

รายงานวิจัยร่างสมบูรณ์ (ฉบับแก้ไข)

เรื่อง

การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการงานของคณะสงฆ์
กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

The Developing of mechanism driving for integrated Sangha and
local administrative organization,
Pra Nakon Sri Ayutthaya Province.

โดย

อาจารย์ ดร. สร้อยบุญ ทรายทอง

พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต, ผศ.

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๕๖๕

ได้รับทุนสนับสนุนจากสาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800765169

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารบัญ	
สารบัญตาราง	ก
สารบัญภาพ	ข
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามการวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๖
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๗
๑.๗ กรอบแนวคิด	๘
๑.๘ ผลผลิตจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ แนวคิดกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคม	๙
๒.๒ แนวคิดการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย	๑๒
๒.๓ แนวคิดการบูรณาการ	๓๓
๒.๔ แนวคิดเครือข่าย	๔๑
๒.๕ แนวคิดทุนทางสังคม	๔๗
๒.๖ หลักธรรมอิทธิบาท ๔	๕๐
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๔
๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย	๖๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๖๓

เรื่อง	หน้า
๓.๒ พื้นที่การวิจัย กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๖๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๖๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย	๖๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๘
๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย	๖๘
๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย	๖๘
๓.๘ จริยธรรมในการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ	๖๙
๓.๙ แผนการดำเนินการวิจัย	๗๐
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๑
๔.๑ บริบทวัดบางม่วง ชุมชนบ้านบางม่วง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๗๑
๔.๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการ	๗๗
๔.๓ การส่งเสริมการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่สร้างสรรค์	๘๘
แบบบูรณาการ	๘๘
๔.๔ รูปแบบกลไกการบูรณาการเชิงพื้นที่สร้างสรรค์งานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล	๙๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๙๖
๕.๑ บริบทวัดบางม่วง ชุมชนบ้านบางม่วง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	๙๖
๕.๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการ	๙๗
๕.๓ การส่งเสริมการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่สร้างสรรค์	๙๘
แบบบูรณาการ	๙๘
๕.๔ รูปแบบกลไกการบูรณาการเชิงพื้นที่สร้างสรรค์งานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล	๙๙
บรรณานุกรม	๑๐๐
ภาคผนวก	๑๐๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๑๔
๑. อาจารย์ ดร. สร้อยบุญ ทรายทอง	
๒. พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต, ผศ.	
การเผยแพร่ผลงานวิจัย	๑๒๓

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตาราง ๔.๑ จำนวนหมู่บ้านและประชากร ตำบลโพธิ์เอน	๓๙

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
ภาพที่ ๔.๑ ภาพมุมสูงพื้นที่วัดบางม่วง ต.โพธิ์เอน อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา	๓๕
ภาพที่ ๔.๒ พระประธานในพระอุโบสถวัดบางม่วง	๓๖
ภาพที่ ๔.๓ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วง	๓๖
ภาพที่ ๔.๔ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วง	๓๖
ภาพที่ ๔.๕ ภาพมุมสูงชุมชนบ้านบางม่วง หมู่ ๓ ตำบลโพธิ์เอน	๓๖
ภาพที่ ๔.๖ กรอบแนวคิดการทำงานเชิงระบบในพื้นที่ของตำบลโพธิ์เอน	๔๒
ภาพที่ ๔.๗ โครงการบ่มเพาะศาสนทายาท บรรพชาสามเณรฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๖๒	๔๔
ภาพที่ ๔.๘ โครงการจัดตั้งเกษตรวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๖๒	๔๕
ภาพที่ ๔.๙ โครงการจัดตั้งเกษตรวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๖๓	๔๕
ภาพที่ ๔.๑๐ โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๖๓	๔๖
ภาพที่ ๔.๑๑ โครงการจัดตั้งศูนย์พักคอย (Community Isolation) ตำบลโพธิ์เอน	๔๖
ภาพที่ ๔.๑๒ โครงการจัดตั้งศูนย์คุมประพฤติภาคประชาชน พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕	๔๗
ภาพที่ ๔.๑๓ โครงการจัดตั้งศูนย์คุมประพฤติภาคประชาชน พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕	๔๗
ภาพที่ ๔.๑๔ พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงแต่งตั้งคณะกรรมการ พชต.	๔๘
ภาพที่ ๔.๑๕ พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงแต่งตั้งคณะกรรมการ พชต.	๔๙
ภาพที่ ๔.๑๖ พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงแต่งตั้งคณะกรรมการ พชต.	๔๙
ภาพที่ ๔.๑๗ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน เตรียมเอกสารประชุม	๕๒
ภาพที่ ๔.๑๘ นายอำเภอก เป็นประธานการประชุมคณะทำงานบูรณาการ	๕๓
ภาพที่ ๔.๑๙ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน รับรางวัลผู้ทำประโยชน์เพื่อสังคม กรมคุมประพฤติ	๕๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์การสหประชาชาติ (United Nations) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals [SDGs]) ไว้ ๑๗ องค์ประกอบ ซึ่งสามารถสรุปได้ ๕ มิติความยั่งยืน เรียกว่า 5Ps ได้แก่ ๑. มิติสังคม (people) ๒. มิติเศรษฐกิจ (Prosperity) ๓. มิติสิ่งแวดล้อม (Planet) ๔. มิติสันติภาพและสถาบัน (Peace) และ ๕. มิติเรื่องหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership)^๑

ความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือกันของทุกภาคส่วน เป็นกลไกหลักของการขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่เป้าหมายความสำเร็จในทุกมิติทั้งในเชิงโครงสร้างและในเชิงพื้นที่ สำหรับประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับประเด็นความเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาในรูปแบบการบูรณาการทุกหน่วยทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับท้องถิ่น ขึ้นไปจนถึงระดับชาติ และระดับนานาชาติ ซึ่งมีรูปแบบการบูรณาการในเชิงพื้นที่ ตามข้อชี้แนะของ นพ. ประเวศ วะสี^๒ ผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็นปราชญ์ของแผ่นดินที่ว่า “การพัฒนาอย่างบูรณาการนั้น จะต้องพัฒนาด้วยการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง”

พื้นที่สร้างสรรค์ หรือ พื้นที่สุขภาวะ หรือ พื้นที่น่าอยู่ คือ การสร้างพื้นที่ที่ทำให้คนใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชน เป็นพื้นที่สำหรับคนทุกเพศวัยทุกกลุ่ม สามารถสร้างความรู้สึกร่วมและความผูกพันของชุมชน การสร้างพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับการเรียนรู้ในประเทศไทยนั้น จำเป็นต้องเปลี่ยนวิธีทัศนในการมองเรื่องการพัฒนาพื้นที่หรือเมืองว่า ไม่ใช่แค่ภาระของนักผังเมืองอย่างเดียว แต่จะเป็นภาระของทุกฝ่าย เช่น ฝ่ายสุขภาพ ฝ่ายขนส่ง ฝ่ายท้องถิ่น ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายครอบครัว ฝ่ายวัฒนธรรม ฯลฯ เพราะการเกิดพื้นที่สร้างสรรค์ในประเทศไทยนับเป็นแนวโน้มที่ดี และเกิดขึ้นในหลายพื้นที่แล้ว โดยอาศัยหลักการใหญ่คือ เอาคนเป็นที่ตั้ง พร้อมกับศึกษาว่าคนต้องการอะไร คิดแบบบูรณาการโดยหลอมรวมผู้เชี่ยวชาญ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มาเปิดโต๊ะเจรจา ปรึกษาคนคิด และใช้พื้นที่เป็นตัวสนับสนุนช่วยส่งเสริมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการส่งเสริม และเกิดการเปลี่ยนแปลง พร้อมกับพัฒนาไปในทางที่ดี เพื่อเกิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่าง

^๑ United Nations. [ออนไลน์] ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. เข้าถึงเมื่อ ๓ มีนาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://www.sdgmove.com/aboutsdgs/>.

^๒ ประเวศ วะสี. [ออนไลน์] นิเวศทางปัญญาของมหาชนยุทธศาสตร์ทางปัญญาพาชาติออกจากวิกฤติ. เข้าถึงเมื่อ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๓ สืบค้นจาก <https://waymagazine.org/prawes-wasi-speech/>.

ยังยืน^๓ ในทิศทางเดียวกัน ประเวศ วะสี กล่าวว่า ชุมชน คือ การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจุดแข็งที่สุดของชุมชนคือการทำที่ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงต้องพัฒนาการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ และมีสมดุล และการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งจึงเป็นการปฏิรูปทิศทางการพัฒนาในระดับฐานรากซึ่งจะสามารถลดความเหลื่อมล้ำในสังคมได้อีกทางหนึ่ง^๔

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๘๓ กล่าวถึง การที่ท้องถิ่นที่สามารถปกครองตนเองได้ สามารถจัดตั้งเป็น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ และรัฐมีบทบาทหน้าที่ในการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นเท่านั้น^๕ ข้อความดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยให้สิทธิอำนาจในการบริการจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดให้สามารถดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นระบบและมีสมดุล ซึ่งสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ที่เข้าใจและมีความรู้ในชุมชนของตนเองมากที่สุด นอกจากนี้การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนแบบบูรณาการ เป็นกลยุทธ์หนึ่งที่สำคัญต่อการเตรียมพร้อมทางสังคม

ในขณะเดียวกันคณะสงฆ์ไทย ได้มีการขับเคลื่อนงานของคณะสงฆ์เช่นกัน ปัจจุบันการปกครองคณะสงฆ์ในพื้นที่ มีสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดเป็นศูนย์กลางการปกครองเพื่อให้เกิดการนำนโยบายและโครงการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ลงปฏิบัติสู่พื้นที่ชุมชนมากขึ้น ซึ่งการดำเนินการในอดีตที่ผ่านมาเป็นการดำเนินงานแบบแยกโครงการหรือตามฝ่ายคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมาย ต่อเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๓ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ดำเนินการโครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในสังคมไทย ทำให้เกิดการบูรณาการให้เกิดเครือข่ายการส่งเสริมสุขภาวะตามแนวพระพุทธานุชา ผ่านการขับเคลื่อนงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หรือ อ.ป.ต. ในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน จำแนกเป็นพันธกิจที่สำคัญ ๘ ประการ คือ ๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม ๒) สุขภาพและอนามัย ๓) สัมมาชีพ ๔) สันติสุข ๕) ศึกษาสงเคราะห์ ๖) สาธารณสงเคราะห์ ๗) กตัญญู กตเวทิตาธรรม และ ๘) สามัคคีธรรม^๖

^๓ วิลาสินี อดุลยานนท์.[ออนไลน์]เข้าถึงจาก <https://www.isranews.org/community/comm-interview/5757-2012-03-06-09-31-37.html> สืบค้นเมื่อ ๙ กันยายน ๒๕๖๓.

^๔ ประเวศ วะสี. [ออนไลน์] นิเวศทางปัญญาของมหาชน ยุทธศาสตร์ทางปัญญาพาชาติออกจากวิกฤต. <https://waymagazine.org/prawes-wasi-speech/> สืบค้น เมื่อ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

^๕ วุฒิสสาร ต้นไชย. การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (นนทบุรี : ศาลาแดง) ๒๕๕๒. หน้า ๑๐.

^๖ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล. (กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) (๒๕๕๐). หน้า .

ในระยะเวลาที่ผ่านมาการขับเคลื่อนงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ได้มีระเบียบของมหาเถรสมาคม ว่าด้วย การตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๕๖ จึงทำให้การขับเคลื่อนงานได้รับการให้ความสำคัญมากขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๓ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้ดำเนินการโครงการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จนประสบผลสำเร็จเป็นที่รู้จักในทุกภูมิภาค อย่างไรก็ตามในการดำเนินการในระดับพื้นที่ยังมีปัจจัยที่ต้องการการพัฒนาแบบบูรณาการกับงานของฝ่ายบ้านเมืองผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อให้การดำเนินงานเกิดประโยชน์กับชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะการขับเคลื่อนงานระดับตำบล

ชุมชนตำบลโพธิ์เอน เป็นชุมชนเก่าแก่ในกลุ่มแม่น้ำป่าสัก เป็นชุมชนที่แม่มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านชุมชน ในอดีตจึงเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญ ปัจจุบันพื้นที่ตำบลนี้จึงเป็นพื้นที่ทำการประมงแปรรูปอาหารจากปลา ทำการเกษตร ทำนา และส่วนหนึ่งออกไปรับจ้างทำงานโรงงานในนิคมอุตสาหกรรม และส่วนหนึ่งรับราชการ ชุมชนตำบลโพธิ์เอนมีประชากรจำนวน ๓,๑๔๓ คน เป็นผู้หญิง ๑,๖๘๕ คน เป็นผู้ชาย ๑,๔๕๘ คน^๗ เมื่อพิจารณาสภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ตำบลโพธิ์เอน มีเส้นทางการคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ มีระบบชลประทานที่สามารถทำนาได้ปีละ ๓ ครั้ง รวมถึงพื้นที่การปกครองของฝ่ายบ้านเมืองและคณะสงฆ์ ทำให้พื้นที่ในเขตความรับผิดชอบของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโพธิ์เอน มีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด

สำหรับการขับเคลื่อนกิจกรรมของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔ ขับเคลื่อนโดย พระอธิการสุทธิชัย อธิษฐาโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วง ตำบลโพธิ์เอน ซึ่งมีความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ประกอบกับพื้นที่ตั้งของวัดบางม่วงอยู่ในทำเลที่เป็น ศูนย์กลางของทั้งสองตำบล จึงทำให้บทบาทการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล สามารถขับเคลื่อนได้พร้อมกันทั้งสองตำบล และมีภาคีเครือข่าย ทั้งจากฝ่ายคณะสงฆ์ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายการศึกษา และฝ่ายสาธารณสุข จึงทำให้มีพลังในการขับเคลื่อนงานได้อย่างเป็นระบบ

ด้วยความซับซ้อนของระบบและหน่วยงานต่างๆ ในสังคม ที่มีความซ้อนทับกัน ของโครงสร้างสังคม ดังนั้นในระดับปฏิบัติงานในพื้นที่จึงมีการบูรณาการการทำงานของคณะสงฆ์กับฝ่ายบ้านเมืองหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะงานมีความเป็นเนื้อเดียวกัน การทำงานของคณะสงฆ์ภายใต้โครงการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลทำให้ทราบว่า การขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนในพื้นที่นั้น ไม่สามารถแบ่งแยกด้วยเขตการปกครองตามกำหนดของกระทรวงมหาดไทยได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด เนื่องจากบริบททางกายภาพของพื้นที่ บริบทสังคมวัฒนธรรมของสมาชิกในชุมชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นมายาวนาน อีกทั้งมีศูนย์รวมศรัทธายึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน

^๗ องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน.[ออนไลน์] ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน พ.ศ. ๒๕๖๓. อ.ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา ๒๕๖๓.

นอกจากนี้ยังพบว่า การทำงานของสมาชิกในชุมชนบ้านโพธิ์เอนแต่ละท่านรับบทบาทหน้าที่ จากหลายส่วนงาน อยู่ในคนคนเดียวกัน ซึ่งพบว่าภาระหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมายนั้น มีความเกี่ยวเนื่อง สัมพันธ์กัน บางครั้งเป็นงานเดียวกันแต่รับนโยบายมาจากส่วนงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างราบรื่น มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้งบประมาณประหยัดที่สุด ซึ่งเป็น ปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่ชุมชนเข้มแข็ง ดังแนวทางการทำงานของศรีษะอโคก ซึ่ง โกวิท พวงงาม สรุปไว้ ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนศรีษะอโคกมีการจัดการตนเองได้ดีในเรื่องการปลดแอกทางความคิด มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจในทุกมิติ โดยเลือกใช้การจัดการแบบ ประโยชน์สูง ประหยัดสุด โดย เลือกตัดสินใจโดยมองประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว^๔

ด้วยความสำคัญดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้ออกแบบโครงการวิจัย โดยมีเป้าหมายใน การศึกษารูปแบบกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ทั้งนี้เพื่อตอบโจทย์การพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่เชิง สร้างสรรค์แบบบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล การบูรณาการ งานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์กับงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดับตำบลซึ่งเป็นงานของฝ่ายบ้านเมืองนั้น สามารถขับเคลื่อนแบบบูรณาการร่วมกันด้วยกลไก ใดๆ มีรูปแบบของกลไกเป็นอย่างไร และจะมีแนวทางการส่งเสริมกลไกดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพ ยิ่งขึ้นได้อย่างไร จึงเป็นที่มาของคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ กลไกในการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล เพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เป็นอย่างไร

๒.๒.๒ การส่งเสริมกลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ มีแนวทางในการดำเนินการอย่างไรบ้าง

๓.๒.๓ รูปแบบของกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการคณะสงฆ์กับ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลเป็นอย่างไร

---

^๔ โกวิท พวงงาม, การปกครองส่วนท้องถิ่น: ปรากฏการณ์ ที่ดำรงอยู่และความเคลื่อนไหวเพื่อ การพัฒนาในอนาคต, การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๕).

๑.๓ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๓.๑ ศึกษาผลกระทบของการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

๑.๓.๒ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผลกระทบของการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

๑.๓.๓ เพื่อเสนอรูปแบบของกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้มีขอบเขตเนื้อหา ๓ ประเด็นหลัก ได้แก่

๑) ผู้วิจัยจะได้ทำการสำรวจและทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่โดยชอบธรรม ที่เอื้ออำนวยต่อการบูรณาการงานคณะสงฆ์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จากข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ พระราชบัญญัติ กฎหมาย กฎระเบียบ ประกาศ เป็นต้น

๒) ทำการศึกษาภาคสนามด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์รูปแบบกลไกที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการของคณะสงฆ์ในระดับตำบลร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ที่เกิดจากการปฏิบัติงานในพื้นที่จริง โดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์การบูรณาการการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในระดับตำบลในการเผชิญวิกฤติความเสี่ยงทางสังคม ได้แก่ ภัยจากการระบาดของโรค COVID-19 และภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย เป็นต้น

๓) สังเคราะห์รูปแบบ (Model) กลไกการบูรณาการใช้ในการขับเคลื่อนงานแบบบูรณาการของคณะสงฆ์ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล เพื่อเป็นแนวทางการทำงานและการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบสร้างสรรค์ร่วมกัน ที่มีหน่วยวิเคราะห์ระดับตำบล ด้วยเหตุผลเพราะตำบลเป็นหน่วยการปกครองตามโครงสร้างของรัฐและคณะสงฆ์ที่อยู่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุดและมีความครบถ้วนขององค์ประกอบของการทำงานมากที่สุด

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านแนวคิด ทฤษฎี

๑) แนวคิดกลไกการขับเคลื่อนทางสังคม

๒) แนวคิดการบูรณาการ

๓) แนวคิดเครือข่าย

๔) แนวคิดทุนทางสังคม

๕) หลักธรรมอิทธิบาท ๔

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มเป้าหมาย

๑) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย ผู้บริหารการทำงานของคณะสงฆ์ในระดับพื้นที่ และผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับอำเภอ รวม ๑๘ ราย ได้แก่

- (๑) ประธานหน่วยอบรมประจำตำบลโพธิ์เอน (อปต. โพธิ์เอน)
- (๒) เจ้าอาวาสวัดบางม่วง ตำบลโพธิ์เอน
- (๓) นายอำเภอท่าเรือ
- (๔) ปลัดอำเภอท่าเรือ
- (๕) กำนัน ตำบลโพธิ์เอน
- (๖) สารวัตรกำนัน ตำบลโพธิ์เอน
- (๗) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ (บ้านบางม่วง)
- (๘) นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน
- (๙) รักษาการหัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน
- (๑๐) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตำบลโพธิ์เอน
- (๑๑) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลโพธิ์เอน
- (๑๒) ประธานกลุ่มสตรีตำบลโพธิ์เอน
- (๑๓) แพทย์ประจำตำบลโพธิ์เอน
- (๑๔) หัวหน้างานคุมประพฤติ เขต ๒ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (๑๕) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติการงานคุมประพฤติ เขต ๒ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (๑๖) ประธานอาสาสมัครคุมประพฤติ เขต ๒ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (๑๗) ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรปากท่า
- (๑๘) อาสาสมัครดูแลความเรียบร้อยและงานทำครัว วัดบางม่วง

๒) กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้เสียจากการขับเคลื่อนโครงการโดยการบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๕ ราย ประกอบด้วย ชาวบ้านบ้านบางม่วง หมู่ ๓ โพธิ์เอน อาสาสมัครสาธารณสุข อาสาสมัครคุมประพฤติ กลุ่มสตรี เป็นต้น

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนบ้านบางม่วง และ วัดบางม่วง หมู่ที่ ๓ ตำบลโพธิ์เอน อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลา ๘ เดือน (วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕)

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ หมายถึง กระบวนการในการประสานความร่วมมือเพื่อการกระทำกิจกรรมทางสังคมหรือโครงการในพื้นที่ชุมชนร่วมกับภาคเครือข่าย เพื่อให้สามารถดำเนินการกิจกรรมให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รวมทั้งการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสังคมของชุมชนตำบลโพธิ์เอนในภาวะปกติและในภาวะที่ชุมชนเผชิญกับความวิกฤตและภัยธรรมชาติ เช่น การเกิดโรคระบาด (COVID-19) อุทกภัย เป็นต้น

การบูรณาการ หมายถึง การทำงานร่วมกันของทุกส่วนงานในระดับตำบลโดยมีเป้าหมายและผลลัพธ์ของการดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การบริหารงานของคณะสงฆ์ หมายถึง การทำงานของคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นของการบังคับบัญชาตั้งแต่ระดับประเทศถึงระดับท้องถิ่น ได้แก่ วัดในหมู่บ้าน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง หน่วยงานราชการทุกส่วนราชการในท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกเพื่อดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในระดับตำบลให้สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เครือข่าย หมายถึง ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนงานในระดับตำบลร่วมกัน ซึ่งเครือข่ายดังกล่าวนี้เป็นทั้งเครือข่ายในแนวระนาบและเครือข่ายในแนวตั้ง กล่าวคือเครือข่ายในแนวระนาบใช้กลไกการมีส่วนร่วมในการประสานความร่วมมือ และเครือข่ายในแนวตั้งใช้กลไกอำนาจสั่งการหรือปฏิบัติงานโดยชอบตามพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ ประกาศ เป็นต้น

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

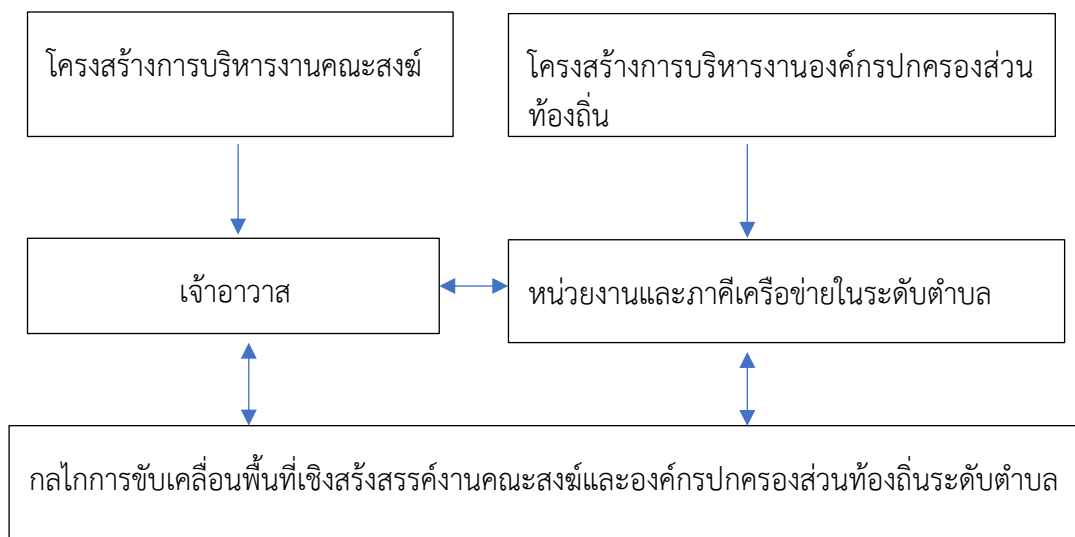
๑.๖.๑ ได้ทราบระบบกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๑.๖.๒ ได้แนวทางการส่งเสริมการพัฒนากลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

๑.๖.๓ ได้รูปแบบของกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในพื้นที่อื่นๆ

๑.๖.๔ ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่สำหรับหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑.๗ กรอบแนวคิด

๑.๘ ผลผลิตจากการวิจัย

๑.๘.๑ องค์ความรู้กลไกการบูรณาการเชิงพื้นที่สร้างสรรค์งานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๑.๘.๒ รูปแบบ (Model) กลไกการบูรณาการเชิงพื้นที่สร้างสรรค์งานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคม
- ๒.๒ แนวคิดการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
- ๒.๓ แนวคิดการบูรณาการ
- ๒.๔ แนวคิดเครือข่าย
- ๒.๕ แนวคิดทุนทางสังคม
- ๒.๖ หลักธรรมอริยบท ๔
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคม

๒.๑.๑ พัฒนาการของแนวคิดกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคม

เอมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim)^๙ นักสังคมวิทยาสายโครงสร้างหน้าที่นิยม ได้อธิบายความเป็นปึกแผ่นในเชิงกลไก (Mechanical Solidarity) ซึ่งหมายถึงภาวะการยึดเหนี่ยวกันหรือการพึ่งพาซึ่งกันและกันของชุมชน ซึ่งตั้งอยู่บนความคล้ายคลึงกันของความเชื่อ ค่านิยม กิจกรรมร่วมกัน และความผูกพันของความเป็นญาติและความร่วมมือ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของ เดอร์ไคม์ มี ๒ ประเภท ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นในเชิงกลไกหรือความเป็นปึกแผ่นแบบจักรกล กับความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์ (Organic Solidarity) ความเป็นปึกแผ่นในเชิงกลไก คือรูปแบบธรรมดาไม่ซับซ้อนของความเชื่อมแน่นทางสังคม (Social Cohension) แต่ความเป็นปึกแผ่นเชิงอินทรีย์เป็นรูปแบบที่มีความซับซ้อนมากกว่า ซึ่งค่อยๆ พัฒนาในสังคมสมัยใหม่ เดอร์ไคม์ ได้เริ่มใช้คำว่า ความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไกและความเป็นปึกแผ่นในเชิงอินทรีย์ ในทฤษฎีที่เกี่ยวกับพัฒนาการของสังคมในเรื่องการแบ่งงานในสังคม (The Division of Labour in Society) ความเป็นปึกแผ่นร่วม (Collective

^๙ เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: แสงดาว ๒๕๖๐. หน้า ๔๕๙- ๔๖๐.

Solidarity) มีความหมายที่คล้ายคลึงกันกับความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไก ในความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไก ความเชื่อมแน่น และบูรณาการเกิดจากความ เป็นแบบเดียวกันของปัจเจก (Homogeneity) ของปัจเจกบุคคล คนรู้ว่าถูกเชื่อมโยงกันผ่านมานงาน การฝึกอบรมทางการศึกษาและศาสนา วิธีชีวิตที่คล้ายกันเป็นความปึกแผ่นเชิงกลไก ซึ่งพบได้ในสังคมดั้งเดิม และสังคมขนาดเล็ก ในความเป็นปึกแผ่นเชิงกลไกบูรณาการสังคม ตั้งอยู่บนความผูกพันซึ่งกันและกัน (Matuality) ด้านผลประโยชน์ ซึ่งพบในสังคมที่มีการแบ่งงานและการทำให้ทันสมัย (Modernization)

๒.๑.๒ ความหมายของกลไกการขับเคลื่อนทางสังคม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔^{๑๐} อธิบายความหมายของ คำว่า “กลไก” ไว้ ๒ ความหมาย ความหมายแรกเป็นความหมายในด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ตัวจักรต่าง ๆ โดยปริยายหมายความถึงบุคคลผู้เป็นเจ้าของหน้าที่ปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ ระบบหรือองค์การที่บุคคลผู้เป็นเจ้าของหน้าที่ในระดับต่าง ๆ ปฏิบัติงานร่วมกันดุดจเครื่องจักร ระบบที่จะให้งานสำเร็จตามประสงค์ เช่น กลไกการปกครอง ความหมายที่ ๒ เป็นความหมายในทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง กระบวนการต่อเนื่องที่ก่อให้เกิดปฏิกิริยา เช่น กลไกการย่อยอาหาร กลไกของการสร้างอาหารของพืช โดยการสังเคราะห์ด้วยแสง เป็นต้น

ระบบและกลไก^{๑๑} หมายถึง ขั้นตอนหรือเครื่องมือ การปฏิบัติงานที่มีการกำหนดอย่างชัดเจนใน การดำเนินการ เพื่อให้ได้ผลออกมาตามที่ต้องการ ขั้นตอนการปฏิบัติงานจะต้องปรากฏให้ทราบโดยทั่วกัน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของ เอกสาร หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือโดยวิธีการอื่น ๆ องค์ประกอบของระบบและกลไก ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต กลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ตัวอย่างเช่น ระบบการผลิตและการพัฒนากำลังคน, ระบบส่งเสริมการจัดการทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม,ระบบส่งเสริมการวิจัยร่วมกับภาคอุตสาหกรรม, ระบบบริการหรือสิ่งสนับสนุน ประชาชนทั่วไป, ระบบบริการหรือสิ่งสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุ, ระบบบริการหรือสิ่งสนับสนุนกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาส รวมถึงกลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่

ระบบและกลไก^{๑๒} เป็นสิ่งที่ต้องทำงานร่วมกัน ระบบ หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีการกำหนดอย่างชัดเจนว่าต้องทำอะไรบ้าง เพื่อให้ได้ผลออกมา ตามที่ต้องการ ขั้นตอนการปฏิบัติงานจะต้องปรากฏให้ทราบโดยทั่วกัน ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของเอกสารหรือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน. [ออนไลน์] พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เข้าถึงเมื่อ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>.

^{๑๑} สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. [ออนไลน์] คู่มือการใช้งานระบบข้อมูลสารสนเทศวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. เข้าถึงเมื่อ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://nriis.go.th/Download/ManualSF.pdf>.

^{๑๒} สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. [ออนไลน์] คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗ เข้าถึงเมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://qm.kku.ac.th/downloads/hbMUA&tedkmpdf หน้า ๓๕-๓๖>.

หรือโดยวิธีการอื่น ๆ องค์ประกอบของระบบ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และ ข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ในขณะที่ กลไก หมายถึง สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินการอยู่ได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัด องค์การ หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปความหมายของคำว่า “กลไก” สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ หมายถึงระบบการทำงานของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในประเด็นเดียวกัน ร่วมกันทำหน้าที่ตามระบบของตนที่กำหนดไว้ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนาในเชิงพื้นที่ องค์ประกอบของกลไก ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต เครือข่าย(กลุ่มคน)ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลป้อนกลับ ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างสร้างสรรค์

๒.๑.๓ องค์ประกอบของกลไกการขับเคลื่อนทางสังคม

องค์ประกอบของกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคมเพื่อการพัฒนา เปรียบเสมือนตัวจักรกลในการขับเคลื่อนโครงสร้างหรือระบบของสังคม ซึ่งในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือการกระทำทางสังคม ประกอบด้วยส่วนประกอบ ๑) ปัจจัยนำเข้า ๒) กระบวนการ ๓) ผลผลิต และ ๔) เครือข่าย ดังนี้

๑) ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น จำนวนบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือต่าง ๆ และอาคารสถานที่ เป็นต้น โดยปัจจัยนำเข้านี้ เป็นพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแบบแผนของการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการช่วยให้เกิดการวางแผนการจัดกิจกรรมของโครงการได้เหมาะสม

๒) กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนหรือกรรมวิธีที่ต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังอย่างเป็นระบบและครบวงจร ในระหว่างดำเนินโครงการ โดยกระบวนการดังกล่าวจะแตกต่างกันไปตามเป้าหมายของแต่ละโครงการ มีความสอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ และมีการจัดลำดับการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด มีช่วงเวลาดำเนินการที่จะดำเนินโครงการทางด้านกิจกรรมนั้น ๆ มีความเหมาะสม หากมีข้อจำกัดประการใด ๆ เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้นสามารถจะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็น ซึ่งสามารถอธิบายเหตุผลได้อย่างสมเหตุสมผล

๓) ผลผลิต หมายถึง ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น ทั้งนี้อาจมีการยุบ เลิก ขยายหรือปรับเปลี่ยนโครงการเพื่อให้สามารถดำเนินการได้บรรลุตามวัตถุประสงค์

๔) เครือข่าย หมายถึง เครือข่ายการทำงานในระดับปฏิบัติการ ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งเครือข่ายในแนวตั้งซึ่งเกิดจากโครงสร้างทางสังคมและอำนาจในการบังคับบัญชา และเครือข่ายในแนวระนาบ เป็นเครือข่ายของบุคคลหรือองค์กรที่เกิดขึ้นเพื่อการขับเคลื่อนงานใด ๆ ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน

๒.๒ แนวคิดการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

๒.๒.๑ ความเป็นมาของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

แนวคิดการปฏิรูปศาสนาในประเทศไทย เกิดขึ้นเป็นระยะ ด้วยเหตุอันเนื่องมาจากความแปรปรวนไปของหลักการการจัดการหรือกิจการพระพุทธศาสนา ความประพฤติของพระภิกษุบางรูป ปัญหาเหล่านี้มีมาตั้งแต่อดีตตั้งแต่เห็นได้จากปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการสงฆ์และพฤติการณ์ที่สัมพันธ์กับสังคม ซึ่งแม้เป็นปัญหาที่ตัวบุคคล หากแต่ก็กระทบกับความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชนไม่น้อย เนื่องจากพระภิกษุนั้นคือหนึ่งในพุทธบริษัท ๔ ที่มีความสัมพันธ์กับสังคมเป็นอย่างมาก

สำหรับพุทธศาสนิกชน พระภิกษุสงฆ์ คือที่ ตั้งของการเจริญศรัทธา เป็นผู้สื่อพุทธศาสนาไปยังสังคมและประชาชน นับเป็นกลุ่มบุคคลที่ถือว่ามีความชอบธรรมในการสั่งสอนหรือนำหลักการทางศาสนามาสอนผู้คน หรือเป็น “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” ที่ประชาชนทั้งหลายคาดหวังว่าควรเป็นบุคคลที่ประพฤติธรรมและเป็นที่เราเคารพศรัทธามากกว่าประชาชนทั่วไปด้วยกรอบแห่งศีลและพระธรรมวินัย ไม่เพียงแต่ความประพฤติ จริยา พระภิกษุยังอยู่รวมในคณะสงฆ์ และบทบาทที่มีความสัมพันธ์ต่อสังคม จึงมีเรื่องของการจัดการ การบริหาร ในหมู่สงฆ์หรืออาราม และอื่น ๆ ซึ่งก็คือกิจการคณะสงฆ์นั่นเอง ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ ในกิจการคณะสงฆ์ ที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน เป็นเหตุให้ประชาชนจำนวนไม่น้อยเกิดคำถามและมีส่วนไม่น้อย

การปฏิรูป ตามความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า หมายถึง สมควร เหมาะสม เช่น ปฏิรูปเทศ คือ ถิ่นที่สมควร หรือ ถิ่นที่เหมาะสม หรือหมายความว่า เทียมไม่แท้ เช่น มิตรปฏิรูป หากเป็นคำกริยามีความหมายว่า ปรับปรุงให้สมควร เช่น ปฏิรูปบ้านเมือง

ปัญหาหรือพฤติกรรมที่ส่งผลให้มีการปฏิรูปที่เกิดขึ้นในกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เพียงแต่ในยุครัตนโกสินทร์ตั้งแต่ช่วงต้น ก็คือนับตั้งแต่เมื่อแรกตั้งราชธานี มีปรากฏความแปรปรวนไปของวงการพระพุทธศาสนา จวบจนมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำนุบำรุงศาสนาเป็นที่ยิ่ง จนมีบุคคลที่เห็นช่องทาง เข้ามาบวชและมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมหลายประการ เช่น เตะตะกร้อ วินัยย่อหย่อน อีกทั้งมีพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมาก ยากแก่การจัดการไปให้สำเร็จได้ พระวชิรญาณหรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขณะยังดำรงสมณเพศ จึงทรงสถาปนารัตนยุติกนิคม เพื่อการหาหนทางปฏิรูปศาสนาให้เคร่งครัดมั่นคง ดำรงอยู่เป็นที่เจริญศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนต่อไป

ชาญณรงค์ บุญหนุน^{๑๓} แนวคิดการปฏิรูปกิจการศาสนา แตกต่างจากการปฏิรูปศาสนาอย่างชัดเจน อันเนื่องมาจากความหมายที่ต่างกัน กล่าวคือ การปฏิรูปศาสนาจะเกิดขึ้นเมื่อได้เผชิญหน้ากับความรู้สมัยใหม่ที่อาจทำให้ตั้งข้อสงสัยต่อระบบความรู้หรือแนวปฏิบัติเดิมของศาสนาว่ายังเป็นระบบที่ใช้การได้หรือไม่ การปฏิรูปศาสนาจึงเกี่ยวข้องกับ “ความรู้ชนิดใหม่” ที่ปรากฏขึ้นในสถานการณ์นั้น ณ เวลานั้น ทั้งยังต้องเป็นความรู้ “สมัยใหม่” อีกด้วย ทำให้รู้สึกมั่นใจใน “ความรู้” ที่

^{๑๓} ชาญณรงค์ บุญหนุน “การปฏิรูปศาสนาในประเทศไทย” [ออนไลน์] เข้าถึงจาก <https://prachatai.com/journal/2015/06/59898> สืบค้นเมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๗.

เคยยึดถือกันมาแต่เดิม จนทำให้ศาสนิกชนต้องหันไปทบทวน “ความรู้เดิม” ของตนอย่างจริงจังพร้อมตั้งความหวังเพื่ออนาคต เมื่อพบว่าหลักการบางอย่างที่หล่อหลอมสถาบันและวัฒนธรรมศาสนา เป็นปัญหาหรืออุปสรรคต่อการทำความเข้าใจ “ความจริง” ทางศาสนา ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลง “หลักการ” ดังกล่าวนั้นเพื่อให้ “ความจริงที่เป็นแก่นแท้” (และเป็นสากล) ของศาสนานั้นได้รับการตีความใหม่ให้สอดคล้องกับ “สถานการณ์ใหม่” ที่เป็นอยู่จริง

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจการปกครองพระสงฆ์ เนื่องจากพระองค์เองก็มีฐานะเป็นพลเมือง โดยทรงออกกฎหมายควบคุมพระสงฆ์ ทรงปรารถนาถึงเหตุการณ์ที่พระเถระผู้ใหญ่ทะเลาะวิวาทกันเรื่องกฐินทานระหว่างพระธรรมธีรราชมุนี พระพุทธอาจารย์ พระญาณวิริยะ กับกลุ่มสมเด็จพระสังฆราชในขณะนั้น รวมทั้งการประพาศิลาพระธรรมวินัย จนพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกตรัสว่า “ประดุจโคกระบือ มีแต่จะบริโภคน้ำคอกให้จำเริญเนื้อหนัง จะได้จำเริญสติปัญญานั้นหาไม่ได้ อัจฉรา กาญจนโมมัย^{๑๔}” การรับสั่งให้สีกพระวันรัต (ทองอยู่) กับพระรัตนมุนี (แก้ว) เจ้าพระยาทิพากรวงศ์^{๑๕} จึงทรงออกกฎหมายมากำกับคณะสงฆ์เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์” คณะสงฆ์จึงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาขององค์พระมหากษัตริย์ด้วยโดยทรงตั้งกรมสังฆการี มีเจ้านายทำหน้าที่สอดส่องดูแลพระสงฆ์ตั้งแต่การแต่งตั้งสมณศักดิ์ ความประพฤติต่าง ๆ รวมทั้งจัดการเหตุเมื่อมีการละเมิดพระวินัยและกฎหมายดังกล่าว ธีระพงษ์ มีไธสง^{๑๖} อัจฉรา กาจอนมัย^{๑๗} ตั้งมาตรฐานแนวประพฤติปฏิบัติของคณะสงฆ์ จากนั้นพระองค์พยายามดูแลให้พสกนิกรทั้งที่เป็นฆราวาสและเป็นพระภิกษุสงฆ์ได้ประพฤติตนเป็นชาวพุทธที่ดี พระราชกรณียกิจทางด้านนี้จะเห็นได้จากพระบรมราชโองการจำนวนมากที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมความประพฤติของสงฆ์และฆราวาส (Dhani Nivat Krommamuan Bidhayalabh H.H Prince^{๑๗})

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ การจัดการคณะสงฆ์ทั้งหมดอยู่ภายใต้พระมหากษัตริย์ โดยอาจมีบางกรณีที่พระสงฆ์อาจจัดการปัญหาตนเอง เว้นแต่เมื่อคดีไม่สามารถมีข้อยุติ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจะทรงเข้ามามีพระบรมราชวินิจฉัย ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ทรงมอบหมายการจัดการคณะสงฆ์ให้เป็นพระราชภาระของเจ้าฟ้ามงกุฎหรือพระวชิรญาณ โดยกิจพระศาสนาที่สำคัญ ๆ ล้วน

^{๑๔} อัจฉรา กาญจนโมมัย อัจฉรา กาญจนโมมัย. “การฟื้นฟูพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น” (พ.ศ.๒๓๒๕-๒๓๙๔) (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). ๒๕๒๓. หน้า ๙๐.

^{๑๕} ทิพากร วงศ์มหาโกษาธิบดี, เจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑. (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร). ๒๕๓๑. หน้า ๒๔.

^{๑๖} ธีระพงษ์ มีไธสง. “พระสงฆ์กับอำนาจรัฐไทย : บทเรียนจากอดีต-พระธรรมยุตสายอีสาน” ศิลปวัฒนธรรม (ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๔. กุมภาพันธ์) ๒๕๕๗. หน้า ๙๕-๑๒๑.

^{๑๗} Dhani Nivat Krommamuan Bidhayalabh H.H Prince. *A History of Buddhism in Siam*, Siam Society, 1963. P 23.

เป็นกิจของพระองค์ นันทนา วัฒนสุข^{๑๘} โดยทรงริเริ่มการปฏิรูปคณะสงฆ์ โดยการก่อตั้งกลุ่มธรรมยุติกนิกายขึ้นมา โดยแรกเริ่มเพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงองค์การสงฆ์ให้เคร่งครัดในด้านการประพฤติปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม มีผู้ศึกษาเรื่องนี้มักเห็นว่ากลุ่มธรรมยุตินั้นได้ถูกดึงเข้าสู่กลไกรัฐในฐานะเครื่องมือในการบริหารจัดการและปกครองประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องการจัดระเบียบการศึกษาแก่ราษฎร และการจัดระเบียบทางจริยธรรมแก่สังคมโดยผ่านการปฏิรูปคณะสงฆ์ในกาลต่อมา การตั้งกลุ่มธรรมยุติกนิกายของพระวชิรญาณนั้นแต่เดิมมีศูนย์กลางที่วัดราชาธิวาส ต่อมาจึงทรงตั้งศูนย์กลางขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหารเมื่อทรงย้ายมาจำพรรษาที่วัดนี้ โดยทรงตั้งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายธรรมยุต (เรื่องเดช เขจรศาสตร์^{๑๙} ๒๕๔๙ : ๑๑๙) จนมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกให้ธรรมยุตเป็นนิกายอย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีพระบรมราชโองการให้ใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ชื่อว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.๑๑๒” เพื่อรับรองสถานะของนิกายธรรมยุตอย่างถูกต้อง และถือว่าเป็นการแบ่งนิกายของสงฆ์ไทยว่าเป็น ธรรมยุติกนิกาย และมหานิกาย

พระราชประสงค์ของพระวชิรญาณ ในการทรงตั้งธรรมยุติกนิกายขึ้นนั้น ก็ด้วยเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ในดิงามถูกต้องและเข้มงวดตามพุทธบัญญัติ และมีวัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัย มีความประพฤติที่เจริญศรัทธาแต่ผู้คนทั้งหลาย เพื่อฟื้นฟูพระศาสนาจากที่บกพร่องให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้น เนื่องจากก่อนหน้านั้นพระสงฆ์จำนวนมากในเมืองไทยมีวัตรปฏิบัติที่หย่อนยาน และการที่พระสงฆ์มีเป็นจำนวนมาก ทำให้ทรงหาหนทางเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านี้ จึงทรงใช้วิธีตั้งองค์กรขึ้นมาใหม่แล้วทรงกำหนดวัตรปฏิบัติเพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่คณะสงฆ์เดิม และต่อมาก็ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป และในกาลต่อมาพระสงฆ์ผู้ใหญ่ในสายของธรรมยุติกนิกายก็ได้มีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปคณะสงฆ์ ปฏิรูปการศึกษาของประเทศ ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อการสร้างชาติบ้านเมืองและเปลี่ยนแปลงสังคมไทยในช่วงเวลาตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ ลงมา บุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่มีบทบาทอย่างสูงในการปฏิรูปคณะสงฆ์ คือสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และอาจกล่าวได้ว่าพร้อมกันนั้นพระองค์ก็ได้ปฏิรูปกิจการที่เกี่ยวกับคณะสงฆ์อีกหลายประการไปด้วยพร้อมกัน จนส่งผลให้เกิดความเรียบร้อยและการพัฒนาประเทศให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งเป็นกิจที่ทรงทำไปพร้อมกับการปฏิรูปคณะสงฆ์ ในหนังสือ *พระมหาสมณวินิจัย* นั้นได้รวบรวมกรณีปัญหา หรืออธิกรณ์ต่าง ๆ ที่พระภิกษุสงฆ์ประพฤติผิด ไม่เหมาะสม เอาไว้เป็นหลายกรณี เป็นกรณีที่พระสงฆ์ทั้งไม่รู้ข้อวัตร หรือมีปัญหาแบบชาวบ้านๆ สะท้อนถึงว่ามีสงฆ์จำนวนมากไม่เข้าใจว่าสิ่งใดประพฤติได้ไม่ได้ในฐานะพระภิกษุ หรือกิจการใดที่พระสงฆ์เกี่ยวข้องได้หรือไม่ได้ เช่นการฟุ้งซาล การทะเลาะกับฆราวาส หรือการห่มจีวรที่มีข้อถกเถียงไปต่าง ๆ พระ

^{๑๘} นันทนา วัฒนสุข. “บทบาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เกี่ยวกับการบำรุงพระพุทธศาสนา”. อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๑๖. หน้า ๓๘.

^{๑๙} เรื่องเดช เขจรศาสตร์. “วิถีพุทธธรรมตามแนววัดป่าอีสานกับการพัฒนาศักยภาพมนุษย์” ปรัชญาคุณภูมิบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๔๙. หน้า ๑๑๙.

มหาวิทยาลัยนั้นก็คือการวางระเบียบ ชำระ ให้เกิดข้อยุติ และเป็นที่สุดในการจัดการข้อขัดแย้งต่าง ๆ

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) ทรงนิพนธ์กล่าวถึง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช พระองค์ที่ ๑๐ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในยุคสมัยที่สยามต้องเผชิญกับการล่าอาณานิคมและต้องพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมอารยประเทศ โดยทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในยุคที่สยามต้องการพัฒนาประเทศให้เป็นรัฐสมัยใหม่ โดยทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของความรู้ทั้งทางดั้งเดิมและแบบใหม่ที่เป็นไปตามยุคสมัยที่พระสงฆ์ควรรู้ และการศึกษาทั้งการศึกษาของสงฆ์และการศึกษาของประเทศ โดยทรงมีบทบาทอย่างยิ่งในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยตามพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ โดยทรงนำวิธีการและวิชาการแบบใหม่เข้ามาทดลองสอนและสอบในมหามกุฏราชวิทยาลัยโดยทรงให้นักเรียนของมหามกุฏเรียนภาษาไทย ภาษาบาลีและสันสกฤต คณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ และวิชาการอย่างใหม่อื่น ๆ ตำราเรียนก็ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นโดยพระองค์เองเป็นเบื้องต้น อีกทั้งทรงนำวิธีการสอบแบบใหม่เข้ามาใช้ คือการเขียนคำตอบเป็นเครื่องวัดความรู้ความสามารถของนักเรียน ทั้งยังทรงวางกฎเกณฑ์ในการคิดคะแนนเพื่อเป็นแบบแผนสำหรับใช้ในมหามกุฏโดยพระองค์เอง ทรงทดลองใช้วิธีการเหล่านี้จนเป็นที่นิยมแพร่หลายและได้รับผลสำเร็จ จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกย่องว่าเป็นวิธีการที่ดี

ในช่วงเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริจะขยายการศึกษาออกไปยังหัวเมืองทั่วพระราชอาณาจักร ทรงมีพระราชประสงค์ให้วัด ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาของกุลบุตรเป็นที่ตั้งโรงเรียนสอนเด็กตามแบบและหลักสูตรที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ให้เป็นแบบเดียวกันเป็นต้นแบบของการศึกษาไทยในเวลาต่อมาและให้พระภิกษุเป็นผู้รับภาระด้านการศึกษาทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นด้วย สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงใช้วิธีการที่ทรงใช้ในมหามกุฏราชวิทยาลัยให้กับโรงเรียนซึ่งอยู่ตามวัดวาอารามโดยเลือกใช้และปรับปรุงให้เหมาะสมกับการจัดการศึกษาในหัวเมือง (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี)^{๒๐} ในส่วนมหามกุฏราชวิทยาลัย ก็กลายเป็นที่ฝึกอบรมพระภิกษุทั้งในกรุงเทพฯ และจากหัวเมือง เพื่อให้เป็นครูสำหรับส่งออกไปสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วพระราชอาณาจักร จึงทรงเป็นบุคคลสำคัญทางการศึกษาของไทยด้วยอีกท่านหนึ่ง

สำหรับการศึกษาของพระสงฆ์ จากระบบโบราณซึ่งเล่าเรียนได้ยากและใช้เวลานานและไม่แพร่หลายทั่วไปแก่พระสงฆ์ มาเป็นระบบการเล่าเรียนแบบใหม่ทำให้การเล่าเรียนง่ายขึ้นและรวดเร็วมากขึ้น โดยทรงนำหลักสูตรและวิธีใหม่ที่พระองค์ทรงดำริขึ้นมาทดลองใช้ในสำนักเรียนของ

^{๒๐} สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี), “คำปรารภ”. พระมหาสมณวินิจฉัย สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย.). ๒๕๕๑. หน้า ๑ - ๑๖.

วัดบวรนิเวศวิหารก่อน ทรงใช้ตำราที่พระองค์ทรงพระนิพนธ์ขึ้นใหม่สอนพระนวกะวัดบวรนิเวศวิหาร และทรงใช้วิธีการสอบแบบใหม่คือการสอบแบบเขียนแก่พระนวกะในสำนักวัดบวรนิเวศเช่นเดียวกัน เริ่มตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๒ เป็นต้นมา และต่อมาทรงเปิดการสอบ “องค์ของสามเณรธรรม” ใน ร.ศ. ๑๓๐ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์สำหรับสามเณรผู้จะได้รับยกเว้นเกณฑ์ทหารตามพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ร.ศ. ๑๒๔ โดยการศึกษาแบบนี้ยังใช้มาจนปัจจุบัน เป็นที่มาของการสอบนักธรรมนั่นเอง และทรงแต่งตำราสำหรับนักธรรมตรีโทเอกขึ้นใช้ ส่งผลให้พระสงฆ์สามเณรมีความรู้ความเข้าใจและประพฤติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยดีขึ้น อีกทั้งทรงเปลี่ยนระบบการสอบพระปริยัติธรรมภาษาบาลีแบบแปลด้วยปากเปล่ามาเป็นแบบแปลโดยวิธีการเขียน และทรงนำมาใช้สอบบาลีสนามหลวงครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๕๔ และต่อมาก็ใช้เป็นวิธีการสอบทุกประโยคในปี พ.ศ. ๒๔๕๘ ส่งผลให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความชำนาญในอักขรวิธีและการอ่านเขียนภาษาไทยดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรสำหรับบาลีประโยคต่าง ๆ ให้เหมาะสมและเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เล่าเรียนไปแล้ว อีกทั้งทรงชำระคัมภีร์ปกรณ์ต่าง ๆ ทรงรจนาบาลีไวยากรณ์ขึ้นสำหรับเป็นหลักสูตรภาษาบาลีทำให้การศึกษาภาษาบาลีง่ายขึ้นกว่าที่มีมาแต่เดิม สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี)^{๒๑}

ในส่วนของประชาชนทั่วไป ซึ่งมีได้ศึกษาธรรมอย่างลึกซึ้งเท่ากับพระภิกษุสามเณร เพื่อให้การศึกษาธรรมแพร่หลายไปยังประชาชน จึงทรงวางแผนแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทรงจัดลำดับธรรมต่าง ๆ สำหรับสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เหมาะสมกับบุคคลในระดับชั้นนั้น ๆ ที่จะศึกษาให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ ทรงรจนานหนังสือทางศาสนาไว้จำนวนมาก เป็นต้นว่า เบญจศีล เบญจธรรม อรรถศาสน์ และคำสอนชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาสำหรับผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมชั้นสูงต่อไป นอกจากหนังสือธรรมชั้นสูง ยังมีหนังสือที่แสดงถึงคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างง่าย ๆ ทรงเทศนาด้วยถ้อยคำสำนวนแบบธรรมดา เป็นที่เข้าใจได้ง่าย จนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าทรงเห็นประโยชน์และต้องด้วยพระราชประสงค์ และให้ทรงรจนาพระธรรมนำไปแจกตามหัวเมืองเพื่อให้พระสงฆ์นั้นนำไปศึกษาและเทศนาสั่งสอนประชาชน

สำหรับการปฏิรูปคณะสงฆ์ ทรงจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้เข้าระเบียบอันเป็นผลสืบเนื่องจากการจัดการศึกษาหัวเมืองซึ่งอาศัยผู้อำนวยการศึกษามณฑลต่าง ๆ และพระสงฆ์วราชอาณาจักรรายงานความเป็นไปของคณะสงฆ์ให้ทรงทราบ ต่อมาจึงเกิดมีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ขึ้นเป็นครั้งแรก ตามพระราชบัญญัตินี้จัดแบ่งส่วนการปกครองเป็น ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีมหาเถรสมาคม เจ้าคณะตามลำดับชั้น จนถึงเจ้าอาวาสปกครองบังคับบัญชาเป็นชั้น ๆ ตามลำดับ ทรงเป็นประธานในมหาเถรสมาคม ทรงประชุมปรึกษาและประทานพระมหาสมณวินิจฉัย วางระเบียบต่าง ๆ อันเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัย ทรงสอดส่องดูแลให้พระภิกษุสามเณรอยู่ในสมณวิสัย และสิ่งสำคัญคือ สงฆ์ได้ปกครองกันเอง เพราะทรงจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่กับพระเถระตามลำดับชั้น คณะสงฆ์จึงเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นในกว่าแต่ก่อน อีกทั้งยังทรงเสด็จไปยังหัวเมืองเพื่อตรวจตราการบริหารคณะสงฆ์ และ

^{๒๑} อ่างแล้ว สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี).

การจัดการศึกษาหัวเมืองเท่าที่พระองค์จะเสด็จไปได้ (สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี)^{๒๒}

การมีพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์นั้นเนื่องด้วยรัชกาลที่ ๕ ทรงมุ่งให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการบริหารราชการแผ่นดินสอดคล้องกับการปกครองราชอาณาจักรที่ต้องการให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวหรือให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน^{๒๓} เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยในเวลาต่อมา รัฐบาลในยุคนั้นจึงมีดำริให้มีการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์เสียใหม่ให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของบ้านเมือง โดยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๔๘๔ ซึ่งกำหนดให้มีการแบ่งแยกอำนาจเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะเดียวกันกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังมาตรา ๗ สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญญัติสังฆานัติโดยคำแนะนำของสังฆสภา, มาตรา ๘ สมเด็จพระสังฆราชทรงบริหารการคณะสงฆ์ทางคณะสังฆมนตรี และมาตรา ๙ สมเด็จพระสังฆราชทรงวินิจฉัยอธิกรณ์ทางคณะวินัยธร^{๒๔}

ต่อมา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวและประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ยุติแนวคิดแบ่งแยกและตรวจสอบ และคืนอำนาจให้กับสมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคม ตามแนวทางเดิมที่ใช้มาแต่ก่อน โดยอ้างเหตุว่า

“การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์ มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลย์แห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นว่านั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้สมเด็จพระสังฆราชของคณะสงฆ์ทรงบัญชาการคณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคม ตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย ทั้งนี้ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนา” (จากหมายเหตุการประกาศใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕)

แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่นั่นก็เป็นเพียงการสร้าง ความชัดเจนและส่งเสริมอำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับเดิม โดยมีได้มีการปฏิรูปหลักการพื้นฐานของกฎหมายฉบับดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็ “เพื่อประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ” แห่งคณะสงฆ์เป็นเป้าหมายหลัก^{๒๕}

^{๒๒} อ้างแล้ว สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี).

^{๒๓} เต็นพงษ์ แสนคำ และ อัครยา สังข์จันทร์. “บทวิเคราะห์รัฐไทยกับการปฏิรูปพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕” วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ (ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน) ๒๕๖๓. หน้า ๑๔๑-๑๗๐.

^{๒๔} เมฆา วิรุฬหก. “คณะสงฆ์ไทยเคยปกครองแบบ “แบ่งแยกอำนาจ” อย่างประชาธิปไตย ก่อน “สฤษดิ์” สั่งเลิก” [ออนไลน์] เข้าถึงจาก https://www.silpa-mag.com/history/article_1840. ๒๕๖๔.

^{๒๕} อ้างแล้ว เมฆา วิรุฬหก.

เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นยังมีความหลากหลาย การสื่อสารที่รวดเร็วกว้างขวาง ส่งผลให้สาธารณชนรับรู้ความเป็นไปในวงการสงฆ์ได้มากยิ่งขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นก็ยังซับซ้อนไปตามยุคสมัย พระภิกษุสามเณรนั้นถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ บางรูปประพฤติไม่ถูกต้องเหมาะสม ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งศรัทธาหรือตัดแปลงคำสอนและพระวินัยเพื่อประโยชน์ของตน ส่งผลให้ประชาชนเกิดข้อสงสัยและนำไปสู่ความเสื่อมของที่ตั้งแห่งศรัทธาได้ แม้หลักธรรมไม่เคลื่อนไปและทนต่อการพิสูจน์ แต่การนำพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันอาจมีรูปแบบไม่เหมาะสม ไม่สมควร ได้รับการตำหนิจากประชาชน สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติจึงเสนอให้มีการปฏิรูประบบปกครองพระพุทธศาสนาใน ๔ ประเด็น คือ

๑) เรื่องทรัพย์สินวัดและพระสงฆ์ มีพระสงฆ์บางรูปแสดงความอวดรวย ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อ เป็นผู้สะสมมากกว่าเสียสละและไม่มีการแสดงบุญชี้ทรัพย์สินของวัดให้พุทธศาสนิกชนรับรู้ถึงที่มาที่ไปของเงินบริจาคไม่มีการตรวจสอบความโปร่งใส

๒) ปัญหาของพระสงฆ์ที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา พระสงฆ์บางรูปประพฤติตัวนอกกลุ่มนอกทางประพฤติไม่เหมาะสมและไม่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน สั่งสอนประชาชนตามความคิดของตัวเองที่คิดเองว่าถูกต้องหรือสอนตามแบบอย่างโบราณาจารย์ที่เคยสั่งสอนมาในอดีต

๓) เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติวิปริตจากพระธรรมวินัย เนื่องจากมี พระภิกษุบางรูปที่มีความรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพอสมควรแต่ดัดแปลงหลักธรรมคำสอนนั้น ให้เอื้อประโยชน์แก่ตัวเอง สร้างความเข้าใจผิดแก่พุทธศาสนิกชนผู้เคารพนับถือ และปฏิบัติตาม จนเข้าใจ ว่านั่นคือพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

๔) เรื่องฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุน ปกป้องคุ้มครองกิจการพระพุทธศาสนา เพราะเห็น ว่า องค์กรทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ไม่สามารถที่จะบริหารจัดการกิจการพระพุทธศาสนาให้เรียบร้อยดังงามได้ องค์กรทางพระพุทธศาสนาขาดความทันสมัย แก้ไขปัญหาได้ ไม่ทันท่วงที

การจัดทำแผนปฏิรูปมีการจัดทำเป็นขั้นตอนชัดเจน รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการระดมรับฟังความคิดเห็นอย่างรอบด้าน วางกรอบแนวคิดและมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ขึ้นมาอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

๑) ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป

๒) ช่วยให้บริการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จต่อเป้าประสงค์ขององค์กร

๓) ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทาง การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance)

๔) ช่วยยกระดับการบริหารจัดการทั้งด้านงบประมาณ ด้านระบบการพัฒนาศาสนบุคคล ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๕) ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น
 แผนยุทธศาสตร์นี้มีการทำงานอย่างครอบคลุมทุกด้านอย่างรอบคอบตามปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ทั้งในด้านความศรัทธา ด้านการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนา การจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ด้านการเผยแพร่แนวทางการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามแผนยุทธศาสตร์นี้จะใช้ ๔ ยุทธศาสตร์ เท่านั้นในการดำเนินการ คือ

- ๑) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา
- ๒) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน
- ๓) พัฒนางองค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ
- ๔) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา

โดยยุทธศาสตร์ทั้ง ๔ นี้จะทำให้ได้ผลลัพธ์องค์กร ๔ อย่าง คือ

- ๑) อัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม พระพุทธศาสนา
- ๒) อันดับความสันติสุขระดับประเทศ
- ๓) ศูนย์ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนาของโลก
- ๔) มีการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

แผนปฏิบัติการระยะสั้น ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นการสร้างมาตรฐานกระบวนการทำงานมาตรฐาน โดยแผนนโยบาย พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นการปรับปรุงกระบวนการทำงานเข้าสู่มาตรฐานและยกระดับคุณภาพศาสนบุคคล ตามเป้าหมาย พ.ศ. ๒๕๖๒ มีการทำงานภายใต้ระบบมาตรฐานและศาสนบุคคลได้รับการพัฒนาตามแผนที่กำหนด พ.ศ. ๒๕๖๓ การบริหารกิจการพระพุทธศาสนามีรูปแบบชัดเจน โปร่งใส ตรวจสอบได้ พ.ศ. ๒๕๖๔ พระพุทธศาสนามีความสถาพร ด้วยระบบบริหารจัดการที่ทันสมัย ศาสนบุคคลมีความรู้ความสามารถ ประชาชนมีศรัทธา มีผู้เข้ามาศึกษาพระธรรมและนำคำสอนสอนไปปฏิบัติ พุทธศาสนามั่นคง ยั่งยืน

สำหรับแผนยุทธศาสตร์ ระยะ ๒๐ ปี แบ่งการดำเนินการเป็น ๔ ระยะ คือ^{๒๖}

ระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) เป็นปีแห่งการเริ่มการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยเริ่มจาก การปรับปรุงกระบวนการการทำงานให้โปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาล ได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทุกกลุ่ม

ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๖๙) เป็นการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรพระพุทธศาสนา ด้วยการบูรณาการกระบวนการทำงานทุกด้านของคณะสงฆ์

---

^{๒๖} พระราชวรเมธี ดร. และคณะ. แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔ การนำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติ. ๒๕๖๐.

ระยะที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๗๐-๒๕๗๔) เป็นการเสริมความมั่นคงขององค์กร พระพุทธศาสนา ด้วยการเรียนรู้และพัฒนายกระดับสังคมให้มีคุณภาพ

ระยะที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๗๕-๒๕๗๙) มีเป้าหมาย คือ พระพุทธศาสนามีความมั่นคงอย่างยั่งยืน โดยมีประชาชนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีคุณธรรมนำชีวิต เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ

ปัญหากิจการพระพุทธศาสนา มีความหลากหลายยิ่งขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าว ไม่ใช่เพียงการแก้ไขและป้องกันหรือจัดการกับการทำผิดพระธรรมวินัย แต่ที่จริงปัญหานั้นมีทุกด้าน ด้านคุณภาพบุคคลที่เข้ามาบวช ด้านการจัดการทรัพยากร และการจัดการด้านความรู้ให้กับบุคลากรด้านพุทธศาสนาและพระสงฆ์ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ รวมถึงบทบาทที่เป็นตัวอย่างที่ถูกต้องดีงามแก่พุทธศาสนิกชนและสังคม โดยมุ่งเป้าให้เกิดการจัดการที่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลที่ดี ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับยุคสมัย เป็นการบูรณาการความรู้และทักษะเพื่อการแก้ปัญหา รวมถึงความพร้อมการรับมือกับปัญหา การประเมินสถานการณ์อย่างมีวิสัยทัศน์และป้องกันปัญหาในอนาคต

๒.๒.๒ การขับเคลื่อนงานของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอโครงการของคณะสงฆ์ภายหลังการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ของเจ้าอาวาสในพื้นที่ ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการกับงานของฝ่ายปกครองหรือฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งในที่นี่จะนำเสนอแนวคิดของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) โดยนำเสนอแนวคิดหลักการและความรู้ว่าด้วยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในหัวข้อนี้คณะผู้วิจัยได้เรียบเรียงแนวคิดหลักการและความรู้ด้วยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จากคู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่โดยกองพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (๒๕๕๐) ซึ่งมีสาระโดยสังเขปดังนี้

๑) ความหมายของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโดยยึดตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ ไว้ว่า หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หมายถึง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลแห่งราชอาณาจักรซึ่งมีวัดตั้งอยู่ ซึ่ง วัด เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบกิจกรรมของสังคมร่วมกันและเป็นสถานที่ดำเนินการให้การศึกษาอบรม แนะนำ สั่งสอน ตลอดจนสงเคราะห์ประชาชนเพื่อประโยชน์และความรู้ของชุมชนและสังคมนั้น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จึงเป็นหน่วยงานที่มุ่งขับเคลื่อนงานในสังคมชนบท โดยมีแนวร่วมการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายบรรพชิต ได้แก่ เจ้าอาวาสและพระภิกษุในวัดในตำบลนั้น กับฝ่ายคฤหัสถ์ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล ทายก ทายิกา ในตำบลนั้น (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๐)

๒) หลักการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

แนวคิดพื้นฐานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล คือ การส่งเสริมและสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ตามหลักการของพระพุทธศาสนา (จรต ภิกขเว จาริกิ) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นความริเริ่มของคณะสงฆ์ ซึ่งมีเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร ป.ธ. ๙) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ได้ก่อตั้งขึ้นมา เป็นหน่วยช่วยเหลือประชาชนเพื่อให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ตามอัธยาศัย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๕ ประการ คือ

ประการที่ ๑ เพื่อสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ช่วยเหลือตนเองได้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่ถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ

ประการที่ ๒ เพื่อเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานในการที่จะร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้าน เช่น ๑) พัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญก้าวหน้าตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น นั้น ๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานในพื้นที่อื่น ๒) พัฒนาประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูกจิตสำนึกให้ทุกคนมีศีลธรรม ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาด้านอื่น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ๓) พัฒนาสมาชิกได้แก่ อาชีพที่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อหารายได้มาพัฒนาครอบครัว หมู่บ้าน และสังคมที่ตนอาศัยอยู่โดยไม่เลิกลางงาน หนักเอาเบาสู้อยึดคติว่า *คนขยันย่อมหาทรัพย์ได้*

ประการที่ ๓ เพื่อเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า กล่าวคือ ใครมีความคิดอะไรที่เป็นประโยชน์สร้างสรรค์ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญรุ่งเรือง ให้มาแสดงออกที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เข้าทำนองที่ว่า *ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ จะนำชาติให้เจริญ*

ประการที่ ๔ เพื่อเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุขช่วยกันปกป้องพิทักษ์รักษาชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนในหมู่บ้านให้เกิดความปลอดภัยจากภัยต่าง ๆ เช่น โจรภัย อัคคีภัย อุทกภัย ฆาตภัย หรือภัยอื่น ๆ ให้ทุกคนนอนตาหลับ เข้าทำนองว่า *ถึงคราวมีทุกข์ช่วยกันแก้ไข ถึงคราวสุขสบายก็ไม่ตกอยู่ในความประมาท*

ประการที่ ๕ เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะข้อมูลข่าวสารของทางราชการจำเป็นจะต้องรับทราบอย่างทันทั่วถึงตรงไปตรงมาขณะนี้ในยุคข้อมูลข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากได้รับข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง จะทำให้เราเข้าใจสถานการณ์ของบ้านเมืองไม่ถูกต้องและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาไม่ถูกต้อง

ดังนั้นเพื่อให้วัตถุประสงค์หลักทั้ง ๕ ประการ ดังกล่าวข้างต้น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนอย่างแท้จริง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลจำเป็นจะต้องปรับบทบาทของหน่วยให้มีความคล่องตัว โดยการจัดตั้งองค์กรในรูปของคณะกรรมการตามระเบียบว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พุทธศักราช ๒๕๔๖

๓) วัตถุประสงค์ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีหน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน ๕,๙๙๒ หน่วย ซึ่งกระจายอยู่ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ ซึ่งผลการดำเนินการที่ผ่านมา มีทั้งหน่วยที่ประสบความสำเร็จ และหน่วยที่ไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก ขาดปัจจัยหลายประการ เช่น บุคลากรและอุปกรณ์ ที่สนับสนุนการดำเนินงาน จึงเห็นควรประสาน กับองค์กรและหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐ และเอกชนในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีเครือข่ายโยงใยทั่วประเทศ ช่วยวางแผนในการทำงานให้สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ในการพัฒนาด้านการศึกษา ดังนี้

(๑) ประชาชนต้องได้รับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และสามารถดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข โดยมีการเผยแพร่หลักธรรมไปสู่ประชาชนในรูปแบบที่หลากหลายกว้างขวางและต่อเนื่อง

(๒) การศึกษาของคณะสงฆ์ต้องยกระดับให้มีคุณภาพสูงขึ้นรวมทั้งขยายผล ออกไปให้กว้างขวางทั่วถึงทุกวัด

(๓) ศาสนสถานสำหรับพระพุทธศาสนา คือ วัดต้องได้รับการพัฒนาให้เป็น แก่นนำในการเผยแพร่หลักธรรมและให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน สามารถสงเคราะห์เกื้อกูลชุมชนในทุก ๆ ด้านที่ไม่ขัดต่อกฎหมายและพระธรรมวินัย

(๔) ระดมสรรพกำลังจากศาสนิกชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ ให้มีส่วนร่วมทำนุบำรุงอุปถัมภ์ในกิจการพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นภาระหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนทุกคน รวมทั้งการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างองค์กรทางพระพุทธศาสนาด้วยกันและองค์กรอื่น ๆ เพื่อ อารงรักษาไว้ซึ่งสันติภาพที่ยั่งยืน

(๕) เร่งรัดพัฒนาการด้านบริหารงานพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่ความ เจริญรุ่งเรืองของพระศาสนาและเพื่อให้บุคลากรทางพระศาสนาสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ

๔) การเผยแพร่หลักธรรมสู่ประชาชนของหน่วยอบรมประชาชน ประจำตำบล (อ.บ.ต.)

การส่งเสริมให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนไปสู่ ประชาชนทุกเพศทุกวัยเพื่อให้ประชาชนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่าง ถูกต้อง ตามกาลเทศะและหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเหมาะสมกับ เพศ วัย ของแต่ละคนนั้น ต้องดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

(๑) สนับสนุนให้พระภิกษุและผู้ที่ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาที่ได้รับการ รับรองจากทางราชการและคณะสงฆ์ จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาอบรมสั่งสอนคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนอย่างทั่วถึง

(๒) จัดทำแผนการเผยแพร่หลักธรรมให้เป็นระบบอย่างต่อเนื่องรวมทั้งสร้าง เครือข่ายการดำเนินงานเผยแพร่หลักธรรมให้ครอบคลุมกลุ่มคนทุกระดับ

(๓) ส่งเสริมให้สถาบันทางพระพุทธศาสนาและองค์กรที่เกี่ยวข้องภาครัฐและเอกชนมีบทบาทในการเผยแผ่หลักธรรมแก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ครูอาจารย์ ข้าราชการ และประชาชนโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

(๔) ส่งเสริมให้มีการจัดอบรมการฝึกสมาธิแก่เยาวชน นักเรียน นิสิต นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนอย่างต่อเนื่อง

(๕) สนับสนุนให้นักวิชาการ องค์กร สถาบันต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาจัดทำคู่มือและสื่อเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมออกเผยแผ่แก่ประชาชน

(๖) จัดดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปสู่ประชาชนเพื่อสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับเพศและวัยของกลุ่มคนทุกระดับ

(๗) ส่งเสริมให้มีการประกอบศาสนพิธีให้ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๕) การพัฒนาศาสนสถานให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในการเผยแผ่หลักธรรม

การจัดโครงสร้างของสงฆ์ที่มีความกลมกลืนกับศรัทธา ความเชื่อ และการดำรงชีวิตของประชาชน เพื่อให้ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชน ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมภายในวัดและศาสนสถานให้สะอาดร่มรื่น มีเสนาสนะที่สวยงาม และทันสมัย มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

(๑) พัฒนาและปรับปรุงศาสนสถานให้มีความสะอาดร่มรื่น ถาวรและมั่นคงเหมาะสมกับเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบศาสนกิจและการจัดกิจกรรมของท้องถิ่น ตลอดจนเป็นที่พักผ่อนจิตใจ และเป็นอุทยานทางการศึกษา

(๒) สนับสนุนและส่งเสริมให้วัดและศาสนสถานเป็นศูนย์กลางชุมชนในท้องถิ่น และสนับสนุนให้ทางราชการใช้ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางประชุมอบรมของท้องถิ่น

(๓) สนับสนุนให้วัดและศาสนสถานทำหน้าที่แกู้กูลสงเคราะห์ประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ

(๔) ให้การศึกษาและอบรมแก่พระสังฆาธิการและผู้นำทางศาสนาให้มีความรู้ในการบริหารจัดการวัดและศาสนสถานตามหลักการบริหารสมัยใหม่

๖) การระดมสรรพกำลังทำนุบำรุงอุปถัมภ์พระศาสนา

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลมีแนวทางในการระดมสรรพกำลังทำนุบำรุงอุปถัมภ์พระศาสนา ด้วยการเร่งรัดให้พุทธศาสนิกชนและองค์การทางศาสนาทั้งภาครัฐและเอกชนมีส่วนร่วมทำนุบำรุงอุปถัมภ์และพัฒนากิจการพระศาสนา โดยระดมสรรพกำลังตามกำลังตามความสามารถและความสนใจในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่าง วัด บ้าน และโรงเรียน เพื่อความสามัคคี และความมั่นคงภายในชุมชน ซึ่งมีแนวทางในการดำเนินการดังนี้

(๑) ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนและองค์กรอื่น ๆ ในชุมชนทั้งภาครัฐและเอกชนทำหน้าที่ให้การทำนุบำรุงอุปถัมภ์และพัฒนาศาสนสถาน

(๒) สนับสนุนให้มีการระดมทุนและจัดตั้งกองทุนเพื่ออภิจการพระพุทธรศาสนา

(๓) ส่งเสริมและประสานงานให้มวลสมาชิกในองค์กรทุกระดับได้รู้จักและแลกเปลี่ยนทัศนคติซึ่งกันและกันตลอดจนได้ร่วมกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้จะต้องมีการพัฒนาการบริหารงานด้านพระศาสนาให้มีประสิทธิภาพด้วยการเร่งรัดพัฒนาการบริหารงานด้านพระศาสนา ทุกระดับ สนับสนุนการบริหารการปกครองคณะสงฆ์และพัฒนาระบบสารสนเทศระบบการติดตามประเมินผลและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ

๗) หลักธรรมสำหรับการพัฒนา

หลักธรรมสำหรับใช้ในการพัฒนาจิตใจนั้น มีมากมายหลายประเภท ซึ่งมีความเหมาะสมกับศาสนิกชนหลายกลุ่ม เช่น บางอย่างเหมาะแก่คนทั่วไป เช่น ความไม่ประมาท ความเกลียดชังกลัวบาป การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น บางอย่างเหมาะสำหรับฆราวาสผู้ครองเรือน เช่น หน้าที่ของสามีภรรยาที่ควรปฏิบัติต่อกัน บางอย่างเหมาะสม เฉพาะนักบวช เช่น ความมกน้อย ความสันโดษ บางอย่างเหมาะแก่ผู้ต้องการมนุษยสมบัติและสวรรค์สมบัติ บางอย่างเหมาะสม สำหรับผู้ต้องการนิพพานสมบัติ บางอย่างเหมาะสมผู้มีอุปนิสัยหรือญาณบารมีแก่กล้าแล้ว เหล่านี้เป็นต้น ดังนั้น ผู้ศึกษาพระพุทธรศาสนาจึงจำเป็นต้องรู้เรื่องนี้ มิฉะนั้น จะเข้าใจไขว้เขว อุปมาดั่ง ยารักษาโรค ผู้ใช้จะต้องรู้ว่ายาชนิดนี้ ไข้แก้โรคอย่างนี้ ยาชนิดนั้นไข้แก้โรคอย่างนั้น หรือยาชนิดนี้เป็นยาบำรุงกำลังร่างกายไม่ใช่รักษาโรค เมื่อเข้าใจอย่างนี้ จะได้ใช้ยาไม่ผิด อย่างไรก็ตาม หลักธรรมสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญรุ่งเรืองที่กล่าวไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ มีทั้งหมด ๘ ประการ ได้แก่

- (๑) ศีลธรรมและวัฒนธรรม
- (๒) สุขภาพอนามัย
- (๓) สัมมาชีพ
- (๔) สันติสุข
- (๕) ศึกษาสงเคราะห์
- (๖) สาธารณสงเคราะห์
- (๗) กตัญญูกตเวทีตาธรรม
- (๘) สามัคคีธรรม

ในทางปฏิบัติหน่วยงานอบรมประชาชนประจำตำบลแต่ละหน่วยสามารถนำหลักธรรมดังกล่าว ไปปรับใช้ขยายผล ถ่ายทอดไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่น

นั้น ๆ เกิดความตื่นตัวในการที่จะร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านของตน นอกจากนี้หากหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล หน่วยใดพิจารณาแล้วพบว่า มีหัวข้อธรรมอื่น ๆ นอกเหนือจากหัวข้อธรรม ๘ ประการ ตามที่กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนในท้องถิ่นของตน ก็สามารถจะเลือกดำเนินการได้ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย และเกิดประโยชน์ตามความจุดประสงค์ของวัดและชุมชน

๒.๒.๓ บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

๑) บทบาทพระสงฆ์ต่อประชาชน

บทบาทของพระสงฆ์ต่อประชาชน เป็นบทบาทในระดับปฏิบัติการ หรือเป็นภาคแสดง ของพระสงฆ์อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งอยู่คู่กับสังคมไทยมาทุกยุคทุกสมัย ในอดีต วัดและพระสงฆ์ได้แสดงบทบาทที่สำคัญต่อชุมชนและสังคม เนื่องจากชาวบ้านมองพระสงฆ์ว่า เป็นผู้ประพฤติธรรม มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละบำเพ็ญตน เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ จึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิตและจิตใจ และวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน แต่ต่อมาเมื่อโครงสร้างทางสังคมมีความสลับซับซ้อนขึ้น อำนาจของรัฐมีเพิ่มขึ้นมากพร้อมกับอำนาจและบทบาทของพระสงฆ์ลดลงเหลือเป็นเพียงผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น มีนักวิชาการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้มากมาย ดังนี้

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต)^{๒๗} ได้กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของวัดกับสังคมไว้ดังนี้ ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระ รับการอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน ๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด ๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้ป่วย ๔) เป็นที่พักคนเดินทาง ๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบประสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม ๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่าง ๆ สำหรับชาวบ้าน ๗) เป็นที่ไกลเกลียดชังพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์ต่าง ๆ ๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เสมือนพิพิธภัณฑ์ ๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ซึ่งชาวบ้านจะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่าง ๆ ๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกันบอกแจ้งกิจกรรมต่าง ๆ ๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่าง ๆ หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า วัดเป็นศูนย์รวมของประชาชนในพื้นที่ทั้งในยามสุข ยามทุกข์ กระทั่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

^{๒๗} พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง. ๒๕๒๗).

คุณ โทชันท์^{๒๘} กล่าวถึง บทบาทของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยไว้ว่า ๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน ๒) เป็นสถานสงเคราะห์ ๓) เป็นสถานที่สัปปายะ คือเป็นที่สบายกายสบาย ๔) เป็นสถานที่ที่ดูจิตพิพิธภัณฑสถาน ๕) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่าง ๆ ๗) เป็นศูนย์กลางบริการหรืองานปกครอง เช่น ประชุมเพื่อแจ้งข่าวสาร ๘) เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง ๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี ๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของเครื่องใช้ส่วนร่วม ๑๒) เป็นที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาทและเป็นที่ยุติข้อพิพาทแก่ชาวบ้าน ๑๓) เป็นฌาปนสถาน ๑๔) เป็นสถานดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดได้รุ่ง

๒) บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทย

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองว่า สังคมไทยในช่วง ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาล ซึ่ง สมบูรณ์ สุขสำราญ^{๒๙} กล่าวไว้ดังนี้

(๑) ความเป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและชอบเสียสละ ดังนั้น เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่าง ๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่าง ๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ต่าง ๆ ของประชาชนจึงปลุกพื้นฐานทางจิตใจและพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชุมชนเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน

(๒) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่าประชาชน ได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว

(๓) เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหา ความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด การใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางจะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชนซึ่งมองในมุมหนึ่งก็คือ การช่วยเหลือพ่อแม่ ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อม นั่นเอง

(๔) การเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลนมีความทุกข์ยาก หรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่

^{๒๘} คุณ โทชันท์. *พุทธศาสนากับชีวิต*. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์). ๒๕๓๗.

^{๒๙} สมบูรณ์ สุขสำราญ. *การพัฒนาชนบทแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา*. (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ๒๕๓๐) หน้า ๓๕.

มีกิน พระสงฆ์จะมีฉันได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน

(๕) เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์ คือ ผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใด ๆ ได้ง่าย ดังนั้นพระสงฆ์จึงบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย

สมพร เทพสิทธิ (๒๕๓๘) ^{๓๐}กล่าวว่า บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบันยังคงมีบทบาทต่อสังคม เช่น ๑) เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธา และปัญญา เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชน ด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างมีความสุข มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้องที่ถูกต้อง ด้วยการพัฒนาจิตใจของประชาชนด้วยกระบวนการส่งเสริมและให้การศึกษาอบรมกุลบุตรกุลธิดา ๒) พระสงฆ์เป็นตัวอย่างแห่งความดี การประพฤติดี ให้เป็นที่เลื่อมใสของประชาชน ๓) พระสงฆ์มีบทบาทในการสงเคราะห์ทางจิตใจให้แก่ประชาชน เมื่อมีปัญหาเดือดร้อนทางจิตใจ โดยยึดหลักธรรม การให้คำปรึกษาแนะนำ ๔) พระสงฆ์ช่วยแก้ไขปัญหาชุมชน เป็นต้น

ชวนะ ภวภานันท์ (๒๕๒๗) ^{๓๑}ได้กล่าวถึง บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยในปัจจุบันว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญควรจะต้องมี คือ สั่งสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัยช่วยในด้านการศึกษาของชาติ สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน และเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน ได้เปลี่ยนไปจากอดีต เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนไป ด้วยการมีสถาบันทางสังคมเข้ามารับบทบาทเดิมของวัดและพระภิกษุสงฆ์ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ทำให้ประชาชนเห็นห่างจากพระสงฆ์และวัดมากขึ้น อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์และวัดยังคงต้องรักษาสถานภาพในการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นต้นแบบแห่งความดี เป็นผู้สั่งสอนประชาชน เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกิจหรือหน้าที่หลักของพระสงฆ์และวัด ตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสเอาไว้

^{๓๐} สมพร เทพสิทธิ. การพัฒนาเศรษฐกิจกับบทบาทของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : สมชาย การพิมพ์. ๒๕๓๘.

^{๓๑} ชวนะ ภวภานันท์. “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน” คุรุศาสตร์ปริทัศน์, เล่มที่ ๙๖, ๒๕๒๗), หน้า ๕๑.

๓) บทบาทของพระสงฆ์กับชุมชน

บทบาทเป็นสิ่งที่ผู้รับหน้าที่ต้องแสดงออก พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางศาสนาและสังคม เพื่ออยู่กับสังคมพระสงฆ์จำต้องได้รับความช่วยเหลือและควรมีบทบาทในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์อยู่ในชุมชน ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ ๑) การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องอาศัยปัจจัยสี่ที่ชาวบ้านจัดหาถวาย ๒) สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับกำกับการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรม และ ๓) พระสงฆ์จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยคุณธรรม คือ เมตตาธรรม

อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของสังคมเมืองและสังคมชนบท ส่งผลต่อบทบาทของพระสงฆ์เช่นกัน ซึ่งพบว่า พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือพัฒนาชนบท ดังนี้ ๑) สงฆ์ทำหน้าที่สั่งสอนธรรมและส่งเสริมให้ชาวบ้านทำบุญกุศลต่าง ๆ ๒) ภิภุษาอาวุโสหรือสมภารวัดทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ผู้ประนีประนอม และบางครั้งทำหน้าที่เยียวยารักษาผู้เจ็บป่วย ๓) สงฆ์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน โดยช่วยขจัดความขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านได้ เพราะคนโดยส่วนมากเชื่อฟังพระผู้ทรงศีลอยู่แล้ว ๔) สงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเด็กคือที่พ่อแม่หมดความสามารถจะอบรมได้ด้วยตัวเอง รวมทั้งอนุเคราะห์เด็กกำพร้า ๕) สงฆ์เป็นผู้ช่วยสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากวัด เช่นสถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและการรักษาโรคภัยยาแผนใหม่ ๖) สงฆ์เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ช่วยวางแผนแนะนำสนับสนุนงานของชาวบ้าน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในเมืองไทยที่สำเร็จไปได้นั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะเจ้าหน้าที่รัฐบาลขอความร่วมมือจากชาวบ้านโดยผ่านพระสงฆ์ซึ่งชาวบ้านเคารพนับถือ ๗) สงฆ์เป็นผู้นำประชาชนในทางวิญญานเป็นที่พึ่งทางจิตใจ สงฆ์สามารถแก้ปัญหาส่วนตัวของผู้เดือนร้อนใจ และ ๘) สงฆ์ทำหน้าที่เป็นธรรมทูต และพระธรรมจาริกซึ่งไปเผยแผ่หลักธรรมแก่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกรักชาติ ไม่ทำอะไรเลือนลอยและหันมาเคารพนับถือศาสนา^{๓๒}

บทบาทหลักของพระสงฆ์ คือ การให้การศึกษแก่ประชาชน โดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดงามชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการพระพุทธศาสนา เรียกว่า บทบาทของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทวดาและมนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้เป็นคนดี (กัลยาชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุด ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นบทบาทถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน อีกบทบาทหนึ่ง คือ การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญคนในสังคมยุคหลังโดยทั่วไป มักตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจ ให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอันเป็นการแสดงออกถึงบทบาทของความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญา พระมหาณรงค์ จิตตโสภโณ ยังพบว่า “บทบาทของพระสงฆ์ที่ทำอยู่ในปัจจุบันและเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ประการแรก พัฒนาจิตวิญญาณของมนุษย์ด้วยการมีสำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ

^{๓๒} รัชนิกร เศรษฐ์. สังคมวิทยาชนบท. (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช). ๒๕๒๘.

ประการสอง ทำหน้าที่ให้การศึกษาทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน ทั้งระบบปริยัติธรรม แผนกเดิม คือ บาลี นิกัธรรมและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ตลอดจนการสื่อสารธรรมทางสื่อมวลชน ประการสุดท้าย การเป็นผู้นำในการพัฒนาชนบทในรูปแบบต่าง ๆ เป็นผู้นำทำเอง เป็นผู้ประสานงานเป็นผู้ตั้งมูลนิธิ เพื่อการศึกษาและพัฒนาชนบท เป็นวิทยากรกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา” บทบาทของพระสงฆ์มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวพุทธ ต้องมีหน้าที่ดังนี้

(๑) ที่พึงบวช พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตนะ ๓ เป็นสิ่งที่เคารพนับถือบูชาสูงสุดในพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นผู้นำทางจิตใจ ด้วยการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้นด้วยคุณธรรม มีเหตุผล และเข้าสภาพต่าง ๆ ตามความเป็นจริง เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ เพื่อหลุดพ้นสามารถเป็นที่พึ่งบวชของพุทธศาสนิกชนชาวบ้าน

(๒) สอนธรรม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีหน้าที่สำคัญในการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน เป็นหน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์จะสอนธรรมให้เป็นธรรมทาน เทศนาสั่งสอนอบรมประชาชนทุกชั้นทุกเพศทุกวัยให้เกิดศรัทธาสาทะความเชื่อความเลื่อมใส ซึ่บ่งให้รู้บาปบุญคุณและโทษ ความเลื่อม เหตุแห่งความเลื่อม ความเจริญและเหตุแห่งความเจริญ ให้เข้าใจและให้เห็นจริง แนะนำให้ละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดีมีเมตตา สัจจะ กตัญญูกตเวที หิริ โอตตปปะ สีล ๕ เป็นต้น

(๓) นำปฏิบัติ พระสงฆ์เมื่อศึกษาเข้าใจในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว จะต้องปฏิบัติ ปฏิบัติซื่อตรง ปฏิบัติถูกต้องและปฏิบัติชอบ ในธรรมวินัยที่ได้ศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดีโดยการรักษาศีล ๒๒๗ อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสมาจารสำรวมอินทรีย์ และการสร้างคุณธรรมต่าง ๆ ที่แสดงเป็นแบบอย่างการครองชีวิต เช่น สันโดษ มีเมตตา สัจจะ ให้เกิดขึ้น อันเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนประพฤติปฏิบัติตาม

(๔) พัฒนา พระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ ช่วยเหลือดำเนินการและให้คำปรึกษาชุมชนหรือชาวบ้านและที่สำคัญ การพัฒนาในสถานที่วัด รั้วกำแพง อาคารและสิ่งก่อสร้างการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ให้ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ และการพัฒนาต้องสอดคล้อง และถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านและประชาชนทั่วไป โดยการชักชวนให้ร่วมกลุ่มร่วมแรงร่วมใจและร่วมทุนสร้างกองทุนประจำหมู่บ้าน หรือการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน ชุดคู คลองส่งน้ำ ท่อระบายน้ำ สร้างสุขศาลา สวนสุขภาพ เป็นต้น

(๕) ปรีกษาคี พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีเป็นที่เชื่อถือศรัทธามาและมีสถานที่อยู่แน่นอนสำหรับสังคมไทย เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ และให้คำปรึกษาในด้านศาสนพิธี ความรู้วิชาทางด้านจิต ช่วยแก้ปัญหาของสังคมชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาชีวิต และครอบครัว

(๖) มีส่วนช่วยสังคม การช่วยสังคมของพระสงฆ์ไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ สอนรู้จักขยันหมั่นเพียร สอนให้รู้จักเก็บออมรู้จักประหยัด สอนให้สันโดษ ด้านการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารกิจกรรมคณะสงฆ์ให้อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัย ช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนชาวบ้านกลุ่มหรือเผ่าต่าง ๆ ให้เป็นพลเมืองดีมีศีลธรรม ลดปัญหาเหล่านี้พระสงฆ์จะมีความเข้าใจและ

สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถมีส่วนร่วมช่วยในด้านการศึกษาของชาติให้การศึกษาแก่คนยากจน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นศูนย์กลางของศึกษาชุมชนเป็นต้น^{๓๓} และพระสงฆ์เป็นองค์ประกอบหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา เพราะเป็นผู้ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ที่ทำให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากฝังลึกลงในสังคมจนเป็นสถาบันสำคัญหนึ่งของสังคม เมื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของความเป็นสถาบันทางศาสนาองค์ประกอบที่มีความสำคัญยิ่ง คือวัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางจิต ศีลธรรม และพฤติกรรมต่าง ๆ^{๓๔}

พระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านในชุมชนแล้วยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากนักวิชาการนำความรู้ ภูมิปัญญาและแรงงานมาใช้ อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง จะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันขออัญเชิญมา ณ ที่นี้การใช้หลักวิชา และความคิดริเริ่มสร้างงานที่อาจดูไม่ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูงและอำนวยประโยชน์โดยตรงได้มาก โดยการนำเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ความรู้ ความสามารถตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย และให้เกิดความเสียหายหรือสูญเสียเปลืองน้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้ จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนร่วมได้แน่นอน^{๓๕}

บทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทย เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็ คือการสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป โดยการสงเคราะห์นั้นต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเทศะ บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน ตามแนวความคิดของพระราชวรมณี ประกอบด้วยการให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่าง ๆ

๑. การเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจและด้วยความประพฤติเป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดที่สงบ่มเย็นเป็นองค์ประกอบสำหรับการหล่อเลี้ยงจิตใจของสังคมอย่างหนึ่ง

๒. การให้คำแนะนำปรึกษาด้านอื่น ๆ เท่าที่ทำให้ เช่น ในทางวิชาการ เป็นต้นที่ผู้ปรึกษาสะดวกใจและสนิทใจ

^{๓๓} คุณ โทชนันท์. *พุทธศาสนากับชีวิต*. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์). ๒๕๒๕.

^{๓๔} พินิจ ลาภอนานนท์. *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท*. (กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือเล่มสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). ๒๕๒๙.

^{๓๕} สุลักษณ์ ศิวรักษ์. *ศาสนากับการพัฒนา*. (ปาฐกถาทอมป์สันอนุสรณ์ ชุดที่ ๙: สภาคริตจักรแห่งประเทศไทย) ๒๕๒๔.

๓. ในสังคมที่จะพัฒนา เมื่อชาวบ้านยังไม่พร้อมที่จะช่วยตนเอง ถ้าได้พระผู้นำท้องถิ่นที่มีโอกาสเตรียมตัวพร้อม เป็นศูนย์กลางจะเป็นผู้นำชี้ช่องในการนำท้องถิ่นให้ได้รับความเจริญใหม่ๆ ได้ บทบาทนี้อาจจะประกอบด้วย การเสนอแนะให้คิดริเริ่มว่า ในท้องถิ่นนั้นมีอะไรที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น แล้วเป็นศูนย์รวมชักชวนประชาชนมาทำงานนั้นหรืออาจเป็นที่ปรึกษาที่ปรึกษาที่ชาวบ้านมาขอความเห็นว่าจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นในท้องถิ่นจะควรหรือไม่ควร

๔. การสงเคราะห์ทางจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในทางศาสนาและยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่สำหรับประชาชนทั่วไป แม้ที่เป็นพระพุทธรูปศาสนิกชนในฐานะเป็นเครื่องปลอบประโลมใจสืบเนื่องมาจากความเร้นลับของชีวิต อย่างที่บางท่านเรียกว่า การบำรุงขวัญ ได้แก่ บทบาทประเภทพิธีกรรมต่าง ๆ (อนันท์ วิริยะพินิจ, ๒๕๒๕) บทบาทของพระสงฆ์ในการช่วยเหลือสังคมว่ามีอยู่ ๒ เรื่องแนะนำให้ทำ ได้แก่ การแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนได้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การทำให้ดู เป็นการแสดงแบบอย่างการครองชีวิตอย่างสันโดษ มีเมตตาสัจจะ ทิริ โอดตบปะ

ส่วนบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนควรปฏิบัติดังนี้

๑. เป็นผู้นำทางจิตใจ ศรัทธาและปัญญา เนื่องจากความเจริญทางวัตถุและความรวดเร็วของข้อมูล ข่าวสาร พุทธศาสนิกชนขาดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ไม่มีหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ไม่มีศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้อง พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชนและชุมชน เพื่อยกระดับจิตใจของประชาชนด้วยหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาให้สามารถมีชีวิตอย่างเป็นสุขมีศรัทธา และปัญญาที่ถูกต้อง

๒. พัฒนาจิตใจของประชาชน ด้วยกระบวนการให้การศึกษาอบรมและส่งเสริมประชาชนให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีสรรณภาพจิตที่เข้มแข็ง มีความเอื้ออาทรต่อบุคคลครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

๓. ส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในวัด ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดรวมทั้งการจัดให้วัดเป็นอุทยานการศึกษา เป็นแหล่งความรู้แก่เยาวชนและประชาชน

๔. ส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ต่อเนื่องยาวนานแต่โบราณกาล แต่ในปัจจุบันการไหลบ่าทางวัฒนธรรมจากต่างประเทศทำให้เกิดผลเสียต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ พระสงฆ์จึงควรปลูกจิตสำนึกแก่ประชาชนทางด้าน การสร้างจิตสำนึกในการเป็นศาสนาประจำชาติของพุทธศาสนาจิตสำนึกในหน้าที่ของพุทธศาสนิกชน และจิตสำนึกในการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมให้เป็นผู้ตื่น ผู้รู้และผู้เบิกบานอยู่เสมอ

๕. ให้การสังเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากและเดือดร้อน ในฐานะที่วัดเป็นส่วนหนึ่งในโครงการของสังคมชุมชน เมื่อประชาชนประสบความทุกข์ยากเดือดร้อนพระสงฆ์จึงควรให้การสงเคราะห์แก่ผู้ประสบความทุกข์ยากเท่าที่จะสามารถทำได้โดยการให้ธรรมะ คำปรึกษาแนะนำ และการให้กำลังใจ

๖. ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชน พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตามความสามารถ โดยทำเป็นขั้นตอน มีการวางแผนตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้าคือ ต้องรู้ทุกข์ รู้สภาพของทุกข์ก่อนว่ามีอะไรบ้าง รู้สมุทัย รู้สาเหตุแห่งทุกข์ รู้นิโรธ ทางแห่งการดับทุกข์ และรู้มรรควิธีที่จะดับทุกข์

๗. ช่วยพัฒนาชุมชนให้เป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน พัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง คือ การพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาด้านสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชน ดังนั้นจึงถือว่า พระสงฆ์จะต้องพยายามสร้างเครือข่ายประสานงานและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ให้เป็นชุมชนหรือกลุ่มเพื่อที่จะทำให้สังคมหรือชุมชนรอบข้างยอมรับ จึงจะทำให้การสร้างชุมชนนั้นมีการเรียนรู้ องค์ความรู้ ซึ่งเป็นบทบาทที่จะต้อง ชี้นำทางในการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นด้านแนวความคิด แนะนำ สั่งสอน เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณ อันเป็นการชักนำแนวทางไปสู่การพัฒนาสังคม ชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจ เพราะคณะสงฆ์มีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์สามัคคีกันดีเป็นรูปแบบแล้ว ระบบการจัดการ การบริหารชุมชน การปกครองก็เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสังคมกลุ่มย่อย ๆ ไปสู่การพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้น สมบูรณ์ สุขสำราญ (๒๕๓๐)

พระสงฆ์และวัดเป็นแหล่งรวมความรู้ภูมิปัญญาเก่า พระและวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาความรู้และภูมิปัญญาตามประเพณีได้อย่างดี ในภาคเหนือและภาคอีสาน พระและวัดสามารถจัดการสอน การอ่านเอกสารโบราณ ซึ่งเขียนด้วย “ตัวเมือง” หรือ “ตัวธรรม” ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นพระหรือวัดในเขตชุมชนและเมือง พระและวัดสามารถมีบทบาทและตอบสนองความต้องการความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ว่าพระต้องมีความปรารถนาที่จะทำเช่นนั้น จำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นจริงเกิดขึ้นแก่องค์กรคณะสงฆ์ กล่าวคือ พระและวัดต้องไม่ถูกกีดกันออกไปจากเป็นสมบัติของรัฐแต่เพียงอย่างเดียวชาวบ้านต้องรู้สึกด้วยว่า พระและวัดมีบทบาทสำคัญในชีวิตของตนเพราะชีวิตของชาวบ้านไม่ว่าในเขตชนบทหรือเขตเมือง ก็ล้วนเกี่ยวพันอยู่กับพระและวัดเสมอไม่ว่าแสวงหาความสบายใจจากพิธีกรรมเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องไปถึงด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม หรือแม้แต่การสร้างพลังต่อรองทางการเมือง พระภิกษุสงฆ์และวัดเคยมีบทบาทและสถานเช่นนี้มาก่อนวัฒนธรรมไทยโบราณ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ๒๕๓๗) พระภิกษุกับวัดยังต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม และทางราชการอยู่ตลอดไป สถาบันแห่งนี้จึงอำนวยความสะดวกต่อการปกครองและการบริหารของไทยอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบทที่ยังรับบริการจากรัฐบาลได้ไม่ทั่วถึงซึ่งมีจำนวนกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา วัดและภิกษุเป็น สถาบันที่สำคัญ ในการให้ความช่วยเหลือ ให้การบริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ นับได้ว่าสถาบันนี้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคมมาโดยตลอด วัดเป็นแหล่งสำคัญในชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งการสมาคมเป็นที่มาแห่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหา ต่าง ๆ ของครอบครัวไทย (ทินพันธุ์ นาคะตะ, ๒๕๔๔) นอกจากนี้ “บทบาทของพระสงฆ์นั้นจะต้องมองเห็นวัตถุประสงค์และหน้าที่ของตนเองให้ชัดเจน

จะต้องสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งนำทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้องให้แก่สังคมส่งเสริม การเข้มแข็งของชุมชน แก่ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธีอันนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” (ประเวศ วะสี, ๒๕๓๙)

๒.๓ แนวคิดการบูรณาการ

๒.๓.๑ พัฒนาการของแนวคิดการบูรณาการ

แนวคิดการบูรณาการมีที่มาจากทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ของ ทาลคอตท์ พาร์สัน (Talcott Parson)^{๓๖} ซึ่งโดดเด่นในการเป็นผู้นำทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural-Functional Theory) ในระยะเริ่มแรกที่ถูกถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญมาจากทฤษฎีระบบสังคม ในเวลาต่อมามีนัก สังคมวิทยาที่โดดเด่นในด้านนี้จำนวนมาก เนื่องจากในการวิเคราะห์ทฤษฎีนี้ได้มองระบบสังคมเป็น สองส่วนคือ ๑) กระบวนการทางสังคมที่สมาชิกในกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กัน การก่อตั้งกลุ่ม/เครือข่าย ความสัมพันธ์ของกลุ่มกับกลุ่ม เครือข่ายกับเครือข่าย หรือระหว่างกันและกันของกลุ่ม/เครือข่ายใน สังคม ๒) โครงสร้างของสังคม รูปแบบทางวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตในชุมชน และกลไกทางสังคมใน การควบคุมทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และกระบวนการปลูกฝัง ดังนั้นจึงโครงสร้างโดยรวม ทั้งหมดมีความแปลกแยกมาก (Differentiation) สังคมนั้นยิ่งมีการพัฒนามากกว่า ด้วยเหตุนี้หาก พิจารณาสาระสำคัญที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีนี้ จะเห็นว่า การบูรณาการ (Integration) เป็น พื้นฐานของทฤษฎีนี้ด้วย ดังนั้นแนวคิดการบูรณาการจึงเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนามา ตามลำดับ

การบูรณาการเป็นแนวคิดสำคัญที่มักนำมาใช้วิเคราะห์ หรือนำมาสร้างกระบวนการ ทำงานในปัจจุบันแทบทุกด้าน อันเนื่องมาจากการที่ปัญหาต่าง ๆ นั้นมีความสลับซับซ้อน และมีได้ ประกอบด้วยเหตุหรือปัจจัยเพียงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้น แนวคิดบูรณาการจึงมีความจำเป็นใน กระบวนการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ มากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน เพื่อสร้างวิธีการ หรือสร้างแนวคิด และมุมมองใหม่ต่อการแก้ปัญหาหรือทำงานอย่างเป็นกระบวนการจึงเป็นแนวทางใหม่ที่นิยมนำมาใช้ มากขึ้นในปัจจุบัน

แนวคิดบูรณาการมีแนวทางและการปฏิบัติอยู่แล้วในกระบวนการต่าง ๆ แต่อาจมิได้ มีการเรียกว่า การบูรณาการ เป็นต้นว่า การรักษาโรคในสมัยโบราณที่อาศัยแพทย์พื้นบ้านหรือ การแพทย์แผนไทยนั้นมิได้อาศัยการรักษาด้วยสมุนไพรอันประกอบด้วยแร่ธาตุ สารจากพืชและสัตว์ รวมกันเข้าเครื่องยาและสามารถรักษาอาการเจ็บป่วยได้เท่านั้น หากแต่ทั้งแพทย์แผนไทยในสมัยก่อน และผู้ปวยนั้นย่อมมีความเชื่อประกอบเข้าไปด้วย ได้แก่ การใช้คาถาอาคมในการรักษา ยิ่งหากเป็น พระภิกษุผู้มีวิชาแพทย์มารักษาหรือประกอบยา ยิ่งเพิ่มพูนความเชื่อมั่น ความศรัทธา อีกทั้งวิธีการอื่น เช่นพิธีกรรมในการรักษา หรือการได้รับการดูแลอย่างใส่ใจจากญาติ ซึ่งก็คือการรักษาทางใจให้กับ

^{๓๖} ดิเรก กฤกษ์ห่วย.ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม.เอกสารประกอบการสอนรายวิชาสังคมไทย กับการบริหารการส่งเสริมและการพัฒนาการเกษตร. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. หน้า ๒-๑๔ ถึง ๒-๑๕

ผู้ป่วยประกอบกันไปกับการรักษาด้วยยาอันเป็นการรักษาทางกาย ซึ่งก็เป็นที่น่าทึ่งในปัจจุบันว่า ร่างกายและจิตใจนั้นมักจะส่งผลซึ่งกันและกัน เป็นกระบวนการรักษาที่เป็นไปด้วยกันทั้งกายและจิต ซึ่งอาจนับเป็นตัวอย่างของการรักษา หรือแก้ปัญหาด้วยกลวิธีที่ต่างความรู้กัน แต่สามารถนำมา ประกอบเข้าเป็นกระบวนการในการรักษา เพื่อให้การรักษานั้นหรือการแก้ปัญหานั้นได้ผลดี และเกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสามารถแก้ปัญหานั้นมีความหลากหลายมิตินั้นได้มากกว่าการพยายามแก้ปัญหา จากความรู้ด้านใดด้านหนึ่ง ศาสตร์แขนงใดแขนงหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้ไม่อาจพัฒนาหรือแก้ปัญหานั้น ที่เกิดขึ้นได้อย่างรอบด้านครบถ้วน

๒.๓.๒ ความหมายของแนวคิดการบูรณาการ

การบูรณาการ หมายถึง การกระทำทางสังคมเพื่อให้หน่วยหรือระบบกำหนด ขอบเขต การทำงานร่วมกันด้วยความเท่าเทียมกัน การสนับสนุนเกื้อกูลกันอย่างมีระบบเพื่อให้เกิด ผลประโยชน์ร่วมกันและความสมานฉันท์ในการมีปฏิริยาและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ราชบัณฑิตยสภาอธิบายว่า บูรณาการ มี ๒ ความหมาย ความหมายที่ ๑ คือ ทำให้ เป็นเนื้อเดียวกันโดยรวมหรือผสมผสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น การสอนภาษาแบบบูรณาการ หมายถึง การรวมทักษะการพูด ฟัง อ่าน เขียน ไว้ในวิชาเดียวกัน หลักสูตรแบบบูรณาการสำหรับภิกษุ สามเณร เป็นหลักสูตรที่รวมหลักสูตรธรรมศึกษา บาลีศึกษา และสามัญศึกษา ให้เป็นหลักสูตรเดียว^{๓๗}

เคน วิลเบอร์ (Ken Willber)^{๓๘} อธิบายว่า นักปรัชญาทุกคนนั้นเสนอสิ่งที่ถูกต้องแต่ ไม่ถูกต้องทั้งหมด ดังนั้นการบูรณาการเป็นการนำเอาหลักการ นำเอาความสำคัญจากแต่ละศาสตร์แต่ละ เรื่องมาผสมผสานเพิ่มเติม หรือนำมาเติมเต็มเพื่อลดปัญหาข้อผิดพลาดจากที่มีอยู่ หรือการเชื่อมโยง องค์ความรู้ให้มีความสัมพันธ์กัน ให้สอดคล้องกับความต้องการ ตรงกับสภาพความเป็นจริงและ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

บีเน^{๓๙} (Beane) การบูรณาการเป็นการเชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์ในลักษณะ ผสมผสาน เข้าด้วยกันทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องสมบูรณ์โดยรวมกันมากกว่าการแยกส่วน และนำมา ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนทั้งสิ้น

^{๓๗} ราชบัณฑิตยสภา. [ออนไลน์] <http://legacy.orst.go.th/?knowledges>. เข้าถึงเมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๗.

^{๓๘} Ken Willber. 2021 p. 140

^{๓๙} B Beane, J. “The Middle School : The Natural Home of integrated Curriculum” , Educational Leadership.49 (Vol.2) (1991 ,October).

ประเวศ วะสี^{๔๐} ได้ให้ความหมายของการบูรณาการเป็นความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่าง ๆ ไปด้วยกัน อย่างลงตัวและอย่างสมดุล

ทศนา แคมณี^{๔๑} ได้ให้นิยามของการบูรณาการ หมายถึง การทำให้สมบูรณ์โดยการนำหน่วยย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์มาทำหน้าที่อย่างผสมผสานกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวให้ครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเองไม่ได้แยกเป็นส่วนๆ

พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์^{๔๒}, สรุปการอธิบายความหมายของการบูรณาการไว้ว่า เนื่องจากทุกคนต่างมองปัญหาอย่างแยกส่วนหรือลดทอน ดังนั้น การบูรณาการความคิดของนักปรัชญาทุกท่านที่สอดคล้องกัน เชื่อมโยงแนวคิดหลัก และหาความสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงเกิดเป็นทฤษฎีบูรณาการ

ยุค ศรีอารียะ^{๔๓} กล่าวถึงแนวคิดบูรณาการว่า การจะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้นั้น ต้องไม่มองแบบแยกส่วนหรือเฉพาะส่วนแต่ต้องเห็นภาพทั้งหมดก่อน การที่ได้เห็นภาพทั้งหมดก็คืออะไรคือที่มาของการคิดแบบบูรณาการ

อรทัย มีแสง^{๔๔} เห็นว่าทฤษฎีบูรณาการมีความสอดคล้องกับหลักปฏิจสมุปบาทหรืออทัปปัจจยตา อันเป็นหลักการในพระพุทธศาสนาว่าทุกสิ่งล้วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ดังนั้น พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบเมื่อ ๒,๐๐๐ ปีที่แล้ว จึงยังมีความทันสมัยและสอดคล้องกับแนวคิดอันเรียกได้ว่าเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่เห็นว่าทุกสิ่งเชื่อมโยงกัน

พรธิดา วิเศษศิลปานนท์^{๔๕} ให้ความหมายว่า การบูรณาการ มีความหมายถึงการที่หน่วยย่อยทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกันเข้ามารวมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวมีความสมบูรณ์ครบถ้วนในตัว

^{๔๐} ประเวศ วะสี. การพัฒนามนุษย์แนวใหม่เพื่ออนาคตที่ยั่งยืน. (กรุงเทพฯ หมอชาวบ้าน). ๒๕๔๕.

)

^{๔๑} ทศนา แคมณี. ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). ๒๕๔๕.

^{๔๒} พงศ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์. ๒๕๕๘, หน้า ๑๐ - ๑๒

^{๔๓} ยุค ศรีอารียะ. ยุคการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เพื่อการปฏิรูปประเทศ. (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย) ๒๕๔๓. หน้า ๑๓.

^{๔๔} อรทัย มีแสง. “ทฤษฎีบูรณาการเชิงพุทธ”. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม) ๒๕๔๖. หน้า ๔๕

^{๔๕} พรธิดา วิเศษศิลปานนท์ และคณะ. โครงการติดตามการเข้าถึงสิทธิของคนพิการและการพัฒนารูปแบบระบบสวัสดิการที่ส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิของคนพิการ กทม. กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ๒๕๕๖, ๑๓-๑๔ ๒๕๕๖, หน้า ๑๓-๑๔.

เวชฤทธิ์ อังกะภักทรขจร^{๔๖} อธิบายว่า นอกจากความหมายในด้านสังคมศาสตร์หรือความหมายทั่วไปในความหมายที่ว่า บูรณาการหมายถึงการทำให้สมบูรณ์ คือการทำให้หน่วยย่อยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันเข้ามารวมกันทำหน้าที่อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเองแล้ว แนวคิดเรื่องการบูรณาการยังสามารถไปใช้เข้าไปใช้ประโยชน์ในทางการศึกษา หรือศึกษาศาสตร์ โดยความหมายเฉพาะทางในทางศึกษาศาสตร์นั้นเน้นกระบวนการจัดการเรียนและพัฒนาความสามารถของบุคคลโดยการใช้วิธีการและความรู้ที่หลากหลายขึ้น ซึ่งมีประโยชน์ต่องานวิจัยนี้ กล่าวคือ การบูรณาการอันมีความหมายเฉพาะทางศึกษาศาสตร์ หมายถึงการนำศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันมาผสมผสานกัน การรวมเนื้อหาหรือทักษะวิชาที่เรียนภายใต้จุดประสงค์เดียวกันเข้าด้วยกัน การหาความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาเกี่ยวกับหัวข้อความคิดรวบยอดหรือปัญหาที่ต้องการให้ผู้เรียนศึกษาเพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่เป็นองค์รวมและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เป็นการสร้างความรู้และประสบการณ์ขึ้นใหม่ในลักษณะของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพจริงของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นสำคัญ

จรีวัลย์ ภักดีวุฒิ^{๔๗} อธิบายความหมายของการบูรณาการไว้ว่า เป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือ ทำให้ดีขึ้น

พรธิดา วิเศษศิลปานนท์และคณะ^{๔๘} ให้ความหมายของการบูรณาการไว้ว่า การบูรณาการ มีความหมายถึงการที่หน่วยย่อยทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกันเข้ามารวมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวมีความสมบูรณ์ครบถ้วนในตัว

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๔๙} ได้อธิบายความหมายของบูรณาการไว้ว่า การที่สิ่งทั้งหลายซึ่งเป็นหน่วยย่อย ๆ หลายหน่วยจะต้องมาประสานสัมพันธ์กลมกลืนกันอย่างมีความพอดี เกิดความเป็นสมดุลงานนั้นจึงจะดำเนินไปได้ด้วยดี เมื่อเราหรือมนุษย์ทั้งหลายมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายที่เป็นหน่วยย่อย เราจึงมีหน้าที่ที่จะต้องนำเอาหน่วยย่อยนั้น ๆ เข้ามาประมวลประสานเข้าหากันเป็นองค์รวม ในลักษณะอาการที่ให้เกิดความสมดุลให้ได้ ซึ่งการกระทำเช่นนี้คือ บูรณาการ หากกล่าวให้ชัดเจนขึ้น บูรณาการ แปลว่า การกระทำให้สมบูรณ์ (integration) ความหมายตามแนวพระพุทธศาสนาของแนวคิดบูรณาการ ตามคำอธิบายของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) ก็คือการประมวลหน่วยย่อยที่แยกกันอยู่ในแต่ละส่วน ให้รวมเข้าเป็นองค์รวมที่

^{๔๖} เวชฤทธิ์ อังกะภักทรขจร. “การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ”. วารสารศึกษาศาสตร์ (ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๒-กันยายน). ๒๕๕๒. หน้า ๒ - ๑๐

^{๔๗} จรีวัลย์ ภักดีวุฒิ. บทความ “โลกของการบูรณาการ” [ออนไลน์] <https://www.gotoknow.org/> เข้าถึงเมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๗.

^{๔๘} อ่างแล้ว พรธิดา วิเศษศิลปานนท์ และคณะ.

^{๔๙} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ป.อ. ปยุตโต, . การศึกษา: พัฒนาการหรือบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ. มูลนิธิพุทธธรรม ๒๕๔๐.

ครบถ้วนสมบูรณ์ การทำให้หน่วยย่อยทั้งหลายเข้าร่วมเป็นองค์ประกอบซึ่งทำหน้าที่ประสานซึ่งกันและกัน กลมกลืนเข้าเป็นองค์รวมอันเดียว อันทำให้เกิดความสมดุลที่องค์รวมนั้นสามารถดำรงอยู่และดำเนินไปได้ในภาวะที่ครบถ้วนสมบูรณ์ หรืออาจกล่าวได้ว่า การทำหน่วยย่อย ๆ ทั้งหลายที่สัมพันธ์อิงอาศัยซึ่งกันและกัน เข้ามาร่วมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว ที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเอง ซึ่งในความหมายที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายมานี้ สัมพันธ์กับทรรศนะที่มองสิ่งทั้งหลายเป็นองค์รวม ที่เรียกว่า holistic view หรือ holism นอกจากนี้ บูรณาการ ยังหมายถึงเชื่อมหรือประสานกับสิ่งอื่นหรือหน่วยงานอื่น เช่น โรงเรียนหลายแห่งบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีรากฐานจากความ เป็นไทยและนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ความหมายที่ละเอียดขึ้นของบูรณาการ และเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเถรวาทคือ พุทธศาสนาเถรวาทมีหลักในการพัฒนาชีวิตที่เรียกว่า ไตรสิกขา แปลว่า สิกขา ๓ สิกขา หมายถึง การศึกษา การฝึก การสำเหนียก ฝึกปรี้อและฝึกอบรม คือการเรียนรู้อีกฝนตนเองประกอบด้วยศีลสมาธิและปัญญาทั้งสามองค์ประกอบที่เป็นระดับสมบูรณ์ เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพาน

คณะกรรมการการอุดมศึกษา^{๕๐} ให้ความหมายว่า การบูรณาการ (Integration) หมายถึง การประสานกลมกลืนกันของแผนกระบวนกร สารสนเทศ การจัดสรรทรัพยากร การปฏิบัติการ ผลลัพธ์ และการวิเคราะห์ เพื่อสนับสนุนเป้าประสงค์ที่สำคัญของสถาบัน (Organization-wide Goal) การบูรณาการที่มีประสิทธิผลเป็นมากกว่าความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน (Alignment) ซึ่งการดำเนินการของแต่ละองค์ประกอบภายใน ระบบการจัดการ ผลการดำเนินการมีความเชื่อมโยงกันเป็นหนึ่งเดียวอย่างสมบูรณ์ สรุปลงจากความหมายที่กล่าวมา การบูรณาการหมายถึง กระบวนเชื่อมประสานสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่ง ผสมผสานสิ่งที่มีอยู่เข้ามารวมกันให้มีความประสานสัมพันธ์แบบองค์รวมเป็นหนึ่งเดียว ครบถ้วน สมบูรณ์ เป็น เอกภาพในตัวแบบไม่แยกส่วน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของแกนหลักหรือส่วนประกอบที่ใหญ่ขึ้น

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๕๑} อธิบายแนวคิดบูรณาการว่า บูรณาการนั้นตรงกับภาษาอังกฤษ คือ Integration หมายถึงการทำให้สิ่งต่าง ๆ เข้ามาประสานกัน ไม่มีความขัดแย้ง หรือเป็นการรวมสิ่งหนึ่งเข้ากับอีกสิ่งหนึ่งเพื่อทำให้สิ่งเดิมเพิ่มพูนหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒.๓.๓ องค์ประกอบของการบูรณาการ

เคน วิลเบอร์ (Ken Willber)^{๕๒} นักปรัชญาที่นับได้ว่าเป็นผู้ที่กล่าวถึงแนวคิดการบูรณาการเป็นคนแรก ๆ เขาได้นำแนวคิด บูรณาการ หรือ Integral Theory เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจ

^{๕๐} คณะกรรมการการอุดมศึกษา คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน. (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา). ๒๕๕๗. หน้า ๓๕.

^{๕๑} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การคิดเชิงวิเคราะห์ (กทม.: ชัคเชสมิเดีย). ๒๕๕๖.

^{๕๒} อ่างแล้ว Ken Willber.

เข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม และนำมาซึ่งความรู้ที่ครอบคลุมทุกด้าน รวมทั้งแนวทางแก้ไขที่ครอบคลุม โดยเขาศึกษาแนวคิดทางปรัชญาและศาสนาหลายแบบ โดย เคน วิลเบอร์ มีแนวคิดว่า ทฤษฎีการบูรณาการนั้นสามารถแก้ปัญหาทุกอย่างในโลกปัจจุบันโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ โดยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบด้าน โดยมีปัจจัยหลักอยู่ ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านเจตจำนงหรือเจตนา (Intention) เรียกว่า I หรือฉัน เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับภายในของมนุษย์ หรือ Interior เป็นเรื่องของความรู้สึกนึกคิด จิต วิวัฒนาการของจิตและสิ่งที่เป็นอัตวิสัย

๒) ด้านพฤติกรรม (Behavior) เรียกว่า It หรือ สิ่งนั้น หรือมัน เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับกายภาพ โครงสร้างร่างกาย วิวัฒนาการเชิงกายภาพ กฎทางฟิสิกส์หรือเคมี และการแสดงออกเป็นเรื่องภายนอกที่มองเห็น

๓) ด้านวัฒนธรรม (Culture) เรียกว่า We หรือ เรา พวกเรา เป็นวิถีชีวิตในชุมชน วิวัฒนาการในเรื่องความสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์ ระบบการให้คุณค่า ทักษะในการมองโลก หรือสิ่งที่ปรากฏภายใน Interior ของสังคมที่เป็นนามธรรม

๔) ด้านสังคม (social) เรียกว่า Its หรือสิ่งนั้น ๆ เป็นด้านที่เกี่ยวข้องกับสังคมในภาพกว้าง รูปแบบการปกครอง นิเวศวิทยา ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือสิ่งที่ปรากฏภายนอก (Exterior) ของสังคมที่มองเห็นเป็นรูปธรรม เป็นวิวัฒนาการของสังคม ชุมชน ประเทศ หรือระดับโลก จักรวาล และกาแล็กซีต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบของแนวคิดการบูรณาการ ในทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ของ ทาลคอตท์ พาร์สันส์^{๕๓} ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) การรวมตัวกันไม่ใช่การยุบเป็นหน่วยเดียวกัน (Consolidation) ที่มีคุณสมบัติของ (๑) ความเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคกัน ของแต่ละหน่วยแต่ละส่วนที่กระทำต่อกัน (๒) ความเป็นอิสระต่อกันของหน่วย/ส่วน ที่กระทำต่อกัน

๒) ความสัมพันธ์ (Relationship) เชิงบวกระหว่างกันของส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของ (๑) สนับสนุนซึ่งกันและกันในการทำหน้าที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดของส่วนต่าง ๆ คือมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของปัจเจกกับปัจเจก ปัจเจกกับกลุ่ม และกลุ่มกับกลุ่มสังคม เพื่อสนองตอบความต้องการ ความพึงพอใจ และการเพิ่มคุณค่าของกันและกัน รวมทั้ง (๒) การมีกลไกในการขจัดความตึงเครียด และ (๓) มีการควบคุมทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และกระบวนการปลูกฝังทางสังคม เข้ามาเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์นี้

๓) กลไกที่สำคัญของการบูรณาการสังคมทุกสังคม คือ ความเชื่อ (Belief and Myth) ค่านิยมของสังคม บรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียมประเพณี

^{๕๓} อังแล้ว ดิเรก กฤกษ์ห่วย.

โครงสร้างต่าง ๆ หรือส่วน หรือระบบต่าง ๆ จะทำงานเชื่อมโยงกัน ทำงานร่วมกัน สอดคล้อง สนับสนุนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในรูปแบบของการบูรณาการเพื่อให้ระบบทั้งระบบมีชีวิต ดำรงอยู่ได้ คืออยู่รอดและสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างต่อเนื่องยั่งยืน เพราะปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์เกี่ยวข้องกับ (๑) ความคิดนาการกระทำ (๒) การรับผลประโยชน์ที่กำหนดจากความคาดหวังว่าจะได้รับการตอบสนองความต้องการ ความพึงพอใจและคุณค่า (๓) การให้ด้วยพฤติกรรมที่เป็นการกระทำทางสังคมที่เป็นการขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) ของบุคคล กลุ่มชุมชน ในแต่ละสังคม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๕๔} ได้อธิบายองค์ประกอบของการบูรณาการ ไว้ว่าบูรณาการจะต้องมีตัวเอ็นที่เป็นหลักอยู่ ๓ อย่าง คือ

๑) มีหน่วยย่อย องค์ประกอบ ชิ้นส่วน อวัยวะ หรือชั้น ระดับ แ่ง ด้าน ที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน อันนี้เป็นสิ่งที่จะเอามาประมวลเข้าด้วยกัน คือสิ่งย่อย ส่วนย่อย

๒) หน่วยย่อยเป็นต้นนั้นมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน อันนี้อาจจะเลยไปถึงลักษณะที่ว่ายึดหยุ่น ปรับตัวได้ มีความเคลื่อนไหวตลอดเวลาด้วย

๓) เมื่อรวมเข้าด้วยกันแล้วก็จะเกิดความครบถ้วนเต็มบริบูรณ์ โดยมีความประสานกลมกลืน เกิดภาวะได้ที่ พอดี หรือสมดุล พอได้ที่หรือพอดีสมดุลแล้ว องค์กรนั้นก็มีชีวิตชีวาดำรงอยู่และดำเนินไปด้วยดี อันเป็นภาวะของบูรณาการ

ถ้าครบ ๓ อย่างนี้แล้ว ก็ถือเป็น บูรณาการ สามอย่างนี้เป็นตัวเอ็นที่จำเป็นตามสภาวะ ส่วนในทางปฏิบัติจะมีหลักและกระบวนการวิธีอย่างไรก็พิจารณาว่ากันอีกส่วนหนึ่ง แต่สิ่งที่จะต้องเน้นก็คือว่า ความพอดีหรือได้ที่ หรือสมดุล ซึ่งเป็นภาวะที่ต้องการของบูรณาการนั้น เราจะแสดงลักษณะออกมาให้เห็นเป็นข้อสำคัญได้ ๒ อย่างคือ ข้อที่ ๑ เมื่อเป็นองค์กรรวมแล้ว องค์กรนั้นมีชีวิตชีวา หรือดำเนินไปด้วยดี ข้อที่ ๒ องค์กรนั้นเกิดมีภาวะและคุณสมบัติของมันเองที่ต่างหากจากภาวะและคุณสมบัติขององค์ประกอบทั้งหลาย ยกตัวอย่าง เช่น รถยนต์ ที่เป็นองค์กรรวมของชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่นำมาประกอบกัน กลายเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้นมา และมีคุณสมบัติอย่างใหม่ขึ้นมา

อรทัย มีแสง^{๕๕} ได้อธิบายแนวคิดเพิ่มเติมว่า ศิลเป็นข้อพึงปฏิบัติ เป็นกฎเป็นระเบียบ วินัยหรือเป็นรูปธรรม สมมติเป็นภาวะของความสงบนิ่ง เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นทางจิตใจ ส่วนปัญญาเป็นการประมวลความคิด การสังเคราะห์การวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่หรือการเกิดปัญญาญาณ อันเนื่องมาจากการฝึกปฏิบัติที่ได้สั่งสมมา ปัญญาจึงต้องอาศัยทั้งศีลและสมมติเป็นฐาน โดยปัญญานั้นจะเกื้อหนุนให้ศีลบริสุทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป และทำให้จิตใจสงบ มั่นคง ส่วนสมมติที่แกร่งกล้า ย่อมนำไปสู่การพิจารณาปัญญาได้อย่างรวดเร็วและทำให้ศีลไม่ต่างพร้อยด้วย ตามแนวของพุทธศาสนาแล้ว ทั้งศีล สมมติปัญญามีส่วนสัมพันธ์กัน อีกทั้งการพัฒนาสังคมก็สามารถใช้หลักไตรสิกขาเป็นเรื่องระดับวินัย หรือข้อกำหนด ข้อบังคับเพื่อกำกับความประพฤติของหมู่ชน ในระดับศีลหรือการ

^{๕๔} อ่างแล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

^{๕๕} อ่างแล้ว อรทัย มีแสง, หน้า ๕๕.

ประพจน์ตามกฎหมายจึงมีความจำเป็นและสำคัญ ส่วนการพัฒนาด้านสมาธิ ได้แก่การฝึกฝนและพัฒนาสังคัมโดยรวมให้เป็นสังคัมที่สงบ ไม่แตกแยกยุ่งเหยิงหรือขาดสติ ไม่ใช่กระแสของความเป็นพวกมากลากไป ไม่มีการยั้งคิด และตระหนกง่าย และรู้จักการกำหนดปัญหา สังคัมที่มีสมาธิจะส่งผลให้สังคัมสงบ มองปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีสติ และค่อย ๆ หาหนทางแก้ไขปรากฏการณ์ต่าง ๆ อย่างมีสมาธิ ตลอดจนการพัฒนาสังคัมสังคัมด้วยปัญญาจึงต้องส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนี้ จึงอาจอธิบายแนวคิดของบูรณาการได้จากตัวอย่างแนวคิดทางพุทธศาสนา ทั้งวิธีการหรือหลักทั้ง ๓ ประการที่ผู้คนควรนำมาปฏิบัติ ได้แก่ สติ สมาธิ และปัญญาต้องดำเนินไปอย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน และสามารถส่งผลเสริมสร้างให้บุคคลและสังคัมได้พัฒนาไปด้วยแนวคิดทั้งสามประการ ไม่อาจปฏิบัติหรือยึดถือเฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ด้วยการประกอบกันจนครบสมบูรณ์นี้ จึงจะสามารถพัฒนาบุคคลไป ซึ่งเราอาจเรียนหลักการเช่นนี้ว่าการบูรณาการได้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์^{๕๖} ได้อธิบายขั้นตอนของวิธีคิดแบบบูรณาการเพื่อเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อกันนั้น ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ถอดกรอบเพื่อที่จะให้หลุดจากกับดักทางความคิด ทางวัฒนธรรม ทางความรู้ และ ทางประสบการณ์

ขั้นที่ ๒ ขยายกรอบ โดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่ององค์รวม สหวิทยาการ คิดโดยวิธีอุปนัย การมองประสานชีวิตตรงข้าม และมองแบบทุกฝ่ายชนะหรือได้ประโยชน์

๓ คุมกรอบ ซึ่งเป็นขั้นกลับมาบูรณาการอีกครั้ง โดยเงื่อนไขความสำเร็จของการบูรณาการสวัสดิการของชุมชนในระดับนโยบาย คือ ๑) ผู้ดำเนินกิจกรรมหลักและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๒) เป้าประสงค์ ๓) ทรัพยากร ๔) กระบวนการและแนวทางการทำงาน ๕) ผลกระทบ ผลผลิต และวิวัฒนาการ

จัวร์วัลย์ ภักดีวุฒิ^{๕๗} (บทความ “โลกของการบูรณาการ” เว็บไซต์ Gotoknow เข้าถึงเมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๗) อธิบายความหมายของการบูรณาการไว้ว่า เป็นการผสมผสานทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาบริหารจัดการร่วมกันเพื่อให้เกิดการพัฒนา หรือ ทำให้ดีขึ้น

การบูรณาการ ยังเป็นการสร้างมุมมองที่มีได้ยึดกับศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง หรือเพียงสิ่งที่ตนเรียนรู้หรือถูกฝึกฝนมา แต่เป็นการสร้างมุมมองที่หลากหลาย เป็นต้นว่า การแก้ปัญหาหาสาเหตุซึ่งไม่อาจแก้ปัญหาจากมุมมองทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวได้ ต้องอาศัยความรู้และทักษะอย่างเป็นองค์รวมหรือบูรณาการความคิดความรู้ด้านอื่นมาผสมผสานกันเพื่อให้แก้ปัญหาอย่างครบถ้วนทุกด้านได้อย่างแท้จริง

^{๕๖} อ่างแล้ว เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. หน้า ๔-๘.

^{๕๗} จัวร์วัลย์ ภักดีวุฒิ. “โลกของการบูรณาการ” [ออนไลน์] <https://www.gotoknow.org/> เข้าถึงเมื่อ ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๗.

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำความหมายและองค์ประกอบของกลไกการบูรณาการตามแนวคิดของ ทาลคอร์ท พาร์สัน ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ มาประยุกต์ในการสร้างเครื่องมือวิจัยและวิเคราะห์กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการการทำงานของคณะสงฆ์และองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่และการเผชิญกับภาวะวิกฤติของพื้นที่ระดับตำบล ดังนี้

องค์ประกอบที่ ๑ การรวมตัวกันของคนในชุมชน ซึ่งไม่ใช่การยุบเป็นหน่วยเดียวกัน (Consolidation) ที่มีคุณสมบัติของ (๑) ความเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคกัน ของแต่ละหน่วยแต่ละส่วนที่กระทำต่อกัน (๒) ความเป็นอิสระต่อกันของหน่วยที่กระทำต่อกัน

องค์ประกอบที่ ๒ ความสัมพันธ์ (Relationship) เชิงบวกระหว่างกันของส่วนต่าง ๆ ในรูปแบบของ (๑) สนับสนุนซึ่งกันและกันในการทำหน้าที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดของส่วนต่าง ๆ คือมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของปัจเจกกับปัจเจก ปัจเจกกับกลุ่ม และกลุ่มกับกลุ่มสังคม เพื่อสนองตอบความต้องการ ความพึงพอใจ และการเพิ่มคุณค่าของกันและกัน รวมทั้ง (๒) การมีกลไกในการขจัดความตึงเครียด และ (๓) มีการควบคุมทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และกระบวนการปลูกฝังทางสังคม เข้ามาเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์นี้

องค์ประกอบที่ ๓ กลไกที่สำคัญของการบูรณาการสังคมทุกสังคม คือ ความเชื่อ (Belief and Myth) ค่านิยมของสังคม บรรทัดฐาน ขนบธรรมเนียมประเพณี

๒.๔ แนวคิดเครือข่าย

๒.๔.๑ พัฒนาการของแนวคิดเครือข่าย

แนวคิดเครือข่ายทางสังคม มีรากฐานมาจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีมหภาค (Macro Theory) ในสังคมวิทยา ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้ทั้งในระดับการศึกษาาระดับจุลภาค หรือ ปัจเจกบุคคลไปจนถึงกระทั่งการศึกษาในระดับมหภาคหรือระดับสังคม^{๕๘} ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการแลกเปลี่ยนทางสังคมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสมัครใจของปัจเจกบุคคลที่ถูกจูงใจ ด้วยผลกำไรหรือรางวัลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับจากผู้อื่น ซึ่งต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์จึงเป็นกลไกหนึ่งของการสร้างความสัมพันธ์เป็นการพึ่งพาอาศัยก่อให้เกิดความผูกพันที่ติดต่อกัน ซึ่งข้อตกลงเบื้องต้นหรือฐานคติ (Assumption) ของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม คือ ภายในเครือข่ายทางสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคล หรือตัวแสดง (Actor) ที่มีความสัมพันธ์ (Relation) ซึ่งกันและกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนซึ่งในชีวิตประจำวันนั้นแต่ละคนมีหลายบทบาทหน้าที่ ซึ่งการทำตามบทบาทหน้าที่นั้นขึ้นอยู่กับความรู้และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์

^{๕๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ๒๕๕๐. หน้า ๕๕.

แนวคิดเครือข่ายทางสังคมเป็นคำที่นำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ซึ่งอธิบายถึงระบบความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ที่เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ในระดับปัจเจกบุคคล ระดับปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม ระดับกลุ่มกับกลุ่ม และระดับกลุ่มกับเครือข่าย ซึ่งเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีโครงสร้าง รูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังมีการกระจายไปยังหน่วยย่อยหรือปัจเจกบุคคลในสังคมด้วย ปัจจุบันมีเครือข่ายทางสังคมเกิดขึ้นในเกือบทุกสถาบันทางสังคม หลายระดับ และเป็นเครือข่ายทางสังคมในหลากหลายมิติ และดำเนินการกระทำทางสังคมต่าง ๆ ทั้งด้านบวกและด้านลบ เช่น ระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับชุมชน หมู่บ้าน องค์กรภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายระดับชาติ และระดับนานาชาติ นอกจากนี้ความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ ที่ใช้อำนาจของเทคโนโลยีเครื่องมือในการครอบงำความคิด ทุน และการจัดการ ซึ่งกระบวนดังกล่าวมีส่วนผลักดันให้เกิดการก่อตัวเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายใหม่ ^{๕๙}

๒.๔.๒ ความหมายของแนวคิดเครือข่าย

ตามข้อตกลงเบื้องต้นหรือฐานคติ ของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม คือ ภายในเครือข่ายทางสังคมจะประกอบไปด้วยบุคคล หรือตัวแสดง (Actor) ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลซึ่งในชีวิตประจำวันนั้น แต่ละบุคคลมีหลายบทบาทหน้าที่ ซึ่งการทำตามบทบาทหน้าที่นั้นขึ้นอยู่กับความรู้และการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ด้วยฐานคติดังกล่าวนี้ เครือข่าย หมายถึง ชุดของความเกี่ยวพันถักทอกัน (Knit) และความผูกพันกัน (Ties) ระหว่างกันของปัจเจกบุคคล ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นกลุ่ม ในรูปแบบของครอบครัว กลุ่มเพื่อน ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน โดยมีความหนาแน่นของการเกี่ยวพันถักทอกันของคนในกลุ่มเป็นตัวบ่งบอกระดับความเข้มข้นของเครือข่าย หรืออาจจะกล่าวอีกนัยว่า ยิ่งเครือข่ายมีจำนวนสมาชิกมาก ย่อมมีความเข้มข้นมาก

เครือข่ายทางสังคมเป็นการอธิบายความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งสามารถสร้างพลังและอำนาจการต่อรอง ซึ่งในระยะต่อมาได้ขยายการอธิบายความสัมพันธ์นั้นไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น โดยมีการเชื่อมโยงกับองค์กร เครือข่ายพันธมิตรอื่น ๆ ที่เป็นการส่งเสริมให้ปัจเจกบุคคล และกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานตามประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข การเสริมสร้างพลังความร่วมมือในรูปแบบของเครือข่ายทางสังคมที่มาจากความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่จะทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาที่มีทางเลือกมากขึ้นและมีโอกาสที่จะแก้ไขตามความต้องการของเครือข่าย ดังนั้น เครือข่ายทางสังคม เป็นองค์กรในการจัดการกิจกรรมของมนุษย์ในรูปแบบใหม่ ที่เริ่มต้นจากบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ หรือองค์กรเล็ก ๆ ที่ร่วมกันสร้างชุมชนหรือพื้นที่ของตนเองขึ้นมา เพื่อเป็นการสร้างความรู้สึกผูกพัน ความสนใจในการแก้ไขปัญหา หรือแรงปรารถนาที่จะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกันด้วย

^{๕๙} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ (อบอุ่น) (บรรณธิการ). การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๕๕.

ความคาดหวังกำหนดแนวทางของการดำรงอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ ภายใต้เงื่อนไขที่ทำให้องค์กรชุมชนและเครือข่ายนั้นมีอัตลักษณ์ในการสร้างพื้นที่ทางสังคม ที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อต่อสู้กับปัจจัยภายนอกที่เข้ามารุกราน เช่น การครอบงำของเครือข่ายทุนนิยม ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการทำงานในท้องถิ่นต่าง ๆ แบบไร้ขอบเขตทางพื้นที่ องค์กรชุมชนและเครือข่ายจะสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการสร้างความร่วมมือและสร้างวัฒนธรรมใหม่ ที่ประกอบด้วยความรู้สึกร่วมและการปรับบทบาทระหว่างกัน เพื่อให้กระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นการสร้างสมดุลและความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลง และความขัดแย้งในสังคม โดยวัฒนธรรมใหม่ที่สร้างขึ้นโดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายนี้ จะเข้าไปแทนที่โครงสร้างอำนาจเดิม ที่ไม่ตอบสนองต่อกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาประชาชน ดังนั้น การสร้างตัวตนและการปรับบทบาทระหว่างกันขององค์กรชุมชนและเครือข่าย รัฐ ทุนนิยมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการก้าวเดินของทุกฝ่ายรวมทั้งองค์กรชุมชน เครือข่าย และการพัฒนาในระดับท้องถิ่น^{๖๐}

๒.๔.๓ หลักการสำคัญเครือข่าย

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน) (บรรณธิการ)^{๖๑} ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายพัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในสังคมที่มารวมตัวกันเป็นกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหา ในการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคม ทั้งนี้การเสริมสร้างพลังความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่จะทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่มีทางเลือกมากขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของเครือข่าย ซึ่งต้องมีหลักการที่เกี่ยวข้อง ๔ ประการ ได้แก่

๑) สถานการณ์ปัญหาและสภาพแวดล้อม เนื่องจากสถานการณ์ปัญหาสังคมที่มีความหลากหลายและซับซ้อน ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาจึงมีความจำเป็นในการรวมพลังและมีกลไกการจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ดังนั้นจึงต้องมีการรวมกลุ่มและเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงคน ความรู้ และประสบการณ์เพื่อเป็นขบวนการทางสังคมที่จะนำไปสู่การจัดการแก้ปัญหาร่วมกัน กล่าวคือ การเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดพลังในการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งสถานการณ์และปัญหาจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดเครือข่ายขึ้นในสังคม เป็นการจัดการภายในกลุ่มที่เห็นความจำเป็นของการเข้ามาเสริมสร้างกระบวนการทำงานขององค์กรภายนอกและพลังภายใน

๒) การสร้างพื้นที่ทางสังคม องค์กรชุมชนและเครือข่ายเป็นเครื่องมือและยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการระดมทรัพยากรและความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ต้องการ การใช้พลังองค์กรและเครือข่ายในฐานะเครื่องมือ เป็น

^{๖๐} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน) (บรรณธิการ). การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๕๕.

^{๖๑} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอูน) (บรรณธิการ). การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๕๕.

ส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางสังคม ที่นำไปสู่การเรียนรู้และการสร้างพื้นที่ทางสังคม เพราะเมื่อกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมีความต้องการที่คล้ายกัน มีความคิด มีอุดมคติที่เหมือนกัน มารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารกับบุคคล หรือกลุ่ม และองค์กรอื่น ๆ ในสังคม ซึ่งจะมีผลต่อจิตใจของคณะทำงาน เกิดความเชื่อมั่น และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ก่อเกิดเป็นทุนทางสังคมที่มีความเหนียวแน่น นอกจากนี้ยังเป็นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของคณะทำงานฝ่ายต่าง ๆ เพื่อที่จะขยายขอบเขต แนวคิดและกระบวนการออกไปสู่การรับรู้ระหว่างกันได้อย่างกว้างขวาง โดยอาศัยช่องทางของการ สื่อสาร และการกระทำกิจกรรม ซึ่งจะกลายเป็นการสร้างตัวตนหรืออัตลักษณ์ขององค์กรและ เครือข่ายให้ปรากฏภาพลักษณ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น การสร้างเครือข่ายทางสังคมเพื่อการพัฒนา จะทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยและเพื่อเกิดการผลักดันในเชิงนโยบาย เป็นการสร้างความหมายและการก่อให้เกิด พื้นที่ทางสังคม และใช้พื้นที่นั้นดำเนินกิจกรรมขององค์กรและเครือข่ายของตนเอง

๓) การประสานประโยชน์ การประสานประโยชน์อย่างเท่าเทียมเป็นความ จำเป็นในการเสริมสร้างองค์กรเครือข่ายชุมชน เพราะเมื่อเครือข่ายมีการประสานประโยชน์ต่อกันใน ลักษณะของการพึ่งพาอาศัยแล้ว สิ่งที่ตามมาคือ เครือข่ายเกิดการเรียนรู้และมีกิจกรรมการพัฒนาที่ ต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เกิดการจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ และจะนำไปสู่การเกิดกระบวนการ ใหม่ เกิดความรู้ใหม่ ดังนั้นการประสานประโยชน์จึงหมายถึงการให้โอกาสและจังหวะของความ เป็นไปได้ในทางเลือกของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีต่อกัน การได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมเป็นองค์กร เครือข่าย ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้องค์กรเครือข่าย เกิดการรักษาเป้าหมายร่วมกันของเครือข่ายที่มีอยู่ แล้ว และจะเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง และมีความมั่นคง

๔) การใช้สิทธิและอำนาจของประชาชน ในกระบวนการของความเป็น องค์กรชุมชนและเครือข่าวนั้น ส่วนหนึ่งก็เพื่อการใช้สิทธิและอำนาจของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อ พิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นจึงต้องมีการรวมกลุ่ม องค์กร และสร้างเครือข่ายขึ้นมาเพื่อให้มี อำนาจในการต่อรองและการใช้สิทธิเพื่อประโยชน์การทำงานของชุมชน

๒.๔.๔ ความสำคัญของการเป็นเครือข่ายทางสังคม

ความสำคัญของความเป็นเครือข่าย คือ การก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการ พัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยเฉพาะการพัฒนาในระดับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นความสำคัญที่ส่งผลให้เครือข่าย ส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จ แต่สิ่งที่มีความสำคัญต่อความเป็นเครือข่ายมากกว่าผลสำเร็จทางตรง คือ ความสามัคคีที่มีต่อกันของสมาชิกและผู้คนในสังคม ดังนั้นไม่ว่าองค์กรชุมชน เครือข่าย จะมี วัตถุประสงค์และเป้าหมายของตนเองอย่างไร สิ่งทีทุกองค์กรและเครือข่ายควรดำเนินการอย่างยิ่ง คือ การสร้างความเป็นมิตรภาพและการพึ่งพาอาศัยซึ่งจะเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ภารกิจขององค์กรชุมชนและ เครือข่ายบรรลุผลสำเร็จตามที่คาดหวัง ความสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จดังนี้

๑) เกิดกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากปัจเจกบุคคลที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับองค์กร ชุมชนและเครือข่าย ภายหลังจากการทำงานร่วมกันจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปัจเจกบุคคลจะเกิด กระบวนการเรียนรู้ มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์มากขึ้น ซึ่งเป็นการสะสมทุนมนุษย์ ให้กับตนเอง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้จะทำให้บุคคลและองค์กรเกิดการปรับตัวในการแสวงหา

ความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ และแนวร่วมใหม่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้งานด้านต่าง ๆ ของเครือข่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒) การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหา การรวมกลุ่มและการประสานงานกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นการเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาที่มาจากกระบวนความคิดเห็น และความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ตรงกันข้ามหากไม่มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายแล้ว โอกาสในการแก้ไขปัญหา นั้น อาจจะไม่ได้รับการตอบสนองจากฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพราะขาดแนวร่วมในการดำเนินงาน

๓) เกิดการพึ่งพาตนเอง เมื่อองค์กรชุมชนเครือข่ายมีกระบวนการทำงานที่เข้มแข็ง และสามารถแก้ไขปัญหาขององค์กรชุมชนและเครือข่ายได้แล้ว สมาชิกในเครือข่ายก็สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ ทั้งในด้านการพึ่งพาทุน ทรัพยากร ความรู้และการจัดการ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและการพัฒนาคุณภาพขององค์กรชุมชนและเครือข่ายที่ต่อเนื่อง

๔) การจัดสรรทรัพยากรในท้องถิ่น องค์กรชุมชนและเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยส่วนใหญ่มักเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายในเชิงพื้นที่ ซึ่งกลุ่มประชาชนในพื้นที่นั้น ๆ ได้ร่วมกันก่อตัวขึ้นมา เพื่อแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ดิน น้ำ ป่า ลุ่มน้ำ การเรียนรู้ และวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งถ้าไม่มีการรวมกลุ่มกันกระบวนการดังกล่าว อาจไม่เกิดขึ้น และสุดท้ายจะกลายเป็นปัญหาที่ยากต่อการแก้ไข ดังนั้นการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายจึงถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของเครือข่าย ในการที่จะร่วมกันพัฒนาและจัดการกับทรัพยากรในท้องถิ่น และเครือข่ายจะกลายเป็นพลังขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ ในพื้นที่

๕) เกิดกระบวนการผลักดันในเชิงนโยบาย การเชื่อมประสานกันกับเครือข่ายและภาคีอื่น ๆ จะทำให้เครือข่ายมีอำนาจในการต่อรองที่สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนปัญหาสาธารณะและสามารถนำไปสู่ข้อยุติด้วยพลังของเครือข่ายและการจัดการในเชิงนโยบาย และในบางครั้งในการแก้ไขปัญหาซึ่งไม่สามารถจัดการแก้ไขได้ด้วยเครือข่ายในพื้นที่ชุมชน ดังนั้นจึงต้องมีการเชื่อมโยงกับภาคีอื่น ๆ เพื่อให้มีอำนาจการต่อรองสูงขึ้น

๖) เกิดอำนาจหรือพลัง ซึ่งเป็นอำนาจแฝงที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มองค์กรและเครือข่าย อำนาจหรือการต่อรองนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีการรวมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน พลังอำนาจของการรวมกลุ่ม บางครั้งอาจไม่ส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรง แต่เป็นพลังหรือประโยชน์ในทางอ้อมที่บรรดาองค์กรหรือเครือข่ายอื่น ๆ ให้ความยอมรับในระบบการจัดการและสามารถนำมาเป็นการต่อรอง ในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองได้

๒.๓.๕ ประเภทของเครือข่ายทางสังคม

๑) เครือข่ายเชิงพื้นที่ หมายถึง องค์กรเครือข่าย ที่อาศัยพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งเป็นปัจจัยหลักในการทำกิจกรรม เป็นการดำเนินการแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนของประเด็นปัญหาและการพัฒนาออกจากกัน ยึดเอาพื้นที่เป็นที่ตั้งแห่งความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่ายย่อย โครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์กร

ชุมชนและเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถจัดจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ได้หลายระดับตามพื้นที่และ กิจกรรมที่เกิดขึ้น ได้แก่ ๑) การแบ่งองค์กรชุมชนและเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ เช่น เครือข่ายระดับหมู่บ้าน เครือข่ายระดับตำบล และเครือข่ายระดับอำเภอ ๒) แบ่งพื้นที่ตามแหล่ง ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีกระบวนการทำงานทั้งในแนวตั้งและแนวนอน มีการรวมศูนย์กิจกรรม เข้าสู่ส่วนกลางในระดับพื้นที่ขนาดใหญ่ และอาจมีศูนย์ประสานย่อยในพื้นที่ขนาดเล็ก เพื่อให้เกิด กิจกรรมและการสื่อสารระหว่างกัน

๒) เครือข่ายทางสังคมเชิงประเด็น ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม ประเด็น ปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้ามมิติในเชิงพื้นที่ ซึ่งมีขอบเขตจำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่มุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้น ๆ เช่น เรื่อง สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด เป็นต้น แล้วพัฒนาให้เกิดความร่วมมือกับภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นประเด็นร่วมของประชาชนในหลายพื้นที่และเป็นประเด็นในระดับนโยบายที่ต้องดำเนินการใน เชิงกฎหมายและการจัดการในลักษณะสหวิทยาการ โครงสร้างความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงประเด็น กิจกรรมนั้น สามารถจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์กรชุมชนเครือข่ายได้หลากหลาย ตามความ สนใจที่เกิดขึ้น

๓) องค์กรชุมชนและเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ คือ องค์กรชุมชนและ เครือข่ายที่เกิดขึ้น หรืออาศัยภารกิจและการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาค ธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นแนวทางในการจัดการองค์กรและ เครือข่าย ซึ่งเป็นองค์กรและเครือข่ายที่มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของหน่วยงานหรือโครงสร้างหลักของกลุ่มผลประโยชน์นั้น ๆ โดย กลุ่มผลประโยชน์อาจให้การสนับสนุนในการจัดตั้งองค์กรและเครือข่ายให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และมีกระบวนการดำเนินการที่สอดคล้องกับภารกิจ และเป้าหมายหลักของกลุ่มผลประโยชน์หรือ หน่วยงานนั้น ๆ ซึ่งเครือข่ายในแต่ละภาคส่วนนั้น หากแต่ละฝ่ายเห็นความสำคัญในการรวมพลังเพื่อ การแก้ไขปัญหาในภาพรวม ก็อาจมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่และเครือข่ายประเด็นกิจกรรมได้

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเครือข่ายมาวิเคราะห์รูปแบบของเครือข่าย การทำงานในเชิงพื้นที่ที่สะท้อนการบูรณาการงานคณะสงฆ์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่าง สร้างสรรค์และมีพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน

๒.๕ แนวคิดทุนทางสังคม

๒.๕.๑ พัฒนาการของแนวคิดทุนทางสังคม

แนวคิดทุนสังคมได้ถูกนำมาถกเถียงกันมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษ ๑๙๙๐ โดย Hanifan^{๖๒} เป็นนักคิดคนแรกที่กล่าวถึงทุนสังคม ซึ่งได้อธิบายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของคน ในเวลาต่อมา Putnam^{๖๓} อธิบายว่า ทุนสังคม และกระบวนการเกิดขึ้นของทุนสังคมนั้น เริ่มจากประชาชนในสังคม มีระบบคิด และค่านิยมที่ดี โดยได้เน้นให้เห็นว่า ระบบคิดที่ประชาชนเกิดความตระหนักถึงปัญหาสาธารณะร่วมกัน ต่อมา Scott^{๖๔} ได้อธิบายว่าหัวใจของความคิดนี้ คือ ผู้คนสามารถดูแลเครือข่ายของตนเองกับผู้อื่น ประจวบเหมาะเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ โดยมีจุดประสงค์ที่หลากหลาย Paul & Seok-Woo^{๖๕} ได้สรุปให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า ทุนสังคมเป็นความปรารถนาดี การมีมิตรไมตรีที่ดีต่อกันของสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่ง Lewis^{๖๖} ได้ขยายแนวคิดทุนสังคมไปที่การแสดงให้เห็นว่าไม่เพียงแต่ทำให้เข้าใจนโยบายสาธารณะเท่านั้น แต่ยังทำให้สามารถกำหนดนโยบายได้ด้วย

แนวคิดทุนสังคมเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง และได้พัฒนาแนวคิดอย่างมาต่อเนื่องในทางสังคมศาสตร์ ซึ่งมีนักสังคมวิทยา นักรัฐศาสตร์ และนักเศรษฐศาสตร์จำนวนมากที่สามารถ ค้นหาและให้คำตอบเกี่ยวกับทุนสังคมข้ามศาสตร์ของตนได้ โดยสรุปจะเห็นว่าทุนสังคมได้เริ่มพัฒนาขึ้นมาจากการถกเถียงเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของประชากรในสังคมภายใต้โครงสร้างทางสังคม เพื่อนำเอาโครงสร้างสังคมนั้นมาใช้ประโยชน์ ในการดำรงอยู่ของสังคม เนื่องจากทุนสังคมสามารถเกิดขึ้นได้ทุกระดับ

ในประเทศไทย แนวคิดทุนทางสังคม ได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาสังคม ภายหลังเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม ที่เน้นการพลิกฟื้นและการสร้างทุนทางสังคม รวมทั้งทุนปัญญาชุมชน ทั้งนี้เชื่อว่า ประชาชนมีศักยภาพ มีความรู้ แต่ขาดโอกาส ในการพัฒนาชุมชนและสังคมของตนเอง แนวทางนี้ทำให้ชุมชน โดยเฉพาะชุมชนในชนบทเป็นพื้นที่ ที่ได้รับความสนใจอย่างมาก ชุมชนกลายเป็นพื้นที่รองรับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ

^{๖๒} Hanifan. ๑๙๒๐.

^{๖๓} Putnam. Putnam R.D. (๑๙๙๓). The prosperous community: social capital and public life. *The American Prospect*, ๔(๓), ๑๙๙๓. ๓๕.

^{๖๔} Scott, J. & Marshall, G. (๒๐๐๙). *Dictionary of Sociology*. New York: Oxford University Press. ๒๐๐๖.

^{๖๕} Paul, S.A. & Seok-Woo, K. (๒๐๐๒). Social Capital : Prospects for a new concept. *Academy of Management Review*, ๒๗(๑), ๒๐๐๒. ๑๗-๔๐.

^{๖๖} Lewis, J.M. *Connecting and Cooperating: Social Capital and Public Policy*. Syney: UNSW Press. ๒๐๑๐.

เนื่องจากยังมีความอุดมสมบูรณ์ด้วย ทรัพยากรธรรมชาติ และฐานการผลิตในชุมชน ความเป็นเครือญาติที่ผูกพัน ความมีน้ำใจต่อกันในชุมชน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันของเพื่อนบ้าน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนสะท้อนให้เห็นว่าในสังคมไทยมีทุนทางสังคมอย่างเข้มข้น และเข้มแข็ง

๒.๕.๒ ความหมายของแนวคิดทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมสามารถสรุปความหมายได้เป็น ๒ ระดับตามการแบ่งระดับของทุนสังคมของ Lewis^{๖๗} (๒๐๑๐) คือ ความหมายในระดับมหภาค(Macro) และระดับจุลภาค (Micro)

ทุนทางสังคมในระดับมหภาค Putnam^{๖๘} และ Lin^{๖๙} ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคมในระดับที่เป็นชุมชน หรือระดับกลุ่ม โดยอธิบายว่า ทุนทางสังคม เป็นระบบคิดหรือทรัพยากรที่ฝังตัวอยู่ในเครือข่ายทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาสาธารณะร่วมกัน ทำให้ทุกคนหันมาให้ความร่วมมือกัน หรือการที่ประชาชนมีค่านิยมที่ตีร่วมกัน เช่น มีความไว้วางใจ เชื่อใจกัน มีความเคารพกฎหมาย ผู้นำมีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใส มีความเป็นธรรม มีความเสมอภาค จะนำไปสู่ความเข้มแข็งขององค์กร และชุมชน ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ เป็นผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการใช้ร่วมกัน

ทุนสังคมในระดับระดับจุลภาค หรือระดับปัจเจก Coleman^{๗๐} อธิบายว่า ทุนสังคม เป็น ชุดของความสัมพันธ์ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบนพื้นฐานของความคาดหวัง ในสิ่งที่ต้องใช้ร่วมกัน เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน และการมีสำนึกของความไว้วางใจระหว่างกัน

๒.๕.๓ องค์ประกอบของทุนทางสังคม

สุวรรณณี คำมั่น และ สุจิตราภรณ์ นาคะลักษณ์^{๗๑} ได้อธิบายองค์ประกอบของทุนทางสังคม ว่าเป็นเรื่องของ ความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

^{๖๗} Lewis, J.M. *Connecting and Cooperating: Social Capital and Public Policy*. Syney: UNSW Press. ๒๐๑๐.

^{๖๘} Putnam, R.D. The prosperous community: social capital and public life. *The American Prospect*, ๔(๓): ๑๙๙๓. ๓๕.

^{๖๙} Lin, N., Ensel, W.M. & Vaughn, J.C. (๑๙๘๑). Social resources and occupational status attainment. *Social Forces*, ๕๙, ๒๐๐๑. ๑๑๖๓-๑๑๘๑.

^{๗๐} Coleman, J. (๑๙๘๘). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, ๙๔(Suppl๑). ๑๙๙๔. S๕๕-S๑๒๐.

^{๗๑} สุวรรณณี คำมั่น และ สุจิตราภรณ์ นาคะลักษณ์. ทุนทางสังคมกับการเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์. สำนักงานคณะกรรมการ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๔๖. หน้า ๔.

๑) ทุมนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มี ความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพ และคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำประโยชน์ต่อชุมชน

๒) ทุณสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อนทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือ ร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทุณสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่าง ๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

๓) ทุณภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปราชญ์ ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุณภูมิปัญญาและวัฒนธรรมได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรมต่าง ๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้ง ระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ ภูมิปัญญา จารีตประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ สันสมสืบทอดกันมา เป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่ เหล่ามีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่ให้คุณให้คนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรมเป็นตัวช่วย สนับสนุนการทากิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน

๔) ทุณทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันเช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าไม้ ภูเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิด ความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย ร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไข ปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเกิดการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ทำให้คนรวมกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดี ช่วยเหลือกันและช่วยงานของส่วนรวม

๒.๖ หลักธรรมอิทธิบาท ๔

พระสุธีรัตนบัณฑิต^{๗๒} ได้อธิบายหลักการเพื่อพัฒนาบุคคล ตามมัชฌิมาปฏิปทา เป็นหลักการแห่งการปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตมีความงอกงาม เป็นชีวิตที่อุดมไปด้วยสติปัญญา เป็นชีวิตแห่งการตื่นรู้ เบิกบาน โดยบุคคลจะต้องปฏิบัติด้วยการเรียนรู้ นับตั้งแต่การมีกัลยาณมิตรและโยนิโสมนสิการที่ดีคอยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติ เมื่อเกิดการเจริญเติบโตก็มีหลักปฏิบัติในชีวิตของตนเอง คือ มรรคมอญค์ ๘ ใช้กระบวนการแห่งอริยสัจ ๔ ในการแก้ไขปัญหาและความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติเช่นนี้ ย่อมจะเข้าถึงความสุขและประโยชน์ในโลกนี้ได้ ดังนั้นจึงเรียกว่า หลักมัชฌิมาปฏิปทา ซึ่งหลักการว่าด้วยการพัฒนาปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเสริมสร้างจริยธรรมของบุคคลให้มีความงอกงามทั้ง กาย วาจา ใจ และปัญญา เป็นหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนให้กับพุทธบริษัทเพื่อนำไปสู่การพัฒนาตนเอง เพื่อให้มนุษย์ได้ฝึกฝนตนเองให้มีทิศทางที่ก่อให้เกิดความงอกงาม มีความสุจริต เทียงธรรม ขยัน สามารถประกอบความเพียรในกิจที่เป็นกุศล หลักธรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ หลักโยนิโสมาสนสิการ หลักไตรสิกขา อริยสัจ ๔ สัมปยุตธรรม ๗ อิทธิบาท ๔ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ๔ เป็นต้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ปัจเจกบุคคลที่มีส่วนร่วมเป็นกลไกการในการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการงานคณะสงฆ์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนี้

๒.๖.๑ ที่มาและความหมายของอิทธิบาท ๔

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๕ พระอภิธรรมปิฎกเล่มที่ ๒ [ฉบับมหาจุฬาฯ] วิภังคปกรณ์^{๗๓} ได้กล่าวถึง อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

๑) ฉันทอิทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม พยายาม พยายาม ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม พยายาม พยายาม ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม พยายาม พยายาม ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม พยายาม พยายาม ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ ความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุ

^{๗๒} พระสุธีรัตนบัณฑิต. เอกสารคำสอนรายวิชาพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. ๒๕๕๒. หน้า ๒๐๖.

^{๗๓} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๓๕ [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก https://๘๔๐๐๐.org/tiptaka/read/m_siri.php?B=๓๕&siri=๓๕#p๓๕๒ หน้า : ๓๕๒ - ๓๕๖.

ภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลย่อฉันทสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่า ฉันทสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

๒) วิริยทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำวิริยะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิริยสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ฯลฯ เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลย่อวิริยสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่า วิริยสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้ บรรดาธรรมเหล่านั้น วิริยะ เป็นไฉน การบรรเทาความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ สมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่ ความดำรงอยู่ ความตั้งมั่น ความไม่ส่ายไป ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ซัดส่าย สมณะ สมาธิทรีย สมาธิพละ สัมมาสมาธิ นี้ เรียกว่า สมาธิ ปธานสังขาร เป็นไฉน การบรรเทาความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว ฯลฯ ประกอบแล้ว ด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า ประกอบด้วย วิริยสมาธิและปธานสังขาร

๓) จิตติทธิบาท คำว่า อิทธิ มื่อธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดี ความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึงธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท มื่อธิบายว่า เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และ วิญญาณขันธของบุคคลผู้เป็นอย่างนั้น คำว่า เจริญอิทธิบาท มื่อธิบายว่า ภิกษุเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่ง ธรรม เหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิ และปธานสังขาร เป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำจิตให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า จิตตสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมอันเกิดแล้ว ฯลฯ เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อ ความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิด ขึ้นแล้ว ธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลย่อจิตตสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่า จิตตสมาธิและปธานสังขาร บรรดาธรรมเหล่านั้น จิต เป็นไฉน จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญาณธาตุที่เหมาะสมกัน นี้เรียกว่า จิต

๔) วิมังสัทธิบาท ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำวิมังสาให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า วิมังสาสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด ฯลฯ เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ฯลฯ เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดภิกษุนั้นสร้าง ฉันทะ พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิชโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มแห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้วธรรมเหล่านี้ เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลย่อวิมังสาสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร บรรดาธรรมเหล่านั้น วิมังสา เป็นไฉน ปัญญา ความรู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิฐิ

นี้เรียกว่า วิมังสา สมาธิ เป็นไฉน ความตั้งอยู่แห่งจิต ฯลฯ สัมมาสมาธิ นี้เรียกว่า สมาธิ ปธานสังขาร เป็นไฉน การปรารภความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึง แล้ว ฯลฯ ประกอบแล้วด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร คำว่า อิทธิ มื่อธิบายว่า ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี กิริยาที่สำเร็จ กิริยาที่สำเร็จด้วยดี ความได้ ความได้เฉพาะ ความถึง ความถึงด้วยดีความถูกต้อง การทำให้แจ้ง ความเข้าถึงธรรมเหล่านั้น คำว่า อิทธิบาท มื่อธิบายว่า เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ และวิญญานขันธของบุคคลผู้เป็นอย่างนั้น คำว่า เจริญอิทธิบาท มื่อธิบายว่า ภิกษุเสพ เจริญ ทำให้ มากซึ่งธรรม เหล่านั้น เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท

๒.๖.๒ การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางการทำงาน^{๗๔}

การใช้อิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ ทรงสดับไว้อย่างแยกคล้าย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในทาง ปฏิบัติควรทำให้ครบทั้งกระบวนการความทั้ง ๔ ข้อ ซึ่งเป็น ๔ ขั้นตอนต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จึงจะทำให้ เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการทำงานได้ตามความมุ่งหวัง ดังนี้

๑) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่ง ที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำใจให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือ ห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอๆกัน เพราะรักดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของเราจริง ๆ ขึ้นทำไปก็มีแต่จะทุกข์ทรมานแม้จะได้บางสิ่งที่ยังหวังแล้วก็ตาม ประการสำคัญเป็นการแอบแฝงมา จากความคิดอื่นศรัทธาอื่นหรือความเป็นอื่นที่เราพยายามหาเหตุและผลมาอธิบายว่า มันคือสิ่ง เดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินไปได้หรือเพื่อให้ตัวเองสบายใจที่สุด แต่ถ้าเรามีใจศรัทธาอันแรงกล้า แล้ว พลังสร้างสรรค์ก็จะบังเกิดขึ้นกับเราอย่างมหัศจรรย์ทีเดียว “เราจะสร้างฉันทะให้เกิดขึ้นได้ อย่างไร” พระพุทธองค์เคยสอนไว้ว่า มนุษย์เราต้องเลือกที่จะศรัทธาบางอย่างและหมั่นตรวจสอบ ศรัทธาของตัวเองว่าดีต่อตัวเองและดีต่อผู้อื่นอันรวมถึงสังคมโดยรวมหรือไม่ เมื่อดีทั้งสองอย่างก็จง มุ่งมั่นที่จะทำด้วยความตั้งใจ และหากไม่ดีก็จงเปลี่ยนแปลงศรัทธาเสียใหม่ ซึ่งเราต้องเลือก ไม่เช่นนั้น เราจะกลายเป็นคนที่สับสนไม่มีแก่นสารและเป็นคนไร้รากในที่สุด เมื่อเป็นคนไม่มีแก่นสารก็จะถูก ชักชวนไปในทางที่ไม่ดีได้ง่ายนั่นเอง หากจะฝึกฝนตนเอง อาจเริ่มจากการตั้งคำถามกับตัวเองว่าเรา ศรัทธาอะไรอยู่ เพราะคนเราเมื่อศรัทธาอะไรก็จะได้พบกับสิ่งนั้นเข้าถึงสิ่งนั้น ศรัทธาในเทคโนโลยีเรา ก็เข้าถึงเทคโนโลยี ศรัทธาต่อชาวบ้านเราก็เข้าถึงชาวบ้าน ศรัทธาต่อวัตถุก็จะเข้าถึงวัตถุ ศรัทธา ต่อลาภยศสรรเสริญก็จะเข้าถึงลาภถึงยศเข้าถึงตำแหน่ง ศรัทธาต่อความรู้ก็จะเข้าถึงความรู้ หรือ ศรัทธาต่อหลักธรรมก็จะเข้าถึงธรรม หรือไม่ศรัทธาอะไรเลยก็ไม่เข้าถึงก็ไม่เข้าถึงอะไรเลย เพราะ ความศรัทธานำมาซึ่งมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อทำทุกอย่างให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราศรัทธานั้นเอง ขณะเดียวกันก็ลอง

^{๗๔} การใช้อิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางในการทำงาน. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://reg๗.pwa.co.th/kmr๗/?p=๔๐๖>

ตรวจสอบตัวเองว่าสิ่งที่เราศรัทธากับสิ่งที่องค์กรของเราศรัทธานั้นตรงกันหรือไม่ หากตรงกันก็เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนหรือหากไม่ตรงกันก็เรียนรู้ที่จะให้โอกาสตัวเองไปสู่แห่งที่ที่เหมาะสมกว่า

๒) **วิริยะ** คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้น วิริยะนี้มากับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหา และมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจ ความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่ใช่มีทะเลาะดุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอุสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและท้าวทำต่ออุปสรรคใด ๆ ทั้งหมดถ้าจะฝึกฝนเรื่องความวิริยะแล้วคงต้องเริ่มจากความคิดที่ว่า ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองบ่อย ๆ หมั่นทำหมั่นคิดหมั่นเขียนหมั่นนำเสนอและอย่าซีเกียจ อย่ากลัวความผิดพลาดและจงกล้าแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวของตัวเอง อย่าท้อต่องานหนักและงานมากให้คิดว่าทำมากรู้มากเก่งมากขึ้น อย่าบ่นว่าไม่มีเวลาเพราะเวลามีเท่าเดิม ฯลฯ

๓) **จิตตะ** คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรักคอยตาม คำนี้ยิ่งใหญ่มาปัจจุบัน สังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นไปเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อย ๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรักคอยตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบนอกจากจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้แล้ว ยังต้องอาศัยความตั้งมั่นเป็นเครื่องเตือนสติด้วย ถึงจะสามารถใช้จิตของเราพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่าง ๆ นั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความตั้งมั่นตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคมนั้นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุข

๔) **วิมังสา** คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น ในการวิจัยและการพัฒนานั้นเรามักจะใช้คำว่า “สรุปบทเรียน” เป็นการสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูว่าสิ่งที่คิดและทำมานั้นมันดำเนินไปในแนวทางที่วาดหวังหรือไม่ หรือว่าคิดไว้อย่างทำอีกอย่าง หรือคิดไว้แต่ไม่ได้ทำเลย หรือทำไปแล้วแต่ไม่ได้อย่างที่มุ่งหวัง ทั้งนี้จะได้วิเคราะห์ต่อไปว่า ที่มันสำเร็จมันเป็นเพราะอะไร และที่มันล้มเหลวมันเกิดจากอะไร เพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขหรือหาทางหลีกเลี่ยงผลเสียที่อาจเกิดขึ้น

ดังนั้น “อิทธิบาท ๔” จึงมีความหมายกับคนรุ่นใหม่ที่ต้องการจะเดินทางไปสู่ความสำเร็จในชีวิตและการงาน เพราะหากทำได้ตามกระบวนการแล้ว สังคมความรู้ ชุมชนความรู้ และปัจเจก

ความรู้ คงอยู่ไม่ไกลเกินฝัน ประการสำคัญ “อิทธิบาท ๔” ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวจากหลักธรรมข้ออื่น ๆ อันเป็นองค์รวมและเชื่อมโยงถึงกัน เพียงแต่อธิบายคนละบทบาทเท่านั้น สิ่งสำคัญได้ใคร่ครวญในเรื่องเหล่านี้มาน้อยเพียงใด เราต้องฝึกฝนตนเองหลายเท่าตัวเพื่อจะเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมที่ก่อกำเนิดการพัฒนาที่จุดเริ่มต้นของตนเองอย่างแท้จริง

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระยยุทธ สุขสวัสดิ์ และ ชมภูณูช หุ่นนาค^{๗๕} ศึกษาเรื่อง แนวทางการขับเคลื่อนกลไกประชารัฐในการจัดการอค์ศึภยของจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัย พบว่า ๑) การจัดการอค์ศึภยเป็นไปตามแนวทางกลไกประชารัฐ ประกอบด้วย ด้านการวางแผน มีการจัดทำแผนแม่บทป้องกันและบรรเทาสาธารณภยของจังหวัดนนทบุรีและ ส่งมอบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปจัดทำเป็นแผนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการนำแผน แผนไปปฏิบัติ มีการติดตั้งอุปกรณ์เครื่องมือในการป้องกันและระงับอค์ศึภยและฝึกอบรมให้กับชุมชน และมีหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุนเมื่อเกิดอค์ศึภยขึ้น ด้านการตรวจสอบ มีการจัดตั้งคณะทำงาน และมีหน่วยงานกลางตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตาม มาตรฐานที่กำหนดไว้ และด้านการปรับปรุงการปฏิบัติให้มีความเหมาะสม มีการทบทวน การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงรูปแบบการประชาสัมพันธ์ให้มีความสอดคล้องกับลักษณะ ของปัญหา ๒) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการอค์ศึภยที่สำคัญส่วนหนึ่ง คือ ปัญหาด้านการเข้าถึง พื้นที่ มีข้อจำกัดด้านจราจรบนท้องถนนและความหนาแน่นของการจราจร ปัญหาการขาดแคลน อุปกรณ์ที่ใช้ในการเข้าระงับเหตุ และไม่มีการบำรุงรักษาอุปกรณ์เหล่านั้น และปัญหาการเข้าร่วม กิจกรรมของประชาชน และ ๓) แนวทางในการขับเคลื่อนกลไกประชารัฐในการจัดการอค์ศึภยของจังหวัดนนทบุรีที่สำคัญ คือ การสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน ควรบูรณาการ หน่วยงานภาครัฐในการจัดหาอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน และส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการร่วมกิจกรรมด้านการป้องกันและบรรเทาอค์ศึภย

พรอนันต์ ทองสมบัติและ ศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม^{๗๖} ศึกษากลไกการบริหารจัดการสุขภาพของเทศบาลนครขอนแก่น อัน ประกอบด้วย น้ำอุปโภคบริโภค น้ำเสีย และขยะ ผลการวิจัยพบว่า กลไกการบริหารจัดการสุขภาพของเทศบาลนครขอนแก่น สามารถอธิบายได้ ๔ มิติ ได้แก่ ๑) ด้านเครือข่าย เทศบาลนครขอนแก่นมีการบริหารจัดการเครือข่ายในด้านน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค แต่ยังมีข้อจำกัดในเรื่องอำนาจหน้าที่ ที่ทับซ้อนกันของหน่วยงานในส่วนภูมิภาค ในการจัดการน้ำเสีย เทศบาลนครขอนแก่นได้ประสานงานกับเครือข่าย หน่วยงานส่วนภูมิภาคที่รับผิดชอบได้อย่างเป็น

^{๗๕} พระยยุทธ สุขสวัสดิ์ และ ชมภูณูช หุ่นนาค.วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่๑๐ ฉบับที่๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓. หน้า ๓๑ - ๔๒

^{๗๖}พรอนันต์ ทองสมบัติและ ศิริศักดิ์ เหล่าจันขาม. Journal of Modern Learning Development ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๖๓ หน้า ๑ - ๑๓.

ระบบ อย่างไรก็ตามยังพบว่าเครือข่ายประสานงานระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีพื้นที่ติดกันยังต้องอาศัยการประสานงานร่วมกันให้เพิ่มมากขึ้น ในด้านขยะ เทศบาลมีเครือข่ายในขั้นตอนของการกำจัดขยะที่ค่อนข้างดี แต่ในกระบวนการเก็บ ขน ขยะ ต้นทาง มีเพียงบางชุมชนเท่านั้นที่มีความเข้มแข็ง และยังพบข้อจำกัดในขั้นตอนการขนส่ง ลำเลียงขยะ ๒) ด้านความร่วมมือ เทศบาลนครมีกลไกในการประสานความร่วมมือที่ชัดเจน แต่ยังพบข้อจำกัดเรื่องโครงสร้างอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ๓) ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน เทศบาลนครขอนแก่นร่วมกับภาคประชาชนในการจัดการขยะได้เป็นอย่างดี ในส่วนของน้ำอุปโภคบริโภค และน้ำเสียมีการเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอข้อร้องเรียน และส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ ๔) ด้านการจ้างเอกชนดำเนินการแทน เทศบาลได้ร่วมกับภาคเอกชนในการจัดตั้งโรงงานกำจัดขยะ เพื่อแบ่งเบาภาระของเทศบาล จากงาน วิจัยนี้มีข้อเสนอแนะว่า กลไกการบริหารงานสุขาภิบาลจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ก็ต่อเมื่อเทศบาลได้รับมอบอำนาจตามกฎหมายจากส่วนกลาง ซึ่งข้อจำกัดส่วนใหญ่ยังเป็นประเด็นด้านระเบียบปฏิบัติที่เป็นอุปสรรคต่อการให้บริการสาธารณะ

นลินี เกิดประสงค์ และจันทิมา นวะมะรัตน์^{๗๗} ศึกษาาระบบและกลไกรองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่เป้าหมายเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่าด้วยระบบและกลไกรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบลใน ๕ อำเภอ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการศึกษาพบว่า ระบบและกลไกเพื่อการรองรับสังคมสูงวัยประกอบด้วย ประการแรกคือ ขับเคลื่อนให้เกิดระบบและกลไกรองรับสังคมสูงวัยระดับตำบล ระดับจังหวัด เช่น มีคณะทำงานพัฒนาและขับเคลื่อนนโยบายระดับพื้นที่ ระดับตำบล ระดับจังหวัด หนุนเสริมการทำงานและจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่ ประการที่สอง คือ ระบบงานที่เหมาะสมรองรับสังคมสูงวัย และกระบวนการบริหารจัดการ ๖ องค์ประกอบ คือ ๑) การปรับโครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่ม ๒) การวางระบบการทำงานที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนสู่การปฏิบัติ ๓) สร้างบรรยากาศการสื่อสารแบบเปิดเป็นประชาธิปไตย ๔) พัฒนาความรู้และทักษะใหม่ๆ ให้กับกลุ่มขับเคลื่อน ๕) สร้างทีมทำงานระดับกลุ่มปฏิบัติการ และสร้างแรงจูงใจในการทำงาน

ธีรพัฒน์ อังศุขवाल และ ชัชฎา กำลังแพทย์^{๗๘} ศึกษากลไกการอภิบาลทางสาธารณสุขของไทยในการจัดการ โควิด-๑๙ ผลการวิจัยพบว่า กลไกที่ออกแบบมาเพื่อให้ตอบสนองต่อวิกฤติสุขภาพในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของโควิด - ๑๙ ที่สำคัญมี ๓ กลไก ได้แก่ กลไกในการตัดสินใจ กลไกทางด้านการสื่อสาร และกลไกในการปฏิบัติการ ซึ่งทั้ง ๓ กลไกนี้ เป็นกลไกด้านสาธารณสุขของรัฐที่มีประสิทธิภาพอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานราชการ

^{๗๗} นลินี เกิดประสงค์ และจันทิมา นวะมะรัตน์ . วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ถึง มีนาคม ๒๕๖๕) หน้า ๔๙ - ๖๓.

^{๗๘} ธีรพัฒน์ อังศุขवाल และ ชัชฎา กำลังแพทย์.วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓) หน้า ๓๗-๕๔

ธนิต โตดิเทพย์^{๗๙} กลไกของการพัฒนาผู้สูงอายุในท้องถิ่น: กรณีศึกษาจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า กลไกของการพัฒนาผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ใช้เครือข่ายของชมรมผู้สูงอายุในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรม ลักษณะของการดำเนินการกิจกรรมเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อการดูแลตนเอง กลไกหลัก เพื่อการพัฒนาดูแลผู้สูงอายุเกิดขึ้นระดับพื้นที่ หน่วยปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาท เพื่อการบูรณาการร่วมกันภายใต้โครงสร้างของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริม อาชีพผู้สูงอายุ ซึ่งมีโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุระยะยาว โดยมี กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้มีจิตอาสาเข้ามาเป็นกลไกในการปฏิบัติงานเชิงพื้นที่

ฉัญญาภรณ์ จันทรวะ และโกวิทย์ พวงงาม^{๘๐} ได้ศึกษา โครงสร้าง บทบาท และความเข้มแข็งคณะทำงานเครือข่ายภาคประชาสังคมจังหวัด ในฐานะกลไกการเมืองภาคพลเมือง ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้าง บทบาท และความเข้มแข็งคณะทำงานเครือข่ายภาคประชาสังคมจังหวัด เป็นกลไกการเมืองภาคพลเมืองในทางปฏิบัติได้ด้วยรูปแบบโครงสร้างที่ผสมการทำงานแบบภาคี เครือข่ายซึ่งมีลักษณะไม่เป็นทางการเข้ากับโครงสร้างแบบทางการที่ถูกกำหนดจากส่วนกลางตามนิยามแบบประชาธิปไตย เครือข่ายภาคประชาสังคมจังหวัดสามารถทำบทบาทหน้าที่เป็นองค์กรร่วมให้แก่ภาคส่วนในจังหวัดได้ออกแบบสมดุล การทำงานร่วมกันบนฐานทุนและลักษณะเฉพาะในบริบทพื้นที่ของตนในลักษณะเครือข่าย โดยความเข้มแข็งของทุนในพื้นที่ และการบริหารด้วยรูปแบบเครือข่ายได้ทำให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์พื้นที่ทางการเมืองในนิยามแบบเฉพาะของตนขึ้นอีกด้วย

ฮันซันอักกริม ดงนะเต็ง และคณะ^{๘๑} ได้ศึกษากลไกการจัดการสถานการณ์โควิด-๑๙ ขององค์การบริหารส่วนตำบลควนปริง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง พบว่า กลไกการจัดการสถานการณ์โควิด-๑๙ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ด้านศักยภาพผู้นำ ประกอบด้วย ผู้นำปฏิบัติงานยึดหลักประโยชน์ของประชาชน เน้นการเข้าถึงประชาชน ติดตาม ข่าวสารและสถานการณ์อย่างใกล้ชิด เพื่อประกอบการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ๒) ด้านการบริหารจัดการภัยพิบัติ ประกอบด้วย การเตรียมความพร้อมบุคลากรโดยการประชุมและอบรม เพื่อรับมือสถานการณ์ โควิด-๑๙ จัดเตรียมเครื่องมือการป้องกันอย่างครบถ้วน ดำเนินการควบคุมการเข้าออกพื้นที่ มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนหลากหลายช่องทาง ๓) ด้านการบูรณาการความร่วมมือเพื่อเผชิญภัยพิบัติ ประกอบด้วย การบูรณาการปฏิบัติงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การร่วมมือกับประชาชนในพื้นที่และการประสานความช่วยเหลือจากภาคเอกชน

^{๗๙} ธนิต โตดิเทพย์.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓. หน้า ๑๒๐ - ๑๔๐.

^{๘๐} ฉัญญาภรณ์ จันทรวะ และโกวิทย์ พวงงาม. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔.

^{๘๑} ฮันซันอักกริม ดงนะเต็ง และคณะ. กลไกการจัดการสถานการณ์โควิด-๑๙ ขององค์การบริหารส่วนตำบลควนปริง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง. Local Administration Journal ๑๔ (๓) July – September ๒๐๒๑. หน้า ๒๙๑ - ๓๐๘.

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ) และคณะ^{๕๒} ได้ศึกษาการพัฒนาทศวรรษก้าวไกล ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานร่วมกันในระบบ หรือองค์กรเพื่อให้งานสำเร็จด้วยดี ระบบหรือองค์กรที่มีบุคคลในระดับต่าง ๆ ทำงานประสานกันดูเครื่องจักร ระบบใด ๆ ที่จะช่วยให้งานสำเร็จลุล่วงไป โดยที่บุคคล กลุ่มคน และชุมชน นำหลักการในพระพุทธศาสนา แสดงให้เห็นแนวคิดที่มาของศีลกับการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้เกิดความสงบสุขของสังคมชุมชน และเป็นการพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งศีล ๕ เป็นหนทางแห่งการเกิดสันติภาพ

ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์^{๕๓} การสร้างเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงาน พบว่า กระบวนการสร้างเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยทั่วไปเริ่มจากการทำกิจกรรมทางสังคมในวงเล็ก ๆ ในฐานะคนรู้จักกัน และเป็นผู้มีประสบการณ์ ร่วมกันในฐานะแรงงานย้ายถิ่น พัฒนามาสู่การรวมกลุ่มในรูปแบบเครือข่ายทางสังคมแบบหลวม และ มีลักษณะเป็นเครือข่ายท้องถิ่น จากนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน โดยมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการทำงานซึ่งมักเป็นข้อมูลในเชิงลึก ต่อมาจะมีการประสานผลประโยชน์ด้วยการตกลงแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นรูปธรรม ในส่วนของนายหน้าแรงงานคนกลางจะ ปรากฏภาพของการเป็นนายหน้าแห่งนายหน้า และเกิดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในเครือข่ายทางสังคม เด่นชัดมากยิ่งขึ้น และในระยะสุดท้ายจะเป็นการขยายตัวของเครือข่ายทางสังคม โดยยกระดับจาก เครือข่ายย่อยระดับพื้นที่สู่พื้นที่จังหวัดอื่นจนกลายเป็นเครือข่ายระดับภูมิภาค เพื่อให้การทำงานในฐานะ นายหน้าแรงงานเป็นไปอย่างสะดวกและประสบความสำเร็จในการหาคนงานจากต่างพื้นที่ได้มาก ยิ่งขึ้นในสองรูปแบบคือ การขยายตัวในแนวระนาบและการขยายตัวในแนวตั้ง อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างกันของเครือข่ายนายหน้าแรงงานในระดับจังหวัดและระดับภูมิกษณานั้น เป็น ความสัมพันธ์แบบหลวมๆ เท่านั้น แตกต่างจากเครือข่ายนายหน้าแรงงานในระดับย่อยในพื้นที่จังหวัด เดียวกันมีความสัมพันธ์ผูกพันกันมากกว่า

ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์^{๕๔} ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงาน ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งที่เป็นเครือข่ายย่อยระดับพื้นที่และเครือข่ายใหญ่ระดับภูมิภาค โดย เครือข่าย ย่อยระดับพื้นที่ พบว่า มี ๓ ลักษณะ คือ เป็นเครือข่าย ที่มีนายหน้าแรงงานศูนย์กลางหนึ่ง คน (single-center network) มีนายหน้าแรงงานศูนย์กลางสองคน (dual-center network) และไม่มี นายหน้าแรงงาน ศูนย์กลางหรือที่เรียกว่าเครือข่ายแบบวงกลม (non-center network or circle network) ขณะที่ เครือข่ายใหญ่ระดับภูมิภาค พบว่า มีลักษณะเป็น เครือข่ายระดับเดียวที่มีการ

^{๕๒} พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ) และคณะ. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม ถึง กันยายน ๒๕๖๒.

^{๕๓} ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์. การสร้างเครือข่ายทางสังคมของนายหน้าแรงงานอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญา ปรัญญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๔.

^{๕๔} ธนพฤกษ์ ชามะรัตน์ (อ้างแล้ว)

เชื่อมโยงกันระหว่าง นายหน้าแรงงานอย่างทั่วถึงครอบคลุมทั้งเครือข่าย และเป็นเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการ ดังนั้น หน่วย งานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีมาตรการในการติดตามหรือ เฝ้าระวังการปฏิบัติงานของกลุ่มนายหน้าแรงงานที่ เป็นเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่

ประภาพร สุปัญญา^{๕๕} ได้ศึกษาทุนทางสังคมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนชานเมืองกับ เครือญาติ ชุมชน และเพื่อนในที่ทำงาน ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้คนชานเมืองดำรงชีวิตได้แตกต่างกัน ของคนชานเมือง พบว่า ทุนทางสังคมสะท้อนให้เห็นจากวิถีชีวิตของคนชานเมืองที่เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของ ๑) ความสัมพันธ์กับเครือญาติ กล่าวคือ คนชานเมืองในอดีตมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือญาติ และมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น เนื่องจากในอดีตคนชานเมืองอยู่กันเป็นครัวเรือนขยายและมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันในหมู่เครือญาติ เครือญาติมักช่วยเหลือกิจการงานบุญของครัวเรือน ทั้งให้การช่วยเหลือกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รวมทั้งช่วยดูแลบ้าน หรือดูแลผู้สูงอายุและเด็กในยามที่คนชานเมืองไม่อยู่บ้าน แบ่งปันอาหาร เช่น ผัก ผลไม้ ปลา ฯลฯ ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือให้ยืมเงิน หรือให้เงินไว้ใช้จ่ายในกรณีที่เครือญาติเดือดร้อน ในปัจจุบัน พบว่า คนชานเมืองสร้างความสัมพันธ์กับเครือญาติใน ๒ ระดับคือ (๑) การสร้างความสัมพันธ์กับเครือญาติอย่างเหนียวแน่น กับเครือญาติในชุมชน เป็นการที่ให้การช่วยเหลือหรือสนับสนุนเครือญาติอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ได้รับความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนกลับมา โดยเฉพาะการช่วยเหลือในการดูแลสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นเด็กเล็กหรือผู้สูงอายุ ที่ต้องอยู่ลำพังเมื่อตนเองเข้าไปประกอบอาชีพหรือทำธุระส่วนตัวในเมืองหรือต่างพื้นที่ สามารถฝากให้เครือญาติช่วยดูแลบุคคลกลุ่มดังกล่าว ถือเป็น การสร้างความช่วยเหลือแบบสองทาง รวมทั้งการช่วยเหลือกิจการงานของเครือญาติทั้งช่วยเหลือร่างกาย และการเงิน ถือเป็นสิ่งที่ทำให้คนชานเมืองมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเครือญาติ แต่การไปทำงานในเมืองแบบเข้าไปเย็นกลับ ก็ทำให้ความสัมพันธ์กับเครือญาติลดน้อยลงจากเดิมเพราะคนชานเมืองก็ไม่มีเวลาพบปะเช่นแต่ก่อน ประกอบกับมีความเป็นส่วนตัวสูงขึ้น (๒)การสร้างความสัมพันธ์กับเครือญาติในระดับบางเบา กับเครือญาตินอกชุมชน เครือญาติในสายโลหิตหรือญาติจากการแต่งงานที่ไปอยู่นอกชุมชน คนชานเมือง จึงรักษาความสัมพันธ์กับเครือญาตินอกชุมชนในระดับที่บางเบา เช่น การทำกิจกรรมร่วมกันในงานบุญประเพณี การพบปะพูดคุยถึงทุกข์สุขเป็นบางครั้งที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและสมาชิกในครัวเรือน ๒) ความสัมพันธ์กับชุมชน คือในอดีตคนชานเมืองมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในชุมชน ด้วยมีครัวเรือนจำนวนน้อย สามารถไปมาหาสู่กันได้ง่าย ประกอบกับบ้านเรือนตั้งอยู่ติดกัน และส่วนใหญ่เป็นเครือญาติที่ เมื่อมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับงานบุญประเพณีของชุมชนที่ต้องทำร่วมกัน จึงให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ในปัจจุบันชุมชนชานเมืองก็ยังคงมีสภาพเช่นนั้น แม้ว่ามีคนชานเมืองบางส่วนออกไปทำงานในเมือง แต่เมื่อมีงานบุญหรือการประชุม ก็ยังคงเข้าร่วมงานบุญประเพณี การร่วมประชุมเสวนาในชุมชนหรือยังมีบทบาทหน้าที่ในชุมชน ทั้งนี้การรักษาความสัมพันธ์กับคนในชุมชนมีลักษณะที่แตกต่างกัน

^{๕๕} ประภาพร สุปัญญา. ลีลาชีวิตของคนชานเมืองในวงชั้นทางสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๖๒.

บางคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ที่ตนพึงได้รับ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกกลุ่ม รวมทั้งคนในชุมชน บางคนที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปเป็นผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน มีความสัมพันธ์กับสมาชิกกลุ่มและได้รับการยอมรับเป็นอย่างดี เพราะได้ร่วมประชุมกับคณะกรรมการชุมชน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน บางคนสร้างความสัมพันธ์ ผ่านการทำกิจกรรมในชุมชนร่วมกัน อาทิ การประชุม การพูดคุยปรึกษาหารือกัน และสังสรรค์กันอยู่เสมอตามเทศกาลที่มีในชุมชน แต่ก็ยังพบว่ามีคนปานกลางบางกลุ่มที่ทำงานประจำไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และมีความสัมพันธ์กับกลุ่มทางสังคมน้อย เพราะมีเวลาจำกัดจากการทำงานหาเงินเพื่อดำรงชีพ คนชานเมืองกลุ่มนี้ไม่ค่อยมีบทบาทหน้าที่หรือเป็นที่รู้จักในชุมชน ชุมชนจึงไม่ได้ให้การสนับสนุนหรือช่วยเหลือคนกลุ่มนี้เท่าที่ควร ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มที่ไม่ค่อยพอกินที่ชอบช่วยเหลือชุมชนเป็นอย่างดี โดยพบว่าเมื่อคนในชุมชนมีการจัดงานทั้งงานส่วนตัวและงานในชุมชน คนกลุ่มนี้มักให้การช่วยเหลือซึ่งส่วนมากเป็นการลงแรงเพื่อช่วยงานด้านใดด้านหนึ่งและได้รับความสำเร็จเป็นอย่างดีเสมอมาจากคนกลุ่มนี้ด้วยหวังว่าการช่วยเหลือผู้อื่นตนเองจะได้รับการช่วยเหลือกลับคืนมาเช่นกันไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยทุกครั้งเมื่อช่วยเหลืองานในชุมชนเสร็จคนกลุ่มนี้ก็จะได้รับน้ำใจโดยการได้สิ่งของเครื่องใช้ หรืออาหารการกินติดไม้ติดมือไปฝากญาติพี่น้องในครัวเรือนด้วย จึงทำให้ยินดีช่วยเหลืองานชุมชนด้วยดี และ ๓) ความสัมพันธ์กับเพื่อนในที่ทำงาน เนื่องจากคนชานเมือง คือคนที่เข้าไปทำงานในเมืองแบบไปเช้าเย็นกลับ ทำงานทั้งที่เป็นงานประจำและงานรายวัน การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนในที่ทำงานที่ตนทำงานประจำส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานในที่สายงานเดียวกัน ผ่านการพบกันทุกวัน พูดคุยเรื่องงานด้วยกันได้ รวมถึงขอความช่วยเหลือในบางเรื่องได้ เช่น เป็นธุระให้เมื่อกลางาน ปฏิบัติงานบางประเภทแทนได้ การมีเพื่อนร่วมงานที่ไว้ใจได้หรือสามารถปรึกษาเรื่องงานหรือเรื่องทั่วไปได้บ้างนั้นมีความจำเป็นต่อการใช้ชีวิตของตนเอง เพราะคนทำงานในเมืองมีความเครียดและกดดันจากการทำงานหนัก คนชานเมืองกลุ่มนี้จึงสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานไว้อย่างสม่ำเสมอซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ความสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมงานเป็นไปเพียงผิวเผินเท่านั้น ไม่ได้มีความสนิทชิดเชื้อ ไม่ได้ทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงเวลาหลังเลิกงาน ในขณะที่คนชานเมืองอีกส่วนหนึ่ง มักสร้างความสัมพันธ์กับหัวหน้างานผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ชักชวนกันทำธุรกิจ เล่นหุ้น ติ๊กอล์ฟ เป็นต้นเพื่อให้ตนเองมีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน หรือการที่กลุ่มคนชานเมืองที่เป็นผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน สนับสนุนกัน ผ่านการพบปะสังสรรค์กันอย่างต่อเนื่อง และทำกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีลักษณะพิเศษร่วมกัน เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจและสังคมระหว่างกัน ทั้งนี้คนชานเมืองมองว่าความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มีความจำเป็น เพราะทำให้ได้เครือข่ายในการทำงานที่ดี และเกิดความช่วยเหลือกันในอนาคต สรุปได้ว่าในสังคมปัจจุบันที่การทำงานเป็นตารางเวลาชัดเจน การเข้าออกงานตรงตามเวลา เวลาในแต่ละวันหมดไปกับการทำงาน อีกทั้งคนชานเมืองหลายคนยังต้องทำงานในวันเสาร์ซึ่งเป็นวันหยุดของคนส่วนใหญ่ และมีวันที่ได้พักผ่อนเพียงวันเดียวคือวันอาทิตย์ ทำให้มีเวลาน้อยแต่เมื่อต้องเข้าไปทำงานในเมืองคนชานเมืองก็ยังคงต้องพยายามรักษาความสัมพันธ์ทั้งกับเครือญาติรักษาความสัมพันธ์กับเพื่อนในชุมชน อีกทั้งยังต้องรักษาความสัมพันธ์กับเพื่อนในที่ทำงานไว้ได้เป็นอย่างดี แม้ว่าความสัมพันธ์นั้นอาจอยู่ในระดับบางเบา แต่คนชานเมืองยังคงสร้างและรักษา

ความสัมพันธ์ไว้ เพื่อหวังว่าเมื่อตนเองต้องการความช่วยเหลือไม่ทางใดก็ทางหนึ่งอาจได้รับความช่วยเหลือกลับคืนมาบ้าง ซึ่งแตกต่างจากสังคมชนบทดั้งเดิมที่ช่วยเหลือกันด้วยความจริงใจ^{๘๖}

พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และ พระเทพศาสนาภิบาล^{๘๗} ได้ศึกษา รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการ พัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้แนวคิดทุนทางสังคม แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกรอบการวิจัย พื้นที่การวิจัยคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มประชาชนในชุมชน กลุ่มผู้ค้าและผู้ผลิต และกลุ่มภูมิปัญญา ท้องถิ่น จำนวน ๔๐ ราย เครื่องมือที่ใช้มีแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มเฉพาะ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความและวิเคราะห์บริบท ผลการวิจัยพบว่า

๑. เงื่อนไขและข้อจำกัดในมิติการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ๑) ชุมชนกับการจัดการตนเอง ๒) องค์กรท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และ ๓) ทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทยเพื่อการขับเคลื่อน แต่ละขั้นตอนอาศัยความเข้าใจ และร่วมมือจากในชุมชน เป็นกระบวนการ เป็นขั้นเป็นตอน และจริงจังกับกระบวนการ ๒. กลไกการขับเคลื่อน มีการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีกระบวนการจัดการของชุมชน เรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่า ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นเครือข่ายชุมชน และมีการขยายไปนอกชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ๓. รูปแบบการขับเคลื่อน ชุมชนบ้านวังกะจัดทำแผนพัฒนา มีการสำรวจข้อมูล ผู้การหารือในชุมชน หน่วยงานทุกฝ่าย เพื่อระดมปัญหาและแนวทางแก้ไข มาจัดทำแผนปฏิบัติในระยะต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิต การฟื้นฟูทรัพยากร การจัดระบบสวัสดิการ ชุมชนที่มีเป้าหมายชัดเจน และจัดการร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน องค์ความรู้ที่ได้ใช้เป็นยุทธศาสตร์ชุมชนใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน เพื่อเกิด รูปแบบความเป็นธรรม สู่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับประเทศ

ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การจัดทำแผนชุมชน การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกัน และเครือข่ายการทำงานร่วมกัน เป็นกลไกสำคัญที่มีส่วนทำให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการ พัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย ประสบความสำเร็จ

^{๘๖} ประภาพร สุปัญญา.(อ้างแล้ว)

^{๘๗} พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และ พระเทพศาสนาภิบาล. รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการ พัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๖๕) หน้า ๒๕๔ -๒๖๙.

สนอง ธัญญานนท์, ศุภณัฐ ทรัพย์นาวิณ และ เสนาะ กลิ่นงาม^{๔๔} ได้ศึกษา รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามพรตศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางการบริหารที่ส่งผลต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ และทำการสังเคราะห์รูปแบบการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑ ผลการวิจัยพบว่า

๑. การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี คือ การปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์ และการสร้าง พุทธมณฑล เพชรบุรี ทุกด้านขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน ตามหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยมีเจ้า คณะจังหวัด เจ้า คณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามลำดับชั้น

๒. ปัจจัยทางการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ดำเนินการตามระเบียบ ปฏิบัติงานที่มีระบบชัดเจน ควรสร้างทรัพยากรบุคคลด้านทัศนคติ ด้านการแสดงออกด้านการปฏิบัติ ตนต่อสังคมแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงรูปธรรม มีอำนาจตัดสินใจร่วมกัน รับผิดชอบการพัฒนา พื้นที่ชุมชน แต่การปกครองคณะสงฆ์ไม่มีบทบาทขั้นร้ายแรงหากไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา จึงทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

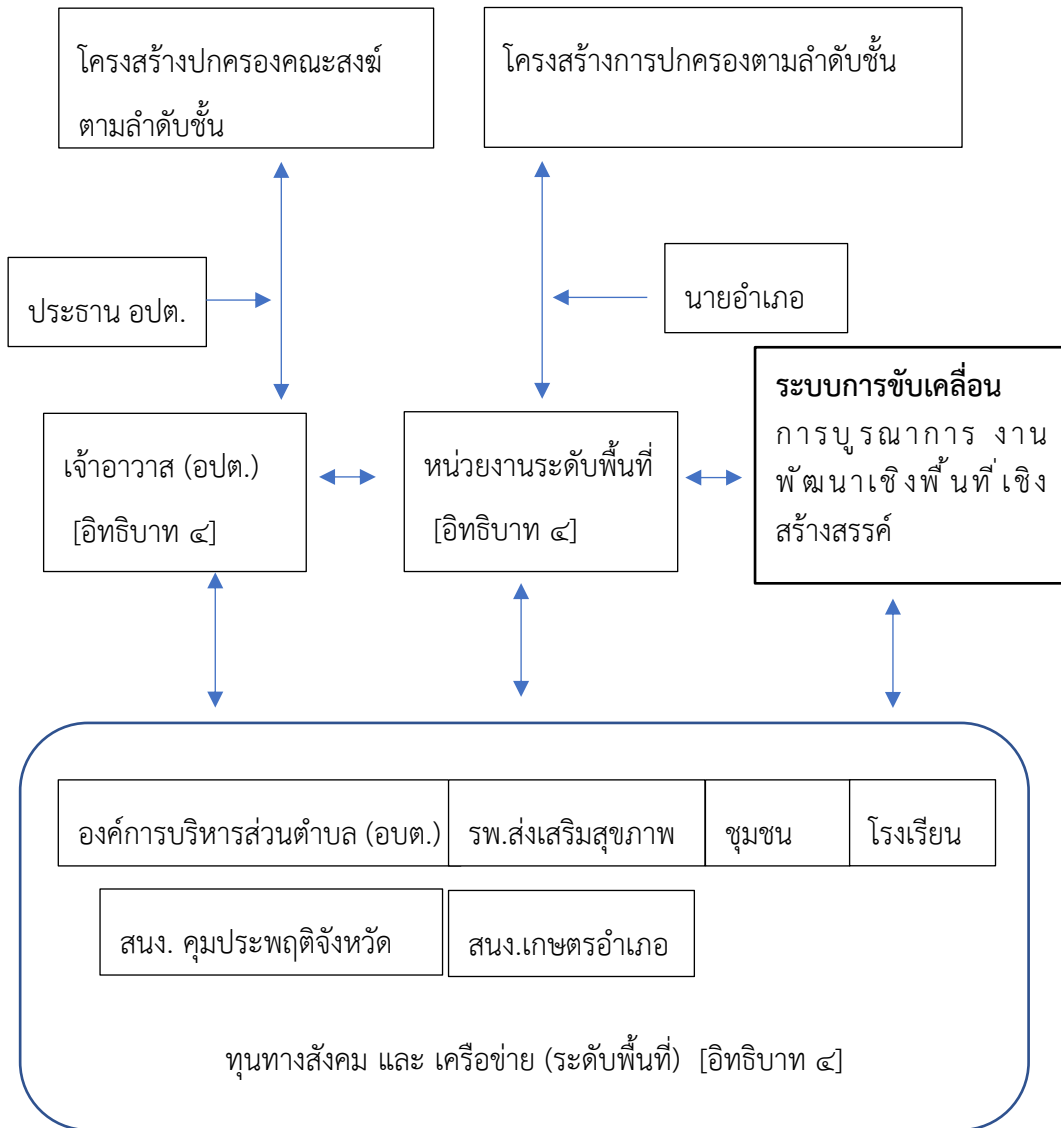
๓. รูปแบบการบริหารคณะสงฆ์จังหวัดเพชรบุรี ควรแสดงบทบาทเชิงรุกต่อสังคม “เปลี่ยนบทบาทจากผู้รับ เป็นผู้ให้” พัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญของบุคลากร ได้แก่ การปกครอง ต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและพระธรรมวินัย การการเผยแผ่ ต้องทำงานที่มีความ หลากหลายทาง วัฒนธรรม การศึกษา ต้องพัฒนาทักษะการประเมินผล การสาธารณูปการ ต้องสำรวจการก่อสร้าง และซ่อมบำรุงตามขั้นตอน การศึกษาสงเคราะห์ ต้องส่งเสริมกลุ่มผู้ ต้องการความช่วยเหลือ การสาธิตสงเคราะห์ ต้องบูรณาการบทบาทพระสงฆ์ต่อสังคม และการสร้างพุทธมณฑล ต้องขับเคลื่อนทั้ง ภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชน

ข้อค้นพบดังกล่าวสรุปได้ว่า การบริหารคณะสงฆ์ควรแสดงบทบาทเชิงรุกต่อสังคม “เปลี่ยนบทบาทจากผู้รับ เป็นผู้ให้” พัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญของบุคลากรของคณะสงฆ์ ให้ ความสำคัญกับการใช้อำนาจร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เน้นการบริหารแบบมีส่วนร่วม

---

^{๔๔} สอนง ธัญญานนท์, ศุภณัฐ ทรัพย์นาวิณ และ เสนาะ กลิ่นงาม. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตามพรตศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๖๑. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์ ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑(๒๕๖๔) : มกราคม – มิถุนายน หน้า ๗๗ – ๙๐.

๒.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ และเพื่อเสนอรูปแบบของกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย
- ๓.๘ จริยธรรมในการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ

๓.๑ รูปแบบการวิจัย (Reserch Design)

ผู้วิจัยได้ออกแบบการวิจัยครั้งนี้บนฐานคติและปรัชญาการแสวงหาความรู้ที่เชื่อว่าความรู้ความจริงดำรงอยู่ และสามารถเข้าถึงความรู้ได้ด้วยการตีความ อธิบายการสร้างควาหมายและการตีความจากการกระทำทางสังคม (Constructivism) ผู้วิจัยจึงใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) แบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยจำแนกวิธีการวิจัยเป็นสองระยะ ระยะแรกเป็นการวิจัยเอกสาร ระยะที่สองเป็นการศึกษาภาคสนาม โดยมีรายละเอียดซึ่งจะอธิบายในลำดับต่อไป

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และกลุ่มเป้าหมาย

๓.๒.๑ พื้นที่วิจัย ในครั้งนี้คือ บ้านบางม่วง หมู่ที่๓ และ วัดบางม่วง ตำบลโพธิ์เอน อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๓.๒.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ในพื้นที่ระดับตำบล และผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานระดับตำบล รวม ๑๘ ราย ได้แก่

- (๑) ประธานหน่วยอบรมประจำตำบลโพธิ์เอน (อปต. โพธิ์เอน)
- (๒) เจ้าอาวาสวัดบางม่วง ตำบลโพธิ์เอน
- (๓) นายอำเภอท่าเรือ
- (๔) ปลัดอำเภอท่าเรือ
- (๕) กำนัน ตำบลโพธิ์เอน
- (๖) สารวัตรกำนัน ตำบลโพธิ์เอน
- (๗) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ (บ้านบางม่วง)
- (๘) นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน
- (๙) รักษาการหัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน
- (๑๐) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ตำบลโพธิ์เอน
- (๑๑) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลโพธิ์เอน
- (๑๒) ประธานกลุ่มสตรีตำบลโพธิ์เอน
- (๑๓) แพทย์ประจำตำบลโพธิ์เอน
- (๑๔) หัวหน้างานคุมประพฤติ เขต ๒ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (๑๕) เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานงานคุมประพฤติ เขต ๒ สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (๑๖) ประธานอาสาสมัครคุมประพฤติ เขต ๒ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
- (๑๗) ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรปากท่า
- (๑๘) อาสาสมัครดูแลความเรียบร้อยและงานทำครัว วัดบางม่วง

๓.๒.๓ กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้เสียจากการขับเคลื่อนโครงการโดยการบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จำนวน ๕ ราย ประกอบด้วย ชาวบ้านบ้านบางม่วง หมู่ ๓ ตำบลโพธิ์เอน อาสาสมัครสาธารณสุขบ้านโพธิ์เอน อาสาสมัครคุมประพฤติบ้านโพธิ์เอน กลุ่มสตรีบ้านโพธิ์เอน เป็นต้น

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๓.๑ เครื่องมือวิจัยเอกสาร ซึ่งเป็นการทำวิจัยในระยะแรก ประกอบด้วย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของคณะสงฆ์และการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ซึ่งมีเอกสารที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลสองระดับ ได้แก่

๑) เอกสารปฐมภูมิ (Primary Document) ประกอบด้วย เอกสารข้อมูลที่ยังเป็นข้อมูลดิบ ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ ในการวิจัยนี้ ได้แก่ พระไตรปิฎก พระราชบัญญัติระเบียบ มติ เป็นต้น

๒) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Document) ประกอบด้วย เอกสารข้อมูลที่ได้รับ การวิเคราะห์หรือสังเคราะห์มาแล้ว ในการวิจัยนี้ได้นำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในเชิงเอกสารที่ ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในการวิจัยนี้ ได้แก่ ตำราวิชาการ บทความวิชาการ บทความ วิจัย วารสารวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

๓.๓.๒ เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้ผลจากการวิจัยเอกสาร ส่วนหนึ่งมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสร้างเครื่องมือ เพื่อนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลในการวิจัย ภาคสนาม ประกอบด้วย แนวทางสัมภาษณ์ (Interview Guideline) แนวทางการสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม (Non Participatory Observation Guideline) และแนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation Guideline) รายละเอียดดังนี้

๑) เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๑ แนวทางการสัมภาษณ์ สำหรับการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ ข้อมูลสำคัญ ซึ่งครอบคลุมประเด็นการสัมภาษณ์ ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ คุณลักษณะ/ภูมิหลังของ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และส่วนที่ ๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

(๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตำแหน่งงาน/บทบาท หน้าที่/ความเกี่ยวข้องข้องในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ระยะเวลาที่ทำงานที่ ประสบการณ์ ความถี่ ในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

(๒) กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ได้แก่ ก. การรวมตัวกัน (Consolidation) ของคณะทำงาน มีข้อ คำถามดังนี้ ๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานได้อย่างไร มีระเบียบ การปฏิบัติงานรองรับอย่างไร ได้รับความเท่าเทียมในการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร ๒) ท่านและ/ หรือ หน่วยงานของท่านมีความเป็นอิสระในการขับเคลื่อนงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของท่านกับ หน่วยงานที่ทำงานร่วมกันอย่างไร ข. ความสัมพันธ์ (Relationship) เชิงบวกระหว่างกันของส่วนงาน ต่าง ๆ มีข้อคำถามดังนี้ ๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านได้รับสนับสนุนในการทำหน้าที่เพื่อให้ เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างไร และท่านได้รับประโยชน์จากการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร ๒) ท่าน และ/หรือ หน่วยงานของท่านมีกลไกในการขจัดความตึงเครียดหรือลดความขัดแย้งในระหว่าง การทำงานร่วมกันอย่างไร ๓) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีการควบคุมทางสังคมหรือกระบวนการ ปลูกฝังทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงาน ค. ความเชื่อ (Belief) and Myth) ความศรัทธา มี ข้อคำถามดังนี้ ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีความเชื่อความศรัทธาต่อการบูรณาการงานของ คณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล อย่างไร และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๒) เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๒ แนวทางการสนทนากลุ่ม สำหรับการสนทนากลุ่ม ซึ่งครอบคลุมประเด็นการสัมภาษณ์ ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ คุณลักษณะ/ภูมิหลังของของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และส่วนที่ ๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

(๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตำแหน่งงาน/บทบาทหน้าที่/ความเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ระยะเวลาที่ทำงานหน้าที่ ประสบการณ์ ความถี่ ในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

(๒) กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ได้แก่ ก. การรวมตัวกัน (Consolidation) ของคณะทำงาน มีข้อคำถามดังนี้ ๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานได้อย่างไร มีระเบียบการปฏิบัติงานรองรับอย่างไร ได้รับความเท่าเทียมในการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร ๒) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านมีความเป็นอิสระในการขับเคลื่อนงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของท่านกับหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันอย่างไร ข. ความสัมพันธ์ (Relationship) เชิงบวกระหว่างกันของส่วนงานต่าง ๆ มีข้อคำถามดังนี้ ๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านได้รับสนับสนุนในการทำหน้าที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างไร และท่านได้รับประโยชน์จากการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร ๒) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านมีกลไกในการขจัดความตึงเครียดหรือลดความขัดแย้งในระหว่างการทำงานร่วมกันอย่างไร ๓) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีการควบคุมทางสังคมหรือกระบวนการปลูกฝังทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงาน ค. ความเชื่อ (Belief) and Myth) ความศรัทธา มีข้อคำถามดังนี้ ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีความเชื่อความศรัทธาต่อการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล อย่างไร และข้อเสนอแนะในการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๓) เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๓ แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้สังเกตประเด็นต่างๆ ดังนี้

(๑) บุคลิกลักษณะส่วนบุคคล ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(๒) ความสามารถในการสื่อสารกับบุคคล ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(๓) การทำงานตามบทบาทหน้าที่และการให้ความร่วมมือ เมื่อมีกิจกรรมในชุมชน ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

(๔) สีหน้า กิริยา ท่าทาง น้ำเสียง ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในขณะที่บอกเล่าการร่วมทำงานในชุมชน

(๕) สีหน้า กิริยา ท่าทาง น้ำเสียง ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเมื่อเล่าถึงความรู้สึกนึกใจของตนเองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

๔) เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๔ แนวทางการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้สังเกตประเด็นต่างๆ ดังนี้

(๑) ลักษณะทางกายภาพ บรรยากาศโดยรวมของชุมชน

- (๒) ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชน
 (๓) ลักษณะทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน
 (๔) การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อมีกิจกรรมในชุมชน

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพมีปรัชญาการวิจัยในการสร้างและตีความข้อมูล ดังนั้นจึงต้องการเครื่องมือวิจัยที่มีความยืดหยุ่นสูงเพื่อให้สามารถเป็นข้อมูลได้ครอบคลุมมากที่สุด ผู้วิจัยจึงได้สร้างเครื่องมือวิจัยสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็น แนวทางการสัมภาษณ์ จากนั้นได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๒ ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. วิวัฒน์ หามนตรี และ รองศาสตราจารย์ ดร. โคนิภูฏ์ ศรีทอง ทำการตรวจสอบด้านเนื้อหา เพื่อให้มีความมั่นใจว่าสามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้และยังคงมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ๒ ระยะ ดังนี้
 ในการวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมเอกสารที่สำคัญ ได้แก่

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิจัยเอกสาร ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลในระดับปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ดังนี้

๑) เอกสารข้อมูลระดับปฐมภูมิ ได้แก่

- (๑) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕
- (๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๐
- (๓) ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วย การตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำ

ตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖

(๔) มติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๓๐/๒๕๔๕

(๕) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔

(๖) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗

(๗) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒

(๘) พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐

(๙) พระราชบัญญัติ

๒) เอกสารข้อมูลระดับทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราวิชาการ บทความวิชาการ บทความวิจัยวารสารวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังปรากฏในการอ้างอิงบรรณานุกรม

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม ณ วัดบางม่วงตำบลโพธิ์เอน ชุมชนบ้านโพธิ์เอน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการสนทนากลุ่มสังเกตแบบมีส่วนร่วม และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มเป้าหมาย ด้วยเครื่องมือที่สร้างขึ้น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการบรรยายอธิบายข้อเท็จจริง การจัดกลุ่มข้อมูล การเชื่อมโยง และการตีความ รวมทั้งนำเสนอข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้เข้าใจกลไกการขับเคลื่อนงานพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการระหว่างงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้การอธิบายประกอบกับตารางและรูปภาพด้วยวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรายละเอียด ดังนี้

๓.๕.๑ การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) เป็นกระบวนการจัดการด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ข้อมูลเป็นระเบียบ ทั้งในทางกายภาพ (Physical) เพื่อทำให้ข้อมูลเป็นระบบ ง่ายแก่การใช้งาน การจัดเก็บและการเรียกมาใช้เมื่อต้องการ และทางเนื้อหา (Content) เพื่อการจำแนกหมวดหมู่ของข้อมูล จัดลำดับความสำคัญและความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อพร้อมที่จะแสดงและนำเสนอได้อย่างเป็นระบบ

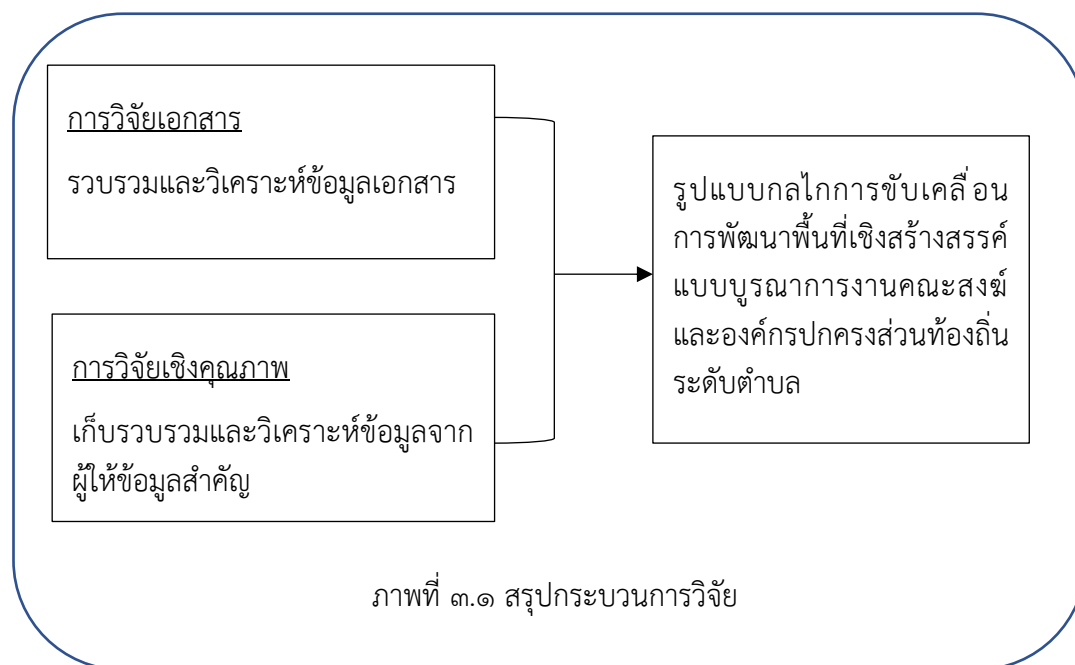
๓.๕.๒ การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นกระบวนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ความเชื่อมโยง ความเป็นเหตุเป็นผลของข้อมูล ความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอยู่จริงในพื้นที่วิจัย คือ ชุมชนบ้านโพธิ์เอน หมู่ที่ ๓ และวัดบางม่วง ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน เพื่อให้ได้ภาพของการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาของคณะสงฆ์ กับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ระดับตำบล ที่มีการบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลในบริบทจริงในพื้นที่มาวิเคราะห์ร่วมกับการวิจัยเอกสารที่ได้ทำร่วมกันในการวิจัยครั้งนี้

๓.๕.๓ การหาข้อสรุป (Conclusion) การตีความ (Interpretation) และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงของผลวิจัย (Verification) เพื่อหาข้อสรุปจากปรากฏทางสังคมโดยพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ (Phenomenon Relationship) ที่สะท้อนถึงกลไกการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาของคณะสงฆ์ กับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ระดับตำบล ที่มีการบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุปนั้น มีความถูกต้องแม่นยำและน่าเชื่อถือเป็นไปตามกรอบแนวคิดที่ใช้อธิบายเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจในความหมายและความเป็นเหตุเป็นผลของปรากฏการณ์และกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) ซึ่งเป็นการบรรยายอธิบายข้อเท็จจริง ด้วยการจัดกลุ่มข้อมูลวิเคราะห์การเชื่อมโยง และการตีความข้อมูล ประกอบการยืนยันความถูกต้องของข้อมูลด้วย คำพูดและความภาพถ่ายของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นได้นำเสนอข้อมูลตามกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้เข้าใจถึงกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่อย่างสร้างสรรค์ในการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของพื้นที่ตำบลโพธิ์เอน โดยผู้วิจัยได้ใช้การอธิบายประกอบกับรูปภาพ แผนภาพ ในการนำเสนอผลการวิจัยด้วย

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๘ จริยธรรมในการวิจัยและการพิทักษ์สิทธิ

การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ แนวทางการ สัมภาษณ์ เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการ สนทนากลุ่ม ซึ่งในขั้นตอนการเก็บรวบรวมนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยคำนึงถึงจริยธรรมและ จรรยาบรรณนักวิจัยจึงมีการพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ด้วยการยื่นร่างโครงการวิจัย และได้ทำ การเซ็นสัญญากับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำร่างโครงการวิจัย นำเสนอต่อคณะกรรมการสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขออนุมัติวิจัยในมนุษย์ และได้รับอนุมัติการรับรอง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หมายเลข ว. ๔๕๒/๒๕๕๖ เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

บทที่ ๔ ผลการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยโดยมุ่งตอบคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับดังนี้ ประเด็นแรกเป็นการอธิบายบริบทของวัดบางม่วงและชุมชนบางม่วง ลำดับต่อมาเป็นการอธิบายข้อค้นพบหลักในประเด็นกลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลเพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ต่อด้วยการถอดรหัสแนวทางการส่งเสริมกลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล และเสนอรูปแบบกลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ตามลำดับดังนี้

๔.๑ บริบทตำบลโพธิ์เอน

๔.๑.๑ บริบทตำบลโพธิ์เอน

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอ พื้นที่ทางกายภาพของตำบลโพธิ์เอน อ.ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา ตำบลโพธิ์เอนมีที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ๑ แห่ง (เดิมมีอาคารที่ทำการชั่วคราวในวัดบางม่วง และเพ็ญย้ายไปที่ทำการแห่งใหม่ที่บ้านโพธิ์เอน หมู่ ๑ ซึ่งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำป่าสักกับวัดบางม่วง เมื่อปลายปี ๒๕๖๕) ตำบลโพธิ์เอนมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ๒ แห่ง อยู่ที่บ้านบางม่วงหนึ่งแห่ง ตำบลโพธิ์เอนมีวัด ๔ วัด และมีโรงเรียนระดับประถมศึกษา ๒ แห่ง ข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นว่าบ้านบางม่วง ตำบลโพธิ์เอนตั้งอยู่ท่ามกลางส่วนราชการในระดับตำบลครบทุกส่วนงาน

ตำบลโพธิ์เอน มี ๖ หมู่บ้าน มีประชากรทั้งหมดจำนวน ๓,๑๗๔ คน เป็นผู้หญิง ๑,๖๙๑ คน เป็นผู้ชาย ๑,๔๘๓ คน จำนวน ๑,๐๓๓ ครัวเรือน ความหนาแน่นประชากร ๒๗๘ คนต่อตารางกิโลเมตร เฉพาะบ้านบางม่วง หมู่ที่ ๓ ซึ่งเป็นพื้นที่ ที่มีวัดบางม่วงตั้งอยู่ มีประชากรทั้งหมดจำนวน ๔๗๗ คน เป็นผู้หญิง ๒๖๐ คน เป็นผู้ชาย ๒๑๗ คน จำนวน ๑๕๘ ครัวเรือน^{๘๙} การประกอบอาชีพของชาวบ้านบางม่วง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ได้แก่ ทำนาซึ่งสามารถทำนาได้ปีละ ๓ ครั้ง มีบางส่วนทำสวน ปลูกผัก คนหนุ่มสาวทำงานโรงงานในนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งไม่ไกลจากหมู่บ้านและรถรับส่งพนักงาน มีบางส่วนรับราชการ มีสมาชิกในหมู่บ้านสองครอบครัวอพาร์ทเมนท์และห้องเช่า (มี ๒ แห่ง) มีร้านอาหารตามสั่ง ร้านก๋วยเตี๋ยวเรือกะทิ (เป็นก๋วยเตี๋ยวเรือกะทิที่อร่อยมาก ๆ แบบ unseen ในกลุ่มนักท่องเที่ยวแต่คนพื้นที่นิยมรับประทานมากๆ) บ้านทำขนมไทย (จดทะเบียนเป็นสินค้าโอท็อปขนมไทย) ร้านขายกับข้าวปรุงสำเร็จพร้อมรับประทาน บ้านขนมถ้วย (ทำตามสั่งและขายส่งไม่มีหน้าร้าน ล้ำลึกกันว่าเป็นขนมถ้วยส่งเข้าไปถวายเจ้านายในเข้าวัง) เป็นต้น

^{๘๙} องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน.[ออนไลน์] ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน พ.ศ. ๒๕๖๓ อ.ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา <https://www.pho-en.go.th/history.php> เข้าถึงเมื่อ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕.

๔.๑.๒ บริบทวัดบางม่วง ชุมชนบ้านบางม่วง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอ บริบทวัดบางม่วงและชุมชนบ้านบางม่วง เพื่อเป็นการอธิบายบรรยายฉากหลังปรากฏการณ์ของวัดบางม่วงและชุมชนบางม่วง เพื่อข้อมูลเบื้องต้นที่จะทำให้เข้าใจปรากฏการณ์และบรรยากาศการทำงานแบบบูรณาการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ วัดบางม่วง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๑ บ้านบางม่วง หมู่ที่ ๓ ตำบลโพธิ์เอน อำเภอบางแก้ว จังหวัด พระนครศรีอยุธยา มีที่ดินตั้งวัด มีเนื้อที่ ๑๔ ไร่ ๒ งาน ๘๐ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๗๙๒๐ และมีที่ธรณีสงฆ์ ๑ แปลง เนื้อที่ ๕ ไร่ ๓ งาน ๗๒ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๓๒๗๙ อาณาเขตของวัดบางม่วง ทิศเหนือ ติดต่อกับแม่น้ำป่าสัก ทิศใต้ติดต่อกับทางสาธารณะและวัดน้อยร้าง ทิศตะวันออก ติดต่อกับที่ดินเอกชนทิศตะวันตก ติดต่อกับทางสาธารณะและแม่น้ำป่าสัก วัดบางม่วงสร้างขึ้นเป็นวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๓๕ ได้มีนามวัดตามชื่อบ้านได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา พ.ศ. ๒๓๕๒

พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบอยู่ริมแม่น้ำป่าสัก อาคารเสนาสนะต่าง ๆ มีพระอุโบสถกว้าง ๗ เมตร ยาว ๑๔ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๖๙ ศาลาการเปรียญกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๔๘๖ หอสวดมนต์ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๐ เมตร สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๔ กุฏิสงฆ์จำนวน ๗ หลัง เป็นอาคารคอนกรีตและไม้

สำหรับปูชนียวัตถุมีพระประธานในพระอุโบสถ ขนาดพระเพลากว้าง ๑.๒๗ เมตร ปางมารวิชัย พระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะ ๔ องค์ นอกจากนี้มีเจดีย์ ๔ องค์ พระปรางค์ ๑ องค์ ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระประธานในพระอุโบสถ เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป วิธีการกราบไหว้ จุดธูปเทียน ปิดทองบูชา บนขอพรพระ และที่ผ่านมายังไม่มีการจัดสร้างวัดมุงคง งานประจำปีของวัด ได้แก่ งานสงฆ์พระวันสงกรานต์ งานประเพณีทอดกฐิน

วัดบางม่วง มีลำดับเจ้าอาวาส (เท่าที่ทางวัดสืบค้นได้) จำนวน ๑๐ รูป เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันคือ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสลำดับที่ ๑๑ ดังนี้

รูปที่ ๑ หลวงพ่อช้าง

รูปที่ ๒ หลวงพ่อเดช

รูปที่ ๓ หลวงพ่อมา

รูปที่ ๔ พระอาจารย์พูน

รูปที่ ๕ พระอาจารย์โพย

รูปที่ ๖ พระอาจารย์ฉ่ำ

รูปที่ ๗ พระอาจารย์นุ่น

รูปที่ ๘ หลวงพ่อสงวน

รูปที่ ๙ พระอธิการ โต ตกกาภิภู

รูปที่ ๑๐ พระอธิการ บุญธรรม อากาศโร

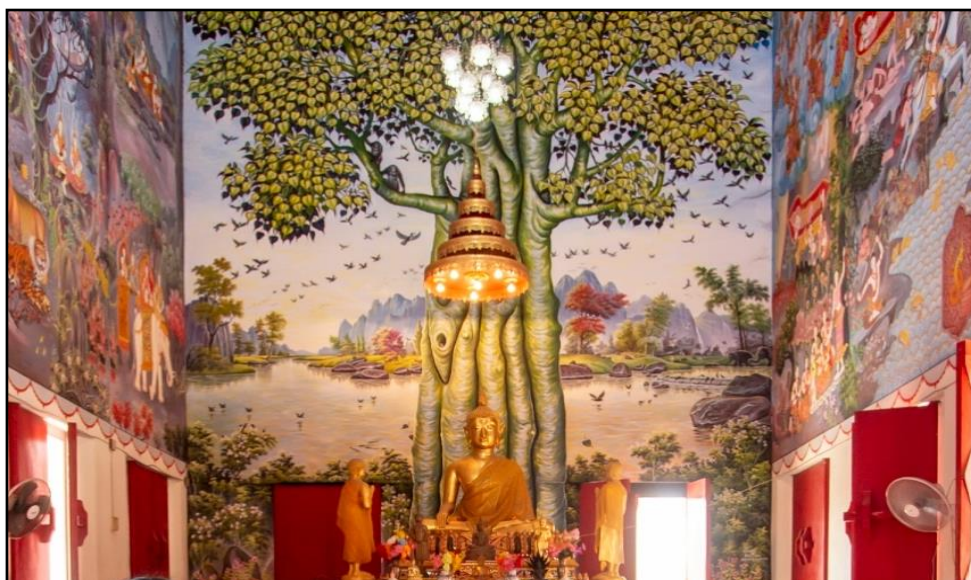
รูปที่ ๑๑ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน

ปัจจุบันวัดบางม่วง มีพระภิกษุจำพรรษา จำนวน ๗ รูป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระที่อายุมากอยู่ในวัยผู้สูงอายุแล้ว การออกบิณฑบาตของพระสงฆ์วัดบางม่วง แบ่งเป็นสองสาย เดินตามถนน

ที่ผ่านหน้าวัด ไปทางซ้าย และขวา เจ้าอาวาสบอกว่าการออกรับบาตรต้องไปก่อนหกโมงเช้า
เนื่องจากสมาชิกในหมู่บ้านจะใส่บาตรก่อนที่รถรับส่งพนักงานผ่านจะมารับในเวลา ๖ โมงเช้า

ภาพที่ ๔.๑ ภาพมุมสูงพื้นที่วัดบางม่วง ต.โพธิ์เอน อ.ท่าเรือ จ.พระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ ๔.๒ พระประธานในพระอุโบสถวัดบางม่วง

ภาพที่ ๔.๓ พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วง

๔.๑.๒ คุณลักษณะของเจ้าอาวาสวัดบางม่วง พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน

พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๐ เกิดในครอบครัวชนชั้นกลาง เติบโตในครอบครัวฝ่ายมารดาซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง หลังสำเร็จการศึกษาได้ทำงานที่บริษัทเกมแห่งหนึ่ง เนื่องจากชอบเล่นเกมมาตั้งแต่เด็กและเป็นอาชีพที่ใฝ่ฝัน เมื่ออายุ ๒๙ ปี พระอธิการสุทธิชัยได้รับคำแนะนำจากญาติฝ่ายพ่อจึงเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา และอุปสมบทที่บ้านเกิดของตระกูลฝ่ายพ่อ คือ วัดแคอร์ญญิก ต. ปากท่า อ. ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา โดยมีพระครูอุดมภาวนาธิมุต (หลวงพ่อรำเพย) เจ้าอาวาสวัดบึง ต. วังแดง อ. ท่าเรือ เป็นพระอุปัชฌาย์ เมื่อวันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ในปีี่ ๒ หลังการอุปสมบทพระสุทธิชัยได้รับทุนการศึกษาจากมูลนิธิโพธิวิวัฒนา เข้าศึกษาหลักสูตรพุทธศาสนบัณฑิต สาขาวิชาบาลี-สันสกฤต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในขณะที่เป็นนิสิตได้ทำงานที่กองกิจการนิสิตด้วย จึงทำให้มีประสบการณ์ในการทำงานกับคณะสงฆ์ ต่อมาเมื่อพระอธิการบุญธรรม อากาศโร เจ้าอาวาสวัดบางม่วง ได้มรณภาพและได้มีการแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลท่าหน้าที่ เป็นรักษาการเจ้าอาวาสมาเป็นระยะเวลา ๒ ปี เมื่อพระสุทธิชัยมีคุณสมบัติของเจ้าอาวาสครบตามกำหนด จึงได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดบางม่วง เมื่อ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ปัจจุบันพระอธิการสุทธิชัย อายุ ๔๕ ปี ๑๐ พรรษา

ภาพที่ ๔.๔ พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วง

๔.๑.๓ ชุมชนบ้านบางม่วง หมู่ที่ ๓ ต. โพธิ์เอน เป็นชุมชนเก่าแก่ในกลุ่มแม่น้ำป่าสัก เป็นชุมชนที่แม่มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านชุมชน ทำให้ตำบลโพธิ์เอนมีพื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ โดยบ้านบางม่วง หมู่ที่ ๓ ตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำป่าสัก นับแต่ครั้งอดีตจวบจนปัจจุบันนี้แม่น้ำป่าสักเป็นเส้นทางการเดินเรือขนส่งสินค้าระหว่างจังหวัดสระบุรี ผ่านจังหวัดต่าง ๆ ที่แม่น้ำป่าสักไหลผ่านและเชื่อมต่อบรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา ณ เมืองพระนครศรีอยุธยา จากการสังเกตพบว่าลักษณะเรือเป็นเหล็กขนาดใหญ่ บรรทุกปูนซีเมนต์ บรรทุกน้ำมันเชื้อเพลิงของบริษัทปิโตรเลียมแห่งหนึ่ง เป็นต้น ซึ่งข้อมูลจากการบอกเล่าของชาวบ้านบางม่วงบอกว่า สมัยก่อนเป็นเรือขนส่งสินค้าเป็นเรือไม้ขนาดใหญ่แต่ไม่ใหญ่เท่าเรือเหล็กในปัจจุบัน ซึ่งให้เห็นว่า ชุมชนตำบลโพธิ์เอนเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญนับจากอดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันมีทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๐๖๓ เป็นเส้นทางหลักในการคมนาคมที่แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓๒ (สายเอเชีย) ที่อำเภอนครหลวง ถึง อำเภอท่าเรือ มีเส้นทางรถมินิบัสสายอยุธยา ท่าเรือ วังผ่านหน้าวัดและชุมชนบ้านบางม่วง แต่ไม่ค่อยเป็นที่นิยมเพราะส่วนใหญ่ใช้รถยนต์ส่วนตัว และรถจักรยานยนต์ ทุกหลังคาเรือน

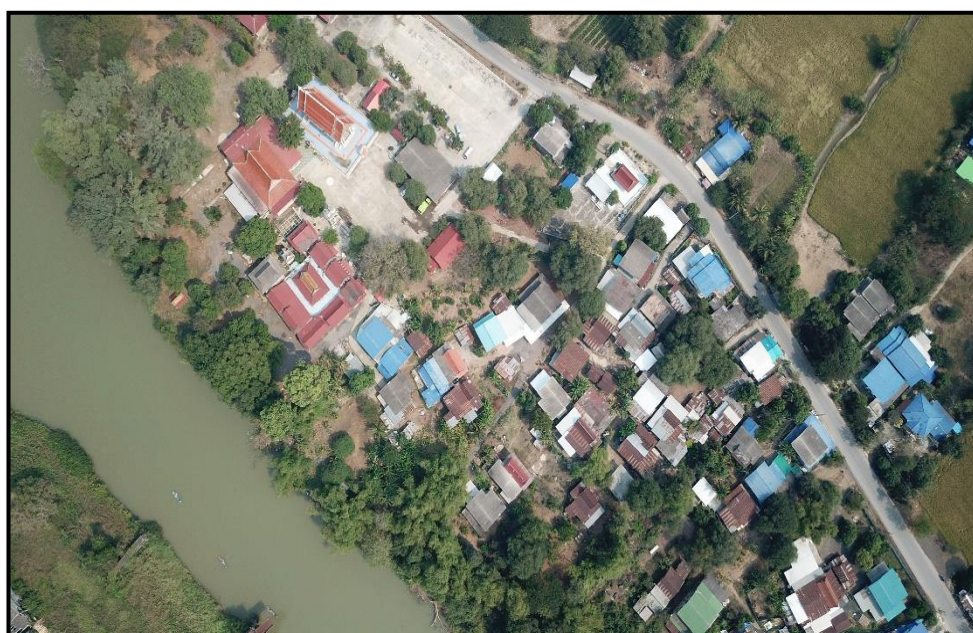
ลักษณะที่อยู่อาศัย เป็นบ้านปูนชั้นเดียว บ้านกึ่งไม้กึ่งปูนสองชั้น การตั้งบ้านเรือนจะมีรั้วรอบขอบชิด มักปลูกต้นไม้ริมรั้วรอบ ๆ บ้าน หากไม่สังเกตจะไม่เห็นประตูบ้าน ซึ่งจะถูกลมกลืนไปกับต้นไม้ข้างทาง การกระจายตัวของบ้านอยู่ตามริมถนน ที่ขนานไปกับลำน้ำป่าสัก บ้านที่อยู่ใกล้กันหรือบริเวณเดียวกันมักเป็นเครือญาติกัน ดังนั้นความเป็นเครือญาตินี้มีความสัมพันธ์กับการเป็นผู้นำชุมชนด้วย สมัยก่อนเป็นคนในพื้นที่ทั้งหมด แต่ปัจจุบันเริ่มมีคนต่างถิ่นมาทำงานและซื้อที่ดินปลูกบ้าน ชาวบ้านที่นี้เรียกกลุ่มบ้านที่ย้ายมาใหม่ที่บ้านสุขทัย ซึ่งเป็นคำเรียกกลุ่มบ้านที่คนสุขทัยย้ายมาซื้อที่ดินและสร้างบ้านหลายหลัง แต่ในทางการเป็นบ้านบางม่วงหมู่ที่ ๓ ดังนั้นบ้านบางม่วงจึงมีลักษณะ

ของความหลากหลายของวิถีชีวิตของสมาชิกในหมู่บ้าน นอกจากนี้ลักษณะการสร้างบ้านที่มีรั้วรอบขอบชิดสะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวของแต่ละบ้าน การสื่อสารของสมาชิกของบ้านบ้างม่วง ใช้โทรศัพท์มือถือเกือบทุกคน สัญญาณโทรศัพท์ชัดเจนดีมาก ดังนั้นวิถีชีวิตจึงเป็นแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท

ตาราง ๔.๑ จำนวนหมู่บ้านและประชากร ตำบลโพธิ์เอน

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	ประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
๑	บ้านกระดาศ	๓๒๓	๓๙๙	๗๒๒	๒๔๒
๒	บ้านโพธิ์เอน	๒๗๗	๓๐๓	๕๘๐	๒๑๙
๓	บ้านบางม่วง	๒๑๗	๒๖๐	๔๗๗	๑๕๘
๔	บ้านสามเรือน	๒๔๔	๒๕๘	๕๐๒	๑๕๗
๕	บ้านตะเคียนด้วน	๑๖๗	๒๑๒	๓๗๙	๑๑๕
๖	บ้านใหม่สามเรือน	๒๕๕	๒๕๙	๕๑๔	๑๔๒
รวม		๑,๔๘๓	๑,๖๙๑	๓,๑๗๔	๑,๐๓๓

ภาพที่ ๔.๕ ภาพมุมสูงชุมชนบ้านบางม่วง หมู่ ๓ ตำบลโพธิ์เอน

๔.๑.๔ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญครั้งนี้จำนวน ๒๓ ราย ประกอบด้วยผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ของวัดบางม่วงและตำบลโพธิ์เอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอายุ ระหว่าง ๔๕ - ๖๒ ปี ทุกรายประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ รับราชการค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว ทำการเกษตร ยกเว้นพระอธิการสุทธิชัย ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “อาจารย์” “พระอาจารย์” ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพตามพระวินัย แต่ก็มีรายได้จากความสำเร็จที่รับกิจนิมนต์ต่าง ๆ บทบาทผู้นำชุมชนจึงเป็นบทบาทรองจากอาชีพหลัก เช่น กำนันและครอบครัว ทำอาชีพค้าขายอาหารปรุงสำเร็จพร้อมรับประทานวางจำหน่ายที่ตลาดนัดช่วงเย็นและมีหน้าร้านที่บ้าน ประธานกลุ่มสตรีฯ ทำอาชีพค้าขาย ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขทำเกษตร ที่ทำห้องเช่าในบริเวณบ้าน เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นว่าทุกท่านมีรายได้หลักประมาณเดือนละ ๑๕,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน และยังมีค่าตอบแทนรายเดือนจากการเป็นอาสาสมัคร สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งใช้คำว่า พอมือพอกินสำหรับการดำรงชีพในพื้นที่นี้ ด้านประสบการณ์ของการทำงานในชุมชนพบว่าทำมา มากกว่า ๑๐ ปี ดังนั้นจึงพบว่าผู้นำชุมชนบอกว่าพระอาจารย์สุทธิชัย เจ้าอาวาสทำงานพัฒนาชุมชนมากกว่าที่เคยเป็นมา ท่านเป็นพระนักพัฒนา เป็นคนรุ่นใหม่ เป็นคนดี ดังคำกล่าวของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ว่า

“...พระอาจารย์ท่านเป็นคนสมัยใหม่ ท่านเป็นคนดีนะ อันนี้ไม่ได้ด้วย ท่านเป็นคนรุ่นใหม่อะไรที่ว่าจะจะเป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวมท่านพาทำ ท่านมาจากวิทยาลัยสงฆ์ด้วย ท่านรู้จักคนเยอะกว่าข้างขวามีผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือ...”^{๙๐}

๔.๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการ

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยในประเด็น กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการงานคณะสงฆ์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔.๒.๑ คิดเชิงระบบ ปมเพาะปัญญาแห่งตน

การเริ่มต้นงานบ้านบางม่วง จุดเริ่มต้นของการเริ่มงานของวัดบางม่วงและบ้านบางม่วงในช่วงเวลาที่พระอธิการสุทธิชัย อธิการุโณ ได้รับการแต่งตั้งและเริ่มรับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเดิมพระอธิการสุทธิชัย บวชและจำพรรษาอยู่ที่วัดแคอรัญญิก ตำบลปากท่า ซึ่งเป็นตำบลที่อยู่ติดกัน เมื่อแรกมารับตำแหน่งพระอธิการได้ทำการสำรวจทรัพยากรต่าง ๆ ภายในวัด และพบว่าวัดมีทรัพยากรที่น่าสนใจในด้านสถานที่ เช่น มีพระอุโบสถสวยงาม มีซุ้มประตูวัดงดงาม กุฏิสี่ปายะ ส่วนด้านงบประมาณพบว่าวัดมีเงินเพียง ๗,๐๐๐ บาท และมีหนี้สิน ๑๐,๐๐๐ บาท เนื่องจากที่วัดมีขนาดปานกลาง วัดไม่มีชื่อเสียงทางด้านเกจิอาจารย์หรือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ วัดมีต้นไม้ขนาดใหญ่ที่ให้ความรู้สึกเหมือนป่าสมัยโบราณ ซึ่งเคยมีกองถ่ายภาพยนตร์ใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ เมื่อวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีในวัดแล้วพระอธิการสุทธิชัยจึงตั้งปณิธานที่จะ

^{๙๐} สัมภาษณ์ นายภูวดล สุภาพร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน. วันที่ ๒๕ กันยายน

พัฒนาวัดและชุมชน ซึ่งจะเริ่มจากการทำพื้นที่วัดให้เป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์กับชุมชน ดังนั้นในระยะเริ่มต้นได้เริ่มทำงานบนฐานความศรัทธาของประชาชนในพื้นที่เริ่มต้นด้วยการจัดโครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ดังคำกล่าวของท่านพระอธิการสุทธิชัย ที่ใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า “พระ” จนเป็นปกติของท่าน ที่ว่า

“...พระมาเริ่มบวชบาทเจ้าอาวาสด้วยการบวชเณรภาคฤดูร้อนเป็นช่วงที่เด็ก ๆ ปิดเทอม ทำโดยไม่มีเงินเลย จึงไปขอความช่วยเหลือจากวัดหลวงพ่อรวย ท่านก็สนับสนุน...”^{๙๑}

การเริ่มต้นกิจกรรมจากโครงการบวชสามเณรในฤดูร้อนของวัดบางม่วง สามารถดึงศรัทธาของชาวบ้านได้มาก ทุกบ้านส่งลูกหลานที่เป็นผู้ชายเข้าร่วมกิจกรรม แม้ว่าจะทำโดยไม่ทุนทรัพย์ที่เป็นเงินแต่ชาวบ้านก็ร่วมกันบริจาคอาหารเครื่องดื่มและสิ่งของที่จำเป็น ดังคำกล่าวของแม่ครัวของวัดที่มาร่วมกิจกรรมบอกว่า

“...ช่วงที่บวชเณรฉันไปดูแลตลอด น้ำปานะตอนเย็นพระอาจารย์บอกให้แจกนมกล่องให้เณรคนละสองกล่องต่อวัน แต่ฉันสังเกตว่าเณรไม่ฉันกันเลย ฉันกับเพื่อนๆ ก็เรียกรวมเงินกันไปซื้อนม ซื่อโอวัลติน ไมโล มาซังให้เณร เราทำก็เพราะศรัทธา ช่วงมาเป็นเจ้าอาวาสใหม่ๆ ชาวบ้านศรัทธาพระอาจารย์มาก ๆ ฉันเองก็มาเตรียมอาหารตั้งแต่มีจดจติก...”^{๙๒}

๔.๒.๒ สร้างพลังเชิงพื้นที่

ในเวลาต่อมา พระอธิการสุทธิชัย ได้วิเคราะห์ชุมชน พบว่าในระดับอำเภอได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) โดยการนำของสาธารณสุขอำเภอ ซึ่งได้เลือกผู้แทนจากแต่ละระดับตำบล ๆ ละ หนึ่งคนเป็นคณะกรรมการ แต่พบว่าในทางปฏิบัติงานกลับมีข้อจำกัดเพราะขาดพลังในการขับเคลื่อน ปรากฏการณ์นี้จึงเป็นเสมือนการจุดประกายแนวคิดเพื่อเพิ่มพลังในการขับเคลื่อนงานในระดับตำบล โดยได้ศึกษาความรู้เรื่องขอบเขตการทำงาน ๘ ด้าน ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อปต.) ดังคำกล่าวของท่านพระอธิการสุทธิชัย และร่างแนวทางการทำงานแบบบูรณาการที่ท่านได้คิดและออกแบบด้วยตนเอง

“...ด้วยความที่ต้องการทำงานให้สอดคล้องกับคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ พชอ. ที่ มีการตั้งไว้แล้ว พระจึงได้คิดการแต่งตั้ง คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (พชต.) เพื่อให้มีพลังในการขับเคลื่อนงานในเชิงพื้นที่...”^{๙๓}

^{๙๑} สัมภาษณ์ พระอธิการสุทธิชัย อธิการิณ เจ้าอาวาสวัดบางม่วง วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๕

^{๙๒} สัมภาษณ์ นางประสาน รอดปัดสะเวก อาสาสมัครทำครัว/แม่ครัว วัดบางม่วง วันที่ ๒๕ กันยายน

^{๙๓} ^{๙๓} สัมภาษณ์ พระอธิการสุทธิชัย อธิการิณ เจ้าอาวาสวัดบางม่วง วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๕

ภาพที่ ๔.๖ กรอบแนวคิดการทำงานเชิงระบบในพื้นที่ของตำบลโพธิ์เอน

โดย พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฏาโน

๔.๒.๓ ขับเคลื่อนอุดมการณ์ด้วยทุนสังคมและเครือข่าย พระอธิการสุทธิชัยจึงได้เริ่มกิจกรรมด้วยความมุ่งมั่นในการสร้างกุศล เพื่อพัฒนาวัด และสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยเริ่มจากเครือข่ายที่ตนเองมีนั้นคือ การเป็นศิษย์เก่าหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบาลี-สันสกฤต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกอบกับในขณะที่เป็นพระนิสิตได้เข้าร่วมทำงานกับกองกิจการนักศึกษา จึงทำให้มีประสบการณ์ในการทำงานเป็นคณะทำงานและมีเครือข่ายการทำงาน ซึ่งถือเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงนอกเหนือจากการเรียนในชั้นเรียน ดังนั้นเมื่อเริ่มต้นขับเคลื่อนงานในฐานะเจ้าอาวาสวัดบางม่วง ในระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ ได้ดำเนินการโครงการตามลำดับดังนี้

(๑) โครงการบรรพชาเณรภาคฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นโครงการแรกที่เริ่มดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านบางม่วง โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์วัดหลวงพ่อรวย

(๒) โครงการบ่มเพาะศาสนทายาท บรรพชาสามเณรฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๖๒ โครงการนี้เป็นกิจกรรมปฏิบัติการส่วนหนึ่งของ “โครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในสังคมไทย” ดำเนินการวิจัยโดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

(๓) โครงการจัดตั้งเกษตรวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๖๒ โครงการนี้เป็นกิจกรรมปฏิบัติการส่วนหนึ่งของโครงการ โครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในสังคมไทย ดำเนินการวิจัยโดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

(๔) โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๖๓ โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยปฏิบัติการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

(๕) โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข โครงการนี้เป็นการดำเนินการตามการขับเคลื่อนโครงการ ๕ส ของคณะสงฆ์

(๖) โครงการจัดตั้งศูนย์พักคอย (Community Isolation) ตำบลโพธิ์เอน เป็นโครงการที่จัดทำขึ้นเพื่อตั้งรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-๑๙ โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณหลักจาก องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน

(๗) โครงการจัดตั้งศูนย์คุมประพฤติภาคประชาชน เป็นโครงการทำงานร่วมกับสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แบบไม่มีงบประมาณสนับสนุน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า ในระยะเวลา ๕ ปี ที่เป็นเจ้าอาวาส พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน สามารถขับเคลื่อนโครงการที่ต้องมีการใช้พลังและกลไกในการบูรณาการอย่างสร้างสรรค์

ในการดำเนินการโครงการทั้งหมดนี้เป็นรูปแบบการบูรณาการทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย จนกระทั่งนำมาสู่เป้าหมายความสำเร็จซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย ได้วิเคราะห์และถอดรหัสเคล็ดลับการทำงานแบบบูรณาการ ตามลำดับต่อไปนี้

ภาพที่ ๔.๗ โครงการบ่มเพาะศาสนทายาท บรรพชาสามเณรฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๖๒

ภาพที่ ๔.๘ โครงการจัดตั้งเกษตรวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๖๒
(นักเรียนเรียนรู้วิธีทำปุ๋ยหมัก กับเกษตรอำเภอ)

ภาพที่ ๔.๙ โครงการจัดตั้งเกษตรวิถีสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๖๓
(นักเรียนเรียนรู้การเลี้ยงไส้เดือนทำปุ๋ยมูลไส้เดือน)

ภาพที่ ๔.๑๐ โครงการจัดตั้งศูนย์ประสานงานหลักประกันสุขภาพวิถีพุทธ พ.ศ. ๒๕๖๓

ภาพที่ ๔.๑๑ โครงการจัดตั้งศูนย์พักคอย (Community Isolation) ตำบลโพธิ์เอน สิงหาคม-กันยายน ๒๕๖๔

ภาพที่ ๔.๑๒ โครงการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองประมงภาคประชาชน พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕

ภาพที่ ๔.๑๓ โครงการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองประมงภาคประชาชน พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕

๔.๒.๔ สร้างเครือข่าย: พลังขับเคลื่อนเชิงพื้นที่

การสร้างพลังขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่เป็นประเด็นสำคัญลำดับต้นๆ ในการขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีกิจกรรมในชุมชนที่ต้องขับเคลื่อนงานไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน คนในชุมชนรู้ว่าถูกเชื่อมโยงกันผ่านงานที่ต้องทำร่วมกัน ดังนั้นจึงเกิดเป็นเครือข่ายในการทำงานที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งทุกคนทุกภาคส่วนต่างทำงานในบทบาทหน้าที่ภายใต้ทรัพยากรและข้อจำกัดที่มี แต่ที่สุดแล้วผลคือ การเติมเต็มงานของส่วนรวม ดังนั้นการสร้างเครือข่ายจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการสร้างพลังขับเคลื่อนงานในพื้นที่ การก่อตัวของเครือข่ายเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ ดังนี้

๑) เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น เครือข่ายที่เกิดจากความเป็นเครือญาติในชุมชน ซึ่งเครือข่ายแบบนี้จะมีความแน่นแฟ้นและมืออยู่มากในชุมชน เช่น ในชุมชนบ้านบางม่วงพบว่า กำนัน สารวัตรกำนัน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นเครือญาติกันบ้านอยู่ในระแวกเดียวกัน ดังนั้นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ จึงมีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันเสมอ

๒) เครือข่ายที่เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ ได้แก่ การแต่งตั้งคณะกรรมการทำงานในพื้นที่ตามระเบียบของคณะสงฆ์ ดังนี้

(๑) แต่งตั้งคณะกรรมการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโพธิ์เอน

(๒) บันทึกร่วมกัน (MUO) คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (พชต.) เป็นเครื่องมือสร้างพันธมิตรร่วมกันของคนมีอุดมการณ์เดียวกัน เป็นสายใยที่ดูเหมือนบางเบาแต่มีพลังในการผูกโยงร้อยใจคนทำงานด้วยกัน เป็นเสริมพลังเครือข่ายในพื้นที่ให้แข็งแรงและเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ซึ่งวัดบางม่วงนำโดยพระอธิการสุทธิชัย ได้ทำหนังสือประสานงานร่วมกับการประสานงานด้วยวาจาผ่านโทรศัพท์และจัดพิธีลงนามบันทึกข้อตกลงกับทุกหน่วยงานที่โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ภายในตำบลโพธิ์เอนและตำบลปากท่า เรื่องจากมีความซอ้นทับกันของโครงสร้างคณะสงฆ์ ดังนั้นจึงต้องขับเคลื่อนพร้อมกันทั้งสองตำบล นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในระดับตำบล ระดับอำเภอ และสาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งได้จัดพิธีลงนามในป้ายประกาศขนาดใหญ่และตั้งไว้ที่วัดเพื่อเป็นการแจ้งต่อสาธารณชนทั่วไปด้วย ดังภาพ

ภาพที่ ๔.๑๔ พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำตำบล

ภาพที่ ๔.๑๕ พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำตำบล

ภาพที่ ๔.๑๖ พิธีลงนามบันทึกข้อตกลงแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำตำบล

๔.๒.๕ พลังความศรัทธา

พระอธิการสุทธิชัย ได้เริ่มโครงการบรรพชาเณรภาคฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๖๑ เป็นโครงการแรกที่เริ่มดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านบางม่วง โดยได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์วัดหลวงพ่อรวย และ โครงการปมเพาะศาสนทายาท บรรพชาสามเณรฤดูร้อน พ.ศ. ๒๕๖๒ โครงการนี้เป็นกิจกรรมปฏิบัติกรส่วนหนึ่งของ “โครงการเสริมสร้างสุขภาวะเชิงพุทธของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในสังคมไทย” ดำเนินการวิจัยโดย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) ซึ่งสองโครงการนี้ สามารถสร้างศรัทธาประชาชนได้อย่างมาก เพราะประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมในการเข้ามาดูแลสามเณร ตั้งคำชื่นชมของประธานอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ที่เรียกเจ้าอาวาสว่า “พระอาจารย์”

“...ฉันเห็นพระอาจารย์ทำงานหนัก ก็อยากเข้ามาช่วยท่าน รักท่านเหมือนลูก ท่านก็เรียกโยมแม่จำ ทุกคำ มาทำงานให้ท่านไม่มีค่าจ้างนะ อย่างวันก่อนมาทาสีศาลา คนเขาเอาไปนิทานว่าได้ค่าจ้าง ฉันกับเพื่อนไม่ได้จริง ๆ มาช่วยท่านจริง ๆ...”^{๙๔}

“...ตอนที่ท่านพระอาจารย์มาเป็นเจ้าอาวาสใหม่ๆ ท่านได้รับศรัทธาจากชาวบ้านมาก ๆ ทำบวชเณรญาติโยมใส่บาตรทำบุญกับเณร มีญาติโยมบริจาคเงินเข้าวัด แต่พอหลังๆ ท่านทำงานมากญาติโยมก็ไม่ไหว ไม่ได้ช่วยท่าน...”^{๙๕}

“...นายอำเภอมาติดต่อขอเปิดศูนย์พักคอยที่วัด ตอนนั้นระบอดหนักมาก พระอาจารย์ท่านก็ยินยอมเอาด้วย พอท่านรับ พวกเราทั้ง อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อสม. ก็เอาด้วย ผมภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมสนับสนุนพัฒนาบ้านเรา...”^{๙๖}

ผลการวิเคราะห์พบว่า ในส่วนของชาวบ้านบางม่วงยังคงสามารถร่วมบริจาคทรัพย์ และอุทิศเวลา กำลังทางกายมาช่วยการดูแลวัด ซึ่งอยู่ในวิสัยที่ทำได้ แต่ก็มีข้อจำกัดในการบริจาคทรัพย์ทำนุบำรุงวัดเช่นกัน เนื่องจากจะต้องประกอบอาชีพหลักหาเลี้ยงชีพตามวิสัยปุถุชน แต่หากมีงานจากเครือข่ายภายนอกพื้นที่ เข้ามาที่วัด ชาวบ้าน และผู้นำก็ยินดีสละเวลามาร่วมกิจกรรมเป็นครั้งคราว ซึ่งทำให้เห็นภาพของพลังศรัทธาของคนชุมชนที่พร้อมจะพัฒนาวัดและชุมชนของตน

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางเล็ก (นามสมมุติ) อาสาสมัครช่วยดูแลวัด วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

^{๙๕} สัมภาษณ์ นางนิต (นามสมมุติ) อาสาสมัครช่วยดูแลวัด วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

^{๙๖} สัมภาษณ์ นายพรชัย เต่าสุวรรณ กำนันตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

๔.๓ การส่งเสริมการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่สร้างสรรค์แบบบูรณาการ

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อเป็นส่งเสริมและพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการที่ได้มีการปฏิบัติงานจริงโดยคณะสงฆ์และส่วนงานที่เกี่ยวข้องแต่ละโครงการ ที่ได้ดำเนินการในวัดบางม่วงซึ่งทำให้โครงการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยวิเคราะห์ปัจจัยที่สะท้อนถึงการรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือข่าย และพลังศรัทธาและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อการทำงานเพื่อสังคมของคณะสงฆ์ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ ๒ ดังนี้

๔.๓.๑ สร้างเกราะเพชรคุ้มภัยเมื่อทำงาน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเอกสาร พบว่า ในการทำงานของคณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลเอกสารที่สำคัญที่เป็นกลไกหลักให้การทำงานสามารถขับเคลื่อนได้โดยถูกต้องการกฎหมายบ้านเมือง ได้แก่ พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและระเบียนคณะสงฆ์ว่าด้วยหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งในทางปฏิบัติภายในพื้นที่นั้น ขั้นตอนนี้พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน ในฐานะกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการผู้ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อน ได้ทำการค้นคว้าข้อมูลและศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบของคณะสงฆ์และหนังสือราชการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำงานอย่างถูกต้องและป้องกันทั้งตนเองและคณะสงฆ์ทั้งหมด ดังคำกล่าวของพระอธิการสุทธิชัย ที่ว่า

“...เจ้าอาวาสมีอำนาจในการตัดสินใจอยู่แล้วในการทำงานต่าง ๆ ภายในวัด แต่เมื่อต้องทำงานที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน และหน่วยงานอื่น จำเป็นต้องทำการป้องกันไว้ก่อนด้วยการศึกษาระเบียบให้เข้าใจ และทำงานในรูปแบบคณะกรรมการในความเห็นชอบของหลวงปู่เจ้าคณะตำบลหลวงปู่เจ้าคณะอำเภอ ทุกครั้ง พระทำหนังสือแจ้งและให้ท่านลงนามเป็นการขับเคลื่อนในนามของท่านทุกครั้งเพื่อเซฟทั้งตัวพระและหลวงปู่...”^{๘๗}

ดังนั้นการส่งเสริมการพัฒนาการขับเคลื่อนพื้นที่ได้แก่ การสร้างเครือข่ายในสองรูปแบบ ได้แก่ การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการตามอำนาจของ อปต. และ การสร้างเครือข่ายในรูปแบบบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ซึ่งสามารถขับเคลื่อนได้จริง โดยมีพระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วงในฐานะ กรรมการและเลขานุการ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโพธิ์เอน ทำหน้าที่ในการยกร่างและจัดทำเอกสารการในการติดต่อประสานงานด้วยตนเองในทุกกิจกรรม พร้อมนำเสนอให้ผู้มีอำนาจลงนาม เช่น เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด นายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ซึ่งการทำงานลักษณะนี้ ทำให้มีบุคคลที่เป็นเสมือนพันธมิตรที่ทำให้กลไกยังคงขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่อง

^{๘๗} สัมภาษณ์ พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วงในฐานะ กรรมการและเลขานุการ หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๕

ภาพที่ ๔.๑๗ พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน เตรียมเอกสารประชุม

๔.๓.๒ ส่งเสริมพัฒนาไกลด้วยอาศัยอำนาจบริหารอำนาจการของ “นายเมือง” ผลการวิจัยพบว่า คณะทำงานที่เป็นผู้นำชุมชน ใช้คำสรรพนามเรียก นายอำเภอว่า “นาย” เปรียบเสมือนว่า เป็น “นายเมือง” ซึ่งมีอำนาจในการสั่งการและอำนาจการให้หน่วยงานต่างๆ ในระดับตำบลมาทำงานด้วยกัน ตามระบบบริหารราชการแผ่นดินและสามารถเชื่อมประสานงานในระดับสายบังคับบัญชาในระดับสูงขึ้นไปตามลำดับ

คณะทำงานซึ่งเป็นผู้นำของตำบลโพธิ์เอน เข้าร่วมประชุมกับส่วนราชการระดับอำเภอที่มีนายอำเภอเป็นประธานทุกเดือน ในขณะที่เดียวกันนายอำเภอจะร่วมประชุมและเป็นประธานการประชุมเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล ร่วมกับ เครือข่ายการทำงานของตำบลโพธิ์เอน ที่มีเจ้าภาพหลัก โดยการทำหนังสือเชิญประชุมของ พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน ในฐานะกรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นผู้จัดประชุม ซึ่งดำเนินการจัดประชุมที่วัดบางม่วงอย่างสม่ำเสมอเฉลี่ยเดือนละหนึ่งครั้ง ซึ่งการประชุมนี้เป็นช่องทางในการสื่อสารสถานการณ์ของปัญหาในมุมมองของคณะทำงานที่อยู่ในด้านที่เกี่ยวข้อง และร่วมวางแผนบูรณาการทำงานอย่างเป็นระบบ

การใช้โทรศัพท์มือถือเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ผ่านแอปพลิเคชันไลน์ (line) เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่คณะทำงานทำการตั้งกลุ่มและมีการสื่อสารสถานะการในชุมชนทุกวัน สารวัตรกำนันบอกเล่าด้วยน้ำเสียงและท่าทีที่ภาคภูมิใจว่า “...ที่อำเภอเรามีกลุ่มไลน์ และนายก็อยู่ในกลุ่มด้วย

สามารถส่งข่าวลงในกลุ่มไลน์ได้ตลอดเวลา สะดวกรวดเร็ว โครงการทุกอย่างในบ้านเราก็ส่งตรงถึงนายเลย นายรู้เรื่องราวบ้านเรา รู้ทุกบ้าน ไม่ต้องรอประชุมประจำเดือน ...”^{๙๘}

นอกจากการสื่อสารและการประชุมแล้วเมื่อมีการทำกิจกรรมในโครงการต่างๆ ญาติบางม่วง นายอำเภอจะมาร่วมกิจกรรมทุกครั้ง เมื่อนายมาหัวหน้าว่าวนราชการอื่นๆ ก็จะมาร่วมโครงการ ร่วมกิจกรรมด้วยส่งผลให้การขับเคลื่อนงานมีพลัง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของกิจกรรมของนายอำเภอจึงเปรียบเสมือนนายเมืองที่เป็นฟันเฟืองแม่เหล็กที่ดึงดูดให้ฟันเฟืองอื่นๆ ชยับขับเคลื่อนตาม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้การบูรณาการงานในระดับตำบลประสบความสำเร็จ

ภาพที่ ๔.๑๘ นายอำเภอ เป็นประธานการประชุมคณะกรรมการ

๔.๓.๓ ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการบูรณาการคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑) หนึ่งงาน หนึ่งเจ้าภาพหลัก ผลการศึกษาพบว่า การทำงานบูรณาการกิจกรรมของโครงการต่างๆ ที่เข้ามาขับเคลื่อนในพื้นที่บ้านบางม่วง ตำบลโพธิ์เอน นั้น เป็นการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่ซึ่งแต่ละโครงการที่เข้ามาล้วนมีเจ้าภาพหลักของโครงการ ที่เข้ามาพร้อมทั้งรูปแบบการทำกิจกรรมและทรัพยากรที่เกี่ยวข้องทั้งเป็นสิ่งของ เงิน บุคลากร จึงทำให้การทำงานกลายสภาพเป็นการทำงานร่วมกันของทุกเจ้าภาพที่ทุกคนต่างทำงานในมิติของคนของตน ภายใต้การเตรียมพื้นที่ประสานงานในพื้นที่ของกรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโพธิ์เอน เจ้าภาพหลักของโครงการ เช่น โครงการจัดตั้งศูนย์พักคอย เจ้าภาพหลักคือ องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน โดยมีนายอำเภอทำหน้าที่อำนวยความสะดวก และอำนวยความสะดวกในส่วนราชการ ในการดูแลประชาชนร่วมกับสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ และอาสาสมัครสาธารณสุขซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุดเป็นผู้ปฏิบัติงานร่วมกับพระสงฆ์ ในวัดบางม่วง

๒) ทุกคนล้วนเป็นฟันเฟืองที่สำคัญ ในการทำกิจกรรมโครงการต่างๆ ในลักษณะการบูรณาการนั้น ทุกคน ทุกงาน มีความสำคัญและมีผลต่อความสำเร็จ เนื่องจากต้องทำงานในส่วนที่แต่ละท่านมีความถนัดและทุกส่วนให้ความสอดคล้อง ประสานงานกัน และมีความสัมพันธ์กัน เนื่องจาก

^{๙๘} สัมภาษณ์ สารวัตรกำนันตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

กาทำงานในโครงการหนึ่งหรือกิจกรรมหนึ่งมีรายละเอียดที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถของหลายคนร่วมมือกัน

๓) มุ่งมั่นทำงาน จับ(งาน)ไม่ปล่อย ลักษณะเด่นของพระอธิการสุทธิชัย อธิฐานานที่ ท่านมักจะเรียกตัวเองว่า “เป็นคน มจร. เป็นคนมือบอน” หมายถึงเป็นพระที่มักคิดทำโครงการเพื่อทำให้ชุมชนดีขึ้น นึกถึงประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนสิ่งใด ลงมือทำงานแม้ว่าไม่มีทุนทรัพย์ ไม่มีเงิน เช่น ในการทำโครงการอบรมนักเรียน ท่านเสียสละใช้เงินซึ่งเป็นปัจจัยที่โยมถวายกัณฑ์เทศน์มาบริจาคให้เป็นค่าอาหารกลางวันนักเรียน ในพิธีเปิดศูนย์คอมพิวเตอร์ภาคประชาชนที่วัดบางม่วง ท่านใช้ปัจจัยที่โยมถวายกัณฑ์เทศน์มาเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดสถานที่ สะท้อนให้เห็นว่า ในฐานะ กรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ท่านได้เสียสละทำงานต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวม ในระยะเวลา ๕ ปีที่ผ่านมาโครงการที่ใช้พื้นที่ ที่วัดบางม่วงดำเนินการมี ๗ โครงการฯ ซึ่งแต่ละโครงการมีรายละเอียด หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอนเล่าว่า

“...แต่ก่อนสำนักงาน อบต. เราอยู่ภายในวัด เติงย้ายมาที่นี่เมื่อต้นปีนี่เอง แต่ก่อนพี่จะมองออกไปนอกหน้าต่างเป็นพระอาจารย์ทำงาน ทำงานมาจริงจัง มีหน่วยงานหลายหน่วยเข้ามาช่วยเหลือ คือ ถ้าท่านแค่ปีละสองครั้ง กฐินกับผ้าป่า ก็เพียงพอสำหรับชาวบ้านเราแล้ว แต่ท่านทำหลายๆ โครงการ ก็ดีนะ แต่เห็นพระอาจารย์ท่านเหนื่อย ในส่วน อบต. งานไหนช่วยได้เราช่วยเต็มที่ อย่างที่ผ่านมาก็ทำศูนย์พักคอย...”^{๙๙}

๔.๓.๓ ปฏิปทาน่าเลื่อมใส ศิลจริยาวัตรที่งดงามของพระสงฆ์ สร้างศรัทธาประชาชน

ปฏิปทาน่าเลื่อมใส เป็นหนึ่งในนวลักษณ์ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นที่สะท้อนความมีศิลปจริยาวัตรที่งดงามของพระสงฆ์ สำหรับสังคมที่มีปรัชญาการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ประเด็นนี้มีความสำคัญมาก ในการขับเคลื่อนงานในทุกกระดับ นายอำเภอซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับตำบล กล่าวว่า

“...ผู้นำในการบูรณาการงานในระดับตำบลที่เป็นพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่ดี เพราะว่าท่านมีศีลมากกว่าพวกเรา ท่านมีการฝึกจิต ฝึกตนมาแล้ว...”^{๑๐๐}

จากคำกล่าวถึงข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ในการขับเคลื่อนโครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ แบบบูรณาการอย่างมีพลังในเชิงพื้นที่นั้น ต้องการใครคนหนึ่งที่ทำหน้าที่เสมือนหัวรถจักร ที่ต้องมีพลังในตนและมีความเสียสละเป็นอย่างยิ่งเพื่อการทำงานอย่างสร้างสรรค์ เป็นธรรมและเป็นกลาง เนื่องจากต้องประสานงาน ทำการสื่อสาร ผู้เกี่ยวข้องเชื่อมโยง ทุกคนทุกภาคส่วนเข้าหากัน ด้วยทักษะคติ

^{๙๙} สัมภาษณ์หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นายอำเภอท่าเรือ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๕

เชิงบวก ซึ่งผู้ที่เหมาะสมที่สุดในพระศณะและความศรัทธาของชาวพุทธ คือ พระสงฆ์ เนื่องจากเชื่อมั่นว่าความเป็นพระสงฆ์ จะทำงานด้วยความเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งมีศีลและพระวินัยที่มากกว่าฆราวาส สำหรับคณะสงฆ์ตำบลโพธิ์เอน พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน ซึ่งทำหน้าที่กรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นผู้ที่เหมาะสมแล้ว และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์แจ้งแล้ว

ภาพที่ ๔.๑๙ พระอธิการสุทธิชัย อธิภูฐานโน รับรางวัลผู้ทำประโยชน์เพื่อสังคม กรมคุมประพฤติ

๔.๔ รูปแบบกลไกการบูรณาการเชิงพื้นที่ที่สร้างสรรค์งานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์กลไกในการบูรณาการการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ในการทำโครงการต่าง ๆ ของ วัดบางม่วงจนกระทั่งประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงเป็นที่รับรู้ รับทราบ ของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ผู้วิจัยจึงได้สรุปรูปแบบการบูรณาการตามชื่อตำบลโพธิ์เอน เรียกว่า “PHO-EN Model” ซึ่งตัวอักษรแต่ละตัวสะท้อนขั้นตอนการทำงานและปัจจัยสู่ความสำเร็จดังนี้

P as people who are volunteer and self-sacrifice. หมายถึง ประชาชนที่มีหัวใจของคนทำงานแบบอาสาสมัครและเสียสละทั้งเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ ของตน เพื่อประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นงานส่วนรวม โดยเฉพาะพระภิกษุซึ่งเป็นตัวแทนคณะสงฆ์ในการเป็นกรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ควรมีคุณสมบัติดังนี้ ๑) มีคุณสมบัติของเจ้าอาวาสตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ว่าด้วย การแต่งตั้งเจ้าอาวาสครบทุกข้อ ๒) มีทักษะความสามารถในการใช้สื่อดิจิทัลร่วมสมัย มีความรู้และสามารถใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการทำงานด้านเอกสาร การออกแบบและการสร้างกราฟฟิก เบื้องต้นได้ ๓) เป็นผู้ใฝ่รู้แสวงหาความรู้เพิ่มเติมสม่ำเสมอ ๔) เป็นผู้ที่มีเครือข่ายทางวิชาการ เช่น เป็นศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหากมีประสบการณ์ในการทำงานกับกองกิจการนิสิตจะเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นพิเศษ ๕) เป็นผู้ที่มีปณิธานทำงานเพื่อชุมชนสังคม กล้าคิด กล้าทำ ในสิ่งใหม่ๆ คิดนอกกรอบอย่างรอบคอบ รอบด้าน ๖) เป็นผู้ที่มีจิตตน พึ่งจิต เจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นประจำ เนื่องจากการทำงานที่ต้องติดต่อประสานงานและเสียสละตนเอง ดังนั้นการฝึกสติทำจิตให้ตั้งมั่น หนักแน่น ไม่หวั่นไหว มองโลกแง่บวก เป็นปัจจัยที่จะทำงานในเชิงบวกสำเร็จได้ ๗) มีความสามารถในการเทศนา และมีทักษะในการสื่อสารกับประชาชนทั่วไป เป็นปัจจัยในการสร้างศรัทธาและนำมาซึ่งปัจจัยและความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

H as harmony หมายถึง ในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือ ความสามัคคีปรองดองของสมาชิกในชุมชนและภาคีเครือข่ายที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานร่วมกัน เห็นเป้าหมายเดียวกันจึงจะประสบความสำเร็จ หากในชุมชนมีกิจกรรมที่บูรณาการหลายๆ โครงการ หลายกิจกรรมเข้าด้วยกัน ในการปฏิบัติงานควรกำหนดว่าแต่ละโครงการต้องมีเจ้าภาพหลักในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งเจ้าภาพหลักหมายถึงส่วนงานที่ต้องมีงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมของโครงการ เช่น โครงการจัดตั้งศูนย์พักคอย ที่วัดบางม่วง เจ้าภาพหลักคือ องค์กรบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน เป็นต้น

O as operational system หมายถึง ในการขับเคลื่อนกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของคณะทำงานในการร่วมคิดร่วมวางแผนงานจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ และขับเคลื่อนงานในส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของตนอย่างเป็นระบบ ในการสร้างพลังเชิงพื้นที่ เพื่อเป็นปัจจัยหลักในเชิงกลไกการขับเคลื่อนในพื้นที่ ซึ่งมีวิธีการทำได้ ด้วยการ ทำบันทึกข้อตกลงการทำงานร่วมกัน (MOU) แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนนั้นอยู่ที่การปฏิบัติงานของกรรมการและเลขานุการคณะกรรมการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ในการลง

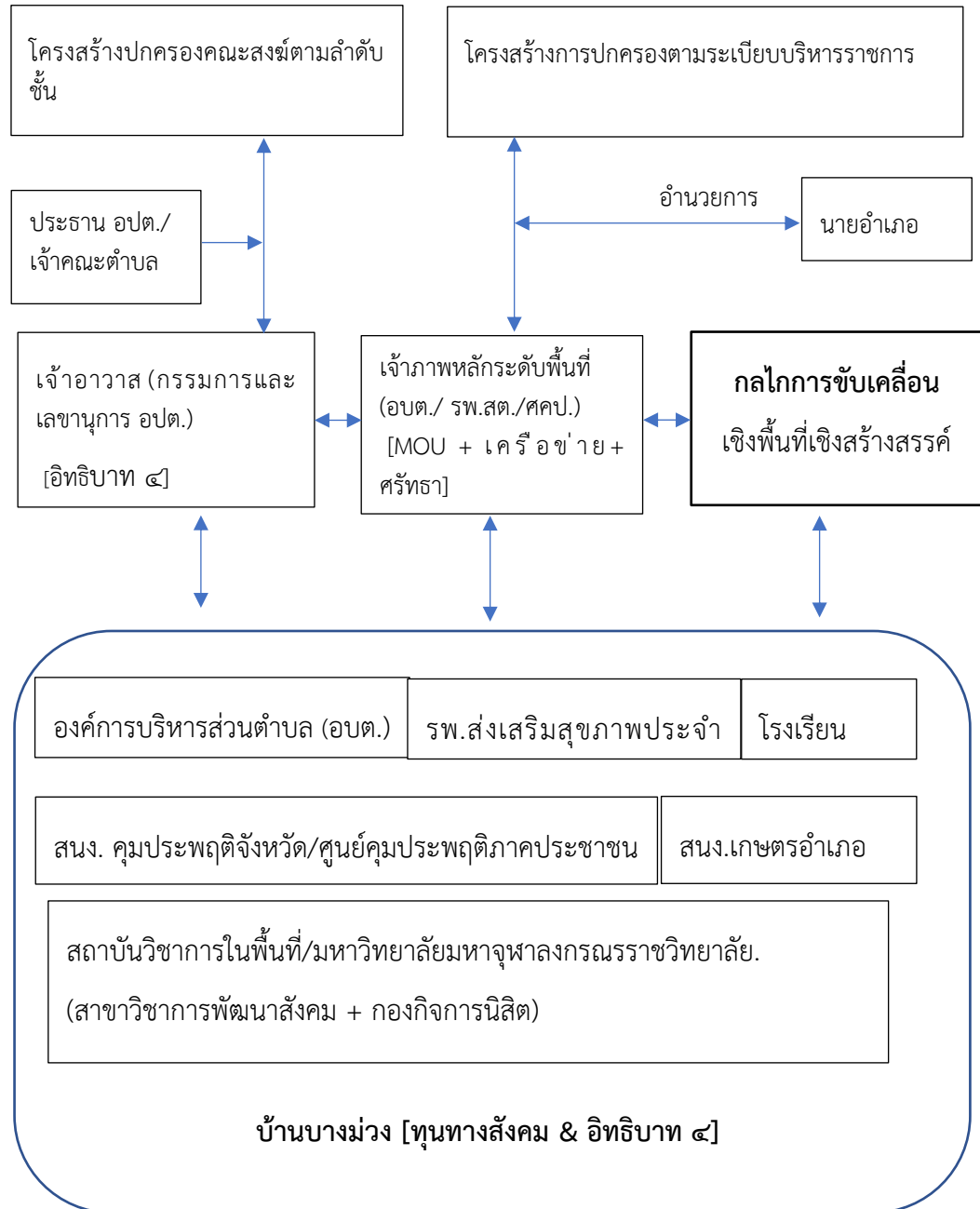
เมื่อปฏิบัติเปรียบเสมือนหัวขบวนเป็นหัวรถจักรในการลากขบวนรถทั้งขบวนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นจึงต้องการผู้ที่เสียสละ อดทน จิตใจตั้งมั่นเข้มแข็งเพราะต้องใช้พลังมากกว่าส่วนอื่น ๆ

E as equilibrium หมายถึง ความเสมอภาค ความมีดุลยภาพ ความสงบใจ เป็นธรรม กล่าวคือ ในการขับเคลื่อนงานแบบมีบูรณาการที่มีความสร้างสรรค์นั้น ควรเป็นการดำเนินการทำโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่ด้วยความคิดเชิงบวก ที่มุ่งเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จในการสร้างพลังเชิงพื้นที่เพื่อการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในพื้นที่เกิดประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับชุมชน สังคม และประเทศชาติ เช่น การขับเคลื่อนโครงการศูนย์คุ้มครองประเพณีภาคประชาชน ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ใช้วัดบางม่วงเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ ซึ่งอยู่ใกล้บ้านผู้ถูกคุมประเพณีทำให้เข้าถึงง่ายและสะดวกกว่าเดินทางไปตัวจังหวัด เมื่อมีผู้ถูกคุมประเพณีมารายงานตัวตามระบบกับเจ้าหน้าที่ ณ ศูนย์ที่ตั้งอยู่ในวัดซึ่งมีพื้นที่กว้างขวาง ในขณะที่รอคิวเรียกก็สามารถทำกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้กับวัดได้ด้วย และสามารถเก็บเป็นคะแนนบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ผู้ถูกคุมประเพณีรู้สึกมีความสุข รู้สึกได้ทำบุญสร้างกุศล เกิดเป็นพลังในการที่จะกระทำความดีต่อไป เกิดการรวมกลุ่มของผู้ถูกคุมประเพณีในการทำความดีเพื่อสังคม ในความรู้ความสามารถที่ตนมี เป็นการสร้างพลังความดีในสังคม สำหรับวัดและชุมชนก็ได้ประโยชน์ ที่มีกำลังแรงงานช่วยทำนุบำรุงพระศาสนา ดูแลศาสนสถาน เกิดพลังความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา เจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานทุกท่านก็มีผลงานตามตำแหน่งหน้าที่การงานของตน สิ่งนี้จึงเป็นโครงการที่เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรม กับทุกคนทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้อง

N as network หมายถึง เครือข่าย ระบบเครือข่าย ความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ การทำงานแบบบูรณาการนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการทำงานเป็นเครือข่าย ประกอบด้วยเครือข่ายของสมาชิกในชุมชนที่มีความผูกพันกันทั้งแบบเครือญาติและเครือข่ายของผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ยังต้องมีเครือข่ายสนับสนุนการทำงานจากหน่วยงานของส่วนราชการในท้องถิ่น ซึ่งมีนายอำเภอเป็นผู้ประสานงานเชื่อมโยงอำนาจการทั้งแบบทางการและไม่ทางการ ยิ่งไปกว่านั้นการมีเครือข่ายทางวิชาการ ซึ่งหมายถึงผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร นิสิต นักศึกษา ของสถาบันการศึกษาในจังหวัดที่หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลตั้งอยู่ เนื่องจากการบริการวิชาการเป็นพันธกิจของสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นจึงเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันเพื่อการสนับสนุนทางวิชาการ เครือข่ายทั้งสามรูปแบบนี้เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ

ดังนั้น “PHO-EN Model” จึงเป็นกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่สร้างสรรค์แบบบูรณาการงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สามารถปฏิบัติได้จริงและประสบความสำเร็จสามารถเชื่อมโยงและบูรณาการโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ และโลก ซึ่งสามารถขับเคลื่อนไปได้พร้อมกันๆ ทั้งระบบ

รูปแบบการบูรณาการ สร้างพลังเชิงพื้นที่

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการงานของ คณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อ ๑) ศึกษากลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ๒) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ๓) เพื่อเสนอรูปแบบของกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล ดำเนินการวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพผดยวิจัยเอกสารร่วมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัย โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีความยืดหยุ่นสูง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัย ซึ่งได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจงจำนวน ๒๒ ราย ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือน สิงหาคม ถึง กันยายน ๒๕๖๕ ผู้วิจัยนำผลการศึกษามาสรุป อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ ตามลำดับดังนี้

๕.๑ บริบทวัดบางม่วง ชุมชนบ้านบางม่วง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

วัดบางม่วง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งอยู่ที่เลขที่ ๑ บ้านบางม่วง หมู่ที่ ๓ ตำบลโพธิ์เอน อำเภอลำลูกเกด จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันมีเจ้าอาวาสรูปที่ ๑๑ คือ พระอธิการสุทธิชัย อธิภุชญาโน และมีพระภิกษุจำพรรษา จำนวน ๗ รูป เป็นพระสงฆ์ที่อยู่ในวัยสูงอายุ ๕ รูป ปัจจุบันพระอธิการสุทธิชัย อายุ ๔๕ ปี ๑๐ พรรษา ชุมชนบ้านบางม่วง หมู่ที่ ๓ ต. โพธิ์เอน เป็นชุมชนเก่าแกในกลุ่มแม่น้ำป่าสัก เป็นชุมชนที่แม่มีแม่น้ำป่าสักไหลผ่านชุมชน มีประชากรทั้งหมดจำนวน ๔๗๗ คน เป็นผู้หญิง ๒๖๐ คน เป็นผู้ชาย ๒๑๗ คน จำนวน ๑๕๘ ครัวเรือน วิถีชีวิตจึงเป็นแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้นำชุมชนและอาสาสมัครที่ร่วมทำกิจกรรมที่วัดบางม่วง เป็นผู้ที่มีอายุ ระหว่าง ๔๕ - ๖๒ ปี ทุกรายประกอบอาชีพหลัก ได้แก่ รับราชการ ค่าขาย ธุรกิจส่วนตัว ทำการเกษตร ทุกท่านมีรายได้หลักประมาณเดือนละ ๑๕,๐๐๐ - ๒๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน

๕.๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการ

กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการงานคณะสงฆ์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย ๕ ประเด็น ได้แก่ ๑) การคิดเชิงระบบ บ่มเพาะปัญญาแห่งตนของพระอธิการสุทธิชัย ในฐานะเจ้าอาวาส ผู้ทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโพธิ์เอน ทำการวิเคราะห์ตนเอง วิเคราะห์ชุมชน ทุนสังคมและทรัพยากรที่มีในพื้นที่ ๒) สร้างพลังเชิงพื้นที่ ด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำตำบล และขับเคลื่อนโดยคณะสงฆ์ภายใต้ขอบเขตงาน ๘ ด้าน ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ๓) ขับเคลื่อนอุดมการณ์ด้วยทุนสังคมและเครือข่าย พระอธิการสุทธิชัยได้เริ่มกิจกรรมด้วยความมุ่งมั่นใน

การสร้างกุศล เพื่อพัฒนาวัด และสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม ในระยะเวลา ๕ ปี ที่เป็นเจ้าอาวาส พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน สามารถขับเคลื่อนโครงการที่ต้องมีการใช้พลังและกลไกในการบูรณาการ อย่างสร้างสรรค์ จำนวน ๗ โครงการ ๔) สร้างเครือข่ายเป็นพลังขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ ประกอบด้วย

เครือข่ายที่ตามธรรมชาติและเครือข่ายที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ เช่น คณะกรรมการฯ การทำบันทึกข้อตกลงร่วมกัน (MUO) เป็นต้น ๕) พลังความศรัทธาประชาชน พลังศรัทธาของคณาจารย์ที่พร้อมจะพัฒนาวัดและชุมชนของตน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนการทำกิจกรรมได้ตามเป้าหมาย

ข้อค้นพบดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการศึกษารูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการ พัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย ของพระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และ พระเทพศาสนานิบาล^{๑๐๑} ที่พบว่าเงื่อนไขและข้อจำกัดในมิติการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ๑) ชุมชนกับการจัดการตนเอง ๒) องค์กรท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และ ๓) ทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทยเพื่อการขับเคลื่อน แต่ละขั้นตอนอาศัยความเข้าใจ และร่วมมือจากในชุมชน เป็นกระบวนการ เป็นขั้นเป็นตอน และจริงจังกับกระบวนการ นอกจากนี้ยังพบว่า กลไกการขับเคลื่อน มีการจัดทำแผนชุมชน ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีกระบวนการจัดการของชุมชน เรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่า ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เป็นเครือข่ายชุมชน และมีการขยายไปนอกชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ตลอดจนรูปแบบการขับเคลื่อน ชุมชนบ้านวังกะจัดทำแผนพัฒนา มีการสำรวจข้อมูล สู่การหารือในชุมชน หน่วยงานทุกฝ่าย เพื่อระดมปัญหาและแนวทางแก้ไข มาจัดทำแผนปฏิบัติในระยะต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

๕.๓ การส่งเสริมการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่สร้างสรรค์แบบบูรณาการ

กิจกรรมเพื่อการส่งเสริมการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่สร้างสรรค์แบบบูรณาการงาน คณะสงฆ์และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถทำได้ ดังนี้ ๑) สร้างเกราะเพชรคุ้มภัยเมื่อทำงาน พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน ในฐานะกรรมการและเลขานุการ คณะกรรมการผู้ทำหน้าที่ในการขับเคลื่อน ได้ทำการค้นคว้าข้อมูลและศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบของคณะสงฆ์และหนังสือราชการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการทำงานอย่างถูกต้องและป้องกันทั้งตนเองและคณะสงฆ์ทั้งหมด ๒) ส่งเสริมพัฒนากลไกด้วยอาศัยอำนาจบริหารอำนาจการของนายอำเภอ เปรียบเสมือนว่า เป็น “นายเมือง” ซึ่งมีอำนาจในการสั่งการและอำนาจการให้หน่วยงานต่างๆ ในระดับตำบลมาร่วมทำงานด้วยกัน ตามระบบบริหารราชการแผ่นดิน ๓) ตระหนักและให้ความสำคัญปัจจัยสู่ความสำเร็จของการบูรณาการคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ กำหนดให้มีเจ้าภาพหลักของแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละโครงการ ทุกคนล้วนสำคัญ และมุ่งมั่นทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

^{๑๐๑} พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และ พระเทพศาสนานิบาล. อ้างแล้ว.

๕.๔ รูปแบบกลไกการบูรณาการเชิงพื้นที่ที่สร้างสรรค์งานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทฤษฎีในการบูรณาการการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ในการทำโครงการต่าง ๆ ของ วัดบางม่วงจนกระทั่งประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงเป็นที่รับรู้ รับทราบ ของหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ ผู้วิจัยจึงได้สรุปรูปแบบการบูรณาการตามชื่อตำบลโพธิ์เอน เรียกว่า “PHO-EN Model” ซึ่งตัวอักษรแต่ละตัวสะท้อนขั้นตอนการทำงานและปัจจัยสู่ความสำเร็จดังนี้

P as people who are volunteer and self-sacrifice. หมายถึง ประชาชนคนทำงานที่มีหัวใจของคนทำงานแบบอาสาสมัครและเสียสละทั้งเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ ของตนเพื่อประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นงานส่วนรวม โดยเฉพาะพระภิกษุซึ่งเป็นตัวแทนคณะสงฆ์ในการเป็นกรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

H as harmony หมายถึง ในการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่นั้น ปัจจัยที่ทำให้ประสบความสำเร็จคือ ความสามัคคีปรองดองของสมาชิกในชุมชนและภาคีเครือข่ายที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานร่วมกัน เห็นเป้าหมายเดียวกัน

O as operational system หมายถึง ในการขับเคลื่อนกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ต้องเริ่มจากการมีส่วนร่วมของคณะทำงานในการร่วมคิดร่วมวางแผนงานจากทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบ และขับเคลื่อนงานในส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบของตนอย่างเป็นระบบ

E as equilibrium หมายถึง ความเสมอภาค ความมีดุลยภาพ ความสงบใจ เป็นธรรม กล่าวคือ ในการขับเคลื่อนงานแบบมีบูรณาการที่มีความสร้างสรรค์นั้น ควรเป็นการดำเนินการทำโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในเชิงพื้นที่ด้วยความคิดเชิงบวก ที่มุ่งเป้าหมายให้ประสบความสำเร็จ

N as network หมายถึง เครือข่าย ระบบเครือข่าย ความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ การทำงานแบบบูรณาการนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการทำงานเป็นเครือข่าย ประกอบด้วยเครือข่ายของสมาชิกในชุมชนที่มีความผูกพันกันทั้งแบบเครือญาติและเครือข่ายของผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ยังต้องมีเครือข่ายสนับสนุนการทำงานจากหน่วยงานของส่วนราชการในท้องถิ่น

ดังนั้น “PHO-EN Model” จึงเป็นกลไกการขับเคลื่อนพื้นที่ที่สร้างสรรค์แบบบูรณาการงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สามารถปฏิบัติได้จริงและประสบความสำเร็จสามารถเชื่อมโยงและบูรณาการโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศ และโลก ซึ่งสามารถขับเคลื่อนไปได้พร้อมกันๆ ทั้งระบบ

๕.๕ ข้อเสนอแนะ

๕.๕.๑ ข้อเสนอแนะในทางวิชาการ ควรมีการจัดเผยแพร่ PHO-EN Model ซึ่งความรู้ในการบูรณาการที่เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล (ฝ่ายบ้านเมือง) เพื่อเป็นการสร้างพลังการขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ได้จริง

๕.๕.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรส่งเสริมให้มีการทำบันทึกข้อตกลงในการขับเคลื่อนงานการพัฒนาร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย ๖ มิติ ได้แก่ มหาเถรสมาคม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย กรมคุมประพฤติ กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นการสนับสนุนอำนวยความสะดวกงานในระดับพื้นที่ซึ่งมีการบูรณาการ ทำงานร่วมกันในระดับตำบล ได้อย่างเข้มแข็งเต็มประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปฏก ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

-

(๑) หนังสือ:

โกวิท พวงงาม, **การปกครองส่วนท้องถิ่น: ปรากฎการณ์ ที่ดำรงอยู่และความเคลื่อนไหวเพื่อการพัฒนาในอนาคต**, การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๕).

เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. **พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย สังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: แสงดาว ๒๕๖๐. หน้า ๔๕๙- ๔๖๐.

ดิเรก กฤกษ์หรัย. **ทฤษฎีและแนวทางการพัฒนาสังคม**. เอกสารประกอบการสอน รายวิชาสังคมไทยกับการบริหารการส่งเสริมและการพัฒนาการเกษตร. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. หน้า ๒-๑๔ ถึง ๒-๑๕

วุฒิสาร ต้นไชย. **การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (นนทบุรี : ศาลาแดง) ๒๕๕๒. หน้า ๑๐.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ๒๕๕๐. หน้า ๕๕.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอูน) (บรรณาธิการ). **การพัฒนาชุมชนประยุกต์: แนวคิดและการบูรณาการ**. กรุงเทพฯ: สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๕๕.

พระสุธีรัตนบัณฑิต. **เอกสารคำสอนรายวิชาพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม**. หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม. ๒๕๕๒. หน้า ๒๐๖.

สุวรรณ คัมภ์ และ สุจิตราภรณ์ นาคะลักษณ์. **ทุนทางสังคมกับการเพิ่มความมั่นคงของมนุษย์**. สำนักงานคณะกรรมการ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ๒๕๔๖. หน้า ๔.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือการปฏิบัติงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล**. (กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ) (๒๕๕๐). หน้า .

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

-

(๓) รายงานวิจัย:

-

(๔) บทความ:

ชนิด โตติเทพย์.วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓. หน้า ๑๒๐ - ๑๔๐.

ชญญารณ จันทรวะ และโกวิท พวงงาม. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔.

ธีรพัฒน์ อังศุขวาล และ ชัชฎา กำลังแพทย์.วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๓) หน้า ๓๗-๕๔

นลินี เกิดประสงค์ และจันทิมา นวะมะวัฒน์. วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา. ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ถึง มีนาคม ๒๕๖๕) หน้า ๔๙ - ๖๓.

พรอนันต์ ทองสมบัติและ ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม. Journal of Modern Learning Development ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ประจำเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม ๒๕๖๓ หน้า ๑ - ๑๓.

พระเทพสิงหราชจารย์ (โสภณ โสภโณ) และคณะ. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่๘ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม ถึง กันยายน ๒๕๖๒.

พีระยุทธ สุขสวัสดิ์ และ ชมภูษ หุ่นนาค.วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์) ปีที่๑๐ ฉบับที่๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓. หน้า ๓๑ - ๔๒

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่น ๆ:

-

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

การใช้อิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางในการทำงาน. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ ๑๕ กันยายน ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://reg7.pwa.co.th/kmr7/?p=406>.

ประเวศ วะสี. [ออนไลน์] **นิเวศทางปัญญาของมหาชนยุทธศาสตร์ทางปัญญาพาชาติออกจากวิกฤติ**. เข้าถึงเมื่อ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๓ สืบค้นจาก <https://waymagazine.org/prawes-wasi-speech/>.

ประเวศ วะสี. [ออนไลน์] **นิเวศทางปัญญาของมหาชน ยุทธศาสตร์ทางปัญญาพาชาติออกจากวิกฤติ**. <https://waymagazine.org/prawes-wasi-speech/> สืบค้น เมื่อ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โปรแกรมพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม : ๓๕ [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก https://84000.org/tipitaka/read/m_siri.php หน้า : ๓๔๒ – ๓๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. [ออนไลน์] พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เข้าถึงเมื่อ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>.

วิลาสินี อดุลยานนท์. [ออนไลน์] เข้าถึงจาก <https://www.isranews.org/community/community-interview/5757-2012-03-06-09-31-37.html> สืบค้น เมื่อ ๙ กันยายน ๒๕๖๓.

สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ. [ออนไลน์] คู่มือการใช้งานระบบข้อมูลสารสนเทศวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. เข้าถึงเมื่อ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://nriis.go.th/Download/ManualSF.pdf>.

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. [ออนไลน์] คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๗ เข้าถึงเมื่อ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://qm.kku.ac.th/downloads/hbMUA57ed3.pdf> หน้า ๓๕ - ๓๖.

ฮันซันอักกรม ดงนะเต็ง และคณะ. กลไกการจัดการสถานการณ์โควิด-๑๙ ขององค์กรบริหารส่วนตำบลควนปริง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง. Local Administration Journal 14 (3) July – September 2021. หน้า ๒๙๑ - ๓๐๘.

องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน. [ออนไลน์] ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน พ.ศ. ๒๕๖๓ อ.ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา <https://www.pho-en.go.th/history.php>. เข้าถึงเมื่อ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕.

องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน. [ออนไลน์] ข้อมูลพื้นฐานองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน พ.ศ. ๒๕๖๓. อ.ท่าเรือ จ. พระนครศรีอยุธยา ๒๕๖๓. <https://www.pho-en.go.th/history.php>. เข้าถึงเมื่อ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕.

(๗) สัมภาษณ์/สนทนากลุ่ม:

สัมภาษณ์ นายภูวดล สุภาพร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน. วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕.

สัมภาษณ์ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วง วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๕

สัมภาษณ์ พระอธิการสุทธิชัย อธิฐฐานโน เจ้าอาวาสวัดบางม่วงในฐานะ กรรมการและเลขานุการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๕

สัมภาษณ์ นางประสาน รอดปัดสะเวก อาสาสมัครทำครัว/แม่ครัว วัดบางม่วง วันที่ ๒๕ กันยายน

สัมภาษณ์ นางเล็ก (นามสมมุติ) อาสาสมัครช่วยดูแลวัด วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

สัมภาษณ์ นางนิต (นามสมมุติ) อาสาสมัครช่วยดูแลวัด วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

สัมภาษณ์ นายพรชัย เต่าสุวรรณ กำนันตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

สัมภาษณ์ สารวัตรกำนันตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

สัมภาษณ์หัวหน้าสำนักงานปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์เอน วันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๖๕

สัมภาษณ์ นายอำเภอท่าเรือ วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๕

๒. ภาษาอังกฤษ

1. Primary Sources

-

2. Secondary Sources

(I) Books:

Putnam, R.D. (1993). The prosperous community: social capital and public life. **The American Prospect**, 4(3), 1993. 35.

Scott, J. & Marshall, G. (2009). **Dictionary of Sociology**. New York: Oxford University Press. 2006.

Lewis, J.M. **Connecting and Cooperating: Social Capital and Public Policy**. Sydney: UNSW Press. 2010.

Lewis, J.M. **Connecting and Cooperating: Social Capital and Public Policy**. Sydney: UNSW Press. 2010.

(II) Articles:

Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital. **American Journal of Sociology**, 94(Suppl1). 1994. S95-S120.

Lin, N., Ensel, W.M. & Vaughn, J.C. (1981). Social resources and occupational status attainment. **Social Forces**, 59, 2001. 1163-1181.

Paul, S.A. & Seok-Woo, K. (2002). Social Capital : Prospects for a new concept. **Academy of Management Review**, 27(1), 2002. 17-40.

Putnam, R.D. The prosperous community: social capital and public life. **The American Prospect**, 4(3): 1993. 35.

(IV) Electronics:

United Nations. [ออนไลน์] ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับ SDGs เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. เข้าถึงเมื่อ ๓ มีนาคม ๒๕๖๕ สืบค้นจาก <https://www.sdgmove.com/aboutsdgs/>.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๔๕๒/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการศึกษาด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์ กับองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(The Developing of Mechanism Driving for Integrated Sangha and Local Administrative Organization, Phra Nakhon Sri Ayutthaya Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800765169

สถาบันที่สังกัด: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยหลัก: ดร.สร้อยบุญ ทรายทอง

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๖๕

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕ ตุลาคม ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๔๕๒/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๕ ตุลาคม ๒๕๖๕

วันหมดอายุใบรับรอง: ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖

ภาคผนวก ข
เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๑

แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline)

สำหรับใช้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ศึกษากลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

ประเด็นการสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ คุณลักษณะ/ภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- ๑) เพศ
- ๒) อายุ
- ๓) การศึกษา
- ๔) อาชีพ
- ๕) รายได้

๒. สถานภาพและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ตำแหน่งงาน/บทบาทหน้าที่/ความเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๒) ระยะเวลาที่ทำบทบาทหน้าที่ ประสบการณ์ ความถี่ ในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

ส่วนที่ ๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๑. การรวมตัวกัน (Consolidation)

๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานได้อย่างไร มีระเบียบการปฏิบัติงานรองรับอย่างไร ได้รับความเท่าเทียมในการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร

๒) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านมีความเป็นอิสระในการขับเคลื่อนงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของท่านกับหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันอย่างไร

๒. ความสัมพันธ์ (Relationship) เชิงบวกระหว่างกันของส่วนงานต่าง ๆ

๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านได้รับสนับสนุนในการทำหน้าที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างไร และท่านได้รับประโยชน์จากการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร

๒) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านมีกลไกในการจัดการความตึงเครียดหรือลดความขัดแย้งในระหว่างการทำงานร่วมกันอย่างไร

๓) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีการควบคุมทางสังคมหรือกระบวนการปลูกฝังทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงาน

๓. ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีความเชื่อ (Belief) and Myth) ความศรัทธาต่อการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล อย่างไร

๔. ข้อเสนอแนะในการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

ฯลฯ

*****

เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๒

แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline)

สำหรับใช้สนทนากลุ่ม

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ ศึกษากลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

ประเด็นการสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ คุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูล

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- ๑) เพศ
- ๒) อายุ
- ๓) การศึกษา
- ๔) อาชีพ
- ๕) รายได้

๒. สถานภาพและบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) ตำแหน่งงาน/บทบาทหน้าที่/ความเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๒) ระยะเวลาที่ทำบทบาทหน้าที่ ประสบการณ์ ความถี่ ในการขับเคลื่อนงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

ส่วนที่ ๒ กลไกการขับเคลื่อนพื้นที่แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

๑. การรวมตัวกัน (Consolidation)

๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานได้อย่างไร มีระเบียบการปฏิบัติงานรองรับอย่างไร ได้รับความเท่าเทียมในการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร

๒) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านมีความเป็นอิสระในการขับเคลื่อนงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานของท่านกับหน่วยงานที่ทำงานร่วมกันอย่างไร

๒. ความสัมพันธ์ (Relationship) เชิงบวกระหว่างกันของส่วนงานต่าง ๆ

๑) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านได้รับสนับสนุนในการทำหน้าที่เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างไร และท่านได้รับประโยชน์จากการบูรณาการงานร่วมกันอย่างไร

๒) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่านมีกลไกในการขจัดความตึงเครียดหรือลดความขัดแย้งในระหว่างการทำงานร่วมกันอย่างไร

๓) ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีการควบคุมทางสังคมหรือกระบวนการ
ปลุกฝังทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงาน

๓. ท่านและ/หรือ หน่วยงานของท่าน มีความเชื่อ (Belief) and Myth) ความศรัทธาต่อ
การบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล อย่างไร

๔. ข้อเสนอแนะในการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะ
สงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล

ฯลฯ

*****

เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๓
แนวทางการสังเกตแบบมีส่วนร่วม
 (Participatory Observation Guideline)
 สำหรับใช้สังเกต

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์
 กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการสังเกต

ศึกษากลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลใน
 การขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

ประเด็นการสังเกต

๑. บุคลิกลักษณะส่วนบุคคล ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๒. ความสามารถในการสื่อสารกับบุคคล ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๓. การทำงานตามบทบาทหน้าที่และการให้ความร่วมมือ เมื่อมีกิจกรรมในชุมชน ของ
 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๔. สีหน้า กิริยา ท่าทาง น้ำเสียง ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในขณะที่บอกเล่าการทำงานใน
 ชุมชน
๕. สีหน้า กิริยา ท่าทาง น้ำเสียง ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญเมื่อเล่าถึงความภาคภูมิใจของ
 ตนเองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

ฯลฯ

*****

เครื่องมือวิจัยชุดที่ ๔

แนวทางการสังเกตแบบไม่มีมีส่วนร่วม

(Non Participatory Observation Guideline)

สำหรับใช้สังเกต

โครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนากลไกการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการสังเกต

ศึกษากลไกการบูรณาการงานของคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบลในการขับเคลื่อนพื้นที่เชิงสร้างสรรค์

ประเด็นการสังเกต

๑. ลักษณะทางกายภาพ บรรยากาศโดยรวมของชุมชน
๒. ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชน
๓. ลักษณะทางเศรษฐกิจที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน
๔. การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเมื่อมีกิจกรรมในชุมชน

ฯลฯ

*****

ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย (โดยย่อ)

๑. ชื่อ/สกุล ดร.สร้อยบุญ ทรายทอง
๒. ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์
๓. สาขาที่เชี่ยวชาญ ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ สังคมวิทยาการย้ายถิ่น
สังคมศาสตร์สุขภาพ เพศภาวะ ทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทูม การสะสมทุน อาชีพ การเลื่อนอาชีพ
๔. สังกัด-สถานที่ หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. การศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๖๑ สำเร็จการศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
(ทุนวิจัยสำหรับคณาจารย์บัณฑิตศึกษา เพื่อให้สามารถรับนักศึกษาที่มีความ
ความสามารถและศักยภาพสูงเข้าศึกษาในหลักสูตรและทำวิจัยในสาขาที่อาจารย์
มีความเชี่ยวชาญประจำปีการศึกษา ๒๕๕๖)
- พ.ศ. ๒๕๔๑ สำเร็จการศึกษาปริญญาสังคมนามศาสตรมหาบัณฑิต
(วิจัยประชากรและสังคม)
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
(ทุนการศึกษาประเภทนักศึกษาที่มีความสามารถทางวิชาการดีเด่น บัณฑิต
วิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2539-2540) และ
(ทุนสนับสนุนการศึกษาระชากรศึกษาโท พ.ศ. 2538-2539)
- พ.ศ. ๒๕๓๘ สำเร็จการศึกษา ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- ทุนที่ได้รับระหว่างการศึกษา ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมวิทยา)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ๑) ทุนวิจัยสำหรับคณาจารย์บัณฑิตศึกษา เพื่อให้สามารถรับนักศึกษาที่มีความสามารถ
และศักยภาพสูงเข้าศึกษาในหลักสูตรและทำวิจัยในสาขาที่อาจารย์มีความเชี่ยวชาญประจำปีการศึกษา
๒๕๕๖
- ๒) ทุนสนับสนุนนักศึกษานำเสนอบทความวิจัยในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ณ
กรุงเทพฯ ประเทศไทย
- ๓) ทุนสนับสนุนนักศึกษานำเสนอบทความวิจัยในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ณ
ประเทศสิงคโปร์

๔) ทูลสนับสนุนนักศึกษาแนะนำเสนอบทความวิจัยในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ISS 2016 ณ เมืองซัปโปโร ประเทศญี่ปุ่น

รางวัลที่ได้รับระหว่างการศึกษาระดับปริญญาตรี (สังคมวิทยา)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

๑) รางวัลวิทยานิพนธ์ดีเด่น “ระดับดีเด่น” คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีการศึกษา ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑ วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

๒) รางวัลผู้สร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี ๒๕๖๑ โดยได้รับรางวัลบทความดีเด่น ใน หัวข้อ แรงงานและการย้ายถิ่น การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ ๒๕๖๑ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ณ โรงแรมวันนา กรุงเทพมหานคร จัดโดย สมาคมนักประชากร

๓) รางวัลนำเสนอบทความวิชาการ ดีเด่น ในหัวข้อ แรงงานและการย้ายถิ่น การประชุมวิชาการ ประชากรศาสตร์แห่งชาติ ๒๕๖๑ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑ ณ โรงแรมวันนา กรุงเทพมหานคร จัดโดย สมาคมนักประชากร

๔) รางวัลผู้นำเสนอบทความวิชาการประเภทบรรยาย ปริญญาเอก ระดับดี การประชุมวิชาการระดับชาติ และนานาชาติ ๒๐๑๖ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๙ ณ อาคารพจน์ สารสิน มหาวิทยาลัยขอนแก่น จัดโดย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ร่วมกับ Universitas Muhammadiyah Yogyakarta Indonesia

๖. ผลงานทางวิชาการ

๖.๑ ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร ระดับนานาชาติ ฐาน SCOPUS

- 1) Dusadee Ayuwat, Orathai Piayura, Panu Suppatkul, Soiboon Saithong, Nattawat Auraiampai, & Piyakamon Mahiwan. (2020). Occupation in Abroad of Thai Women who Cross-cultural Marriage. **International Journal of Innovation, Creativity and Change**. 3(6), 726-736.
- 2) Ayuwat, Dussadee, Saithong, Soiboon, and Chinnasri, Ornutda. (2019). Determinants of Human Capital Accumulation of Female Migrants in the Destination. **Journal of Social and Political Sciences**, Vol.2, No.2, 347-355.
- 3) Saithong, S., Ayuwat, D., and Chinnasri, O. (2018). Human capital accumulation of rural female migrants and occupational mobility at destination area: A case study of Chonburi. **International Journal of Engineering and Technology (IJET)**, 7 (2.10), 80-85.

๖.๒ ผลงานตีพิมพ์ในวารสาร ระดับชาติ

๑) พิมพ์วัลย์ บุญมงคล สร้อยบุญ ทรายทอง และรณภูมิ สามัคคีคารมย์. (๒๕๕๕). รูปแบบการบูรณาการมิติเพศภาวะในงานวิจัยโรค. **วารสารสหศาสตร์.๑๑(๒)**, ๙๖-๑๑๖.

๖.๓ บทความวิชาการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ที่มี Peer Review และมี Proceeding

1) Saithong, S., Ayuwat, D., and Chinnasri, O. (2017). Migration Patterns and Capital Accumulation of Female Migrants from Rural to Urban Areas, in **6th Global Conference on Business and Social Sciences**. (December 4th to 5th , 2017) Bangkok: Global Academy of Training and Research (GATR).

2) Saithong, S., Ayuwat, D., and Chinnasri, O. (2017). Human capital accumulation of rural female migrants and occupational mobility at destination area: A case study of Chonburi. In **International Conference on Social and Behavioral Sciences (ICSBS 2017)**. (August 14th to 15th , 2017) Singapore: Headway Global Research Consultancy Pte.Ltd and HELP University.

3) Saithong, S., Ayuwat, D. (2016). The Feminization of Primitive Accumulation among the Migrating Women Moving from the Rural Northeast to Urban Area in Thailand, in **12th International Conference on Humanities and Social Science 2016 (IC-HUSO2016)**. (November 14th -15th , 2016) Khon Kaen: Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University.

4) Saithong, S., Ayuwat, D. (2016). Human Capital Accumulation of Female Migrants from the Rural Northeast to an Urban Area in Thailand, in **International Conference on Information and Social Science**. (June 24th to 27th , 2016) Sapporo, Japan: International Business Academics Consortium, Nagoya Institute of Technology.

๖.๔ บทความวิชาการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ ที่มี Peer Review และมี Proceeding

๑) สร้อยบุญ ทรายทอง, พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต. (๒๕๖๖). PHO-EN Model: กระบวนการสร้างพลังเชิงพื้นที่เพื่อการขับเคลื่อนพื้นที่ทางสังคม. **บทความสืบเนื่องการประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ ๒๕๖๖**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ และ สมาคมนักประชากรไทย (๒๗ เมษายน ๒๕๖๖).

๒) สร้อยบุญ ทรายทอง, พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต. (๒๕๖๖). อ.ป.ต. : Soft Power เพื่อการขับเคลื่อนแบบบูรณาการงานคณะสงฆ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับตำบล. **บทความ**

สืบเนื่องการประชุมวิชาการสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ ครั้งที่ ๑๖ เรื่อง “Soft Power กับรัฐประศาสนศาสตร์ไทย” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระนครศรีอยุธยา และ สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ (วันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๖).

๓) สร้อยบุญ ทรายทอง ดุษฎี อายุวัฒน์ และอรนัตตา ชินศรี. (๒๕๖๑). การสะสมทุนเศรษฐกิจของผู้หญิงย้ายถิ่นจากชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ใน การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ ๒๕๖๑. กรุงเทพฯ: สมาคมนักประชากรไทย.

๔) สร้อยบุญ ทรายทอง และดุษฎี อายุวัฒน์. (๒๕๕๙). แบบแผนการย้ายถิ่นของผู้หญิงจากชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับการสะสมทุน, ใน การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ ๒๕๕๙. กรุงเทพฯ: สมาคมนักประชากรไทย.

๕) สร้อยบุญ ทรายทอง และดุษฎี อายุวัฒน์. (๒๕๕๙). การสะสมทุนมนุษย์ของผู้หญิงย้ายถิ่น: วิธีเพิ่มมูลค่าให้ตนเองเพื่อชีวิตที่ดี ใน The National and International Graduate Research Conference ๒๐๑๖. ขอนแก่น : Graduate School, Khon Kaen University, Thailand and Universitas Muhammadiyah, Yogyakarta Indonesia.

๖.๕ คู่มือหลักสูตรการอบรม

๑) พิมพ์วัลย์ บุญมงคล สร้อยบุญ ทรายทอง รณภมิ สามัคคีคารมย์. (๒๕๕๖). คู่มือการอบรมการบูรณาการมิติเพศภาวะในการจัดบริการดูแลผู้ป่วยวัณโรคและผู้ป่วยวัณโรคที่อยู่ร่วมกับเชื้อเอชไอวีแบบเสริมพลัง. สำนักวัณโรค. กระทรวงสาธารณสุข.

๒) พิมพ์วัลย์ บุญมงคล สร้อยบุญ ทรายทอง รณภมิ สามัคคีคารมย์. (๒๕๕๕). คู่มือการอบรมการบูรณาการมิติเพศภาวะในการดูแลผู้ป่วยวัณโรคในชุมชน สำหรับอาสาสมัครดูแลผู้ป่วยวัณโรคในชุมชน. สำนักวัณโรค. กระทรวงสาธารณสุข.

๓) สายฤดี วรกิจโภคาทร และสร้อยบุญ ทรายทอง. (บรรณาธิการเรียงเรียง) (๒๕๕๓). คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในครอบครัว. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสารจำกัด

๔) สายฤดี วรกิจโภคาทร และสร้อยบุญ ทรายทอง. (บรรณาธิการเรียงเรียง) (๒๕๕๓). คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสารจำกัด

๕) สายฤดี วรกิจโภคาทร และสร้อยบุญ ทรายทอง. (บรรณาธิการเรียงเรียง) (๒๕๕๓). คู่มือการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคม. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). กรุงเทพฯ: บริษัทธรรมสารจำกัด

๗. งานสอน

๑) อาจารย์สอนรายวิชา หลักและระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) อาจารย์ร่วมสอนรายวิชา ระเบียบวิธีวิจัยทางการพัฒนาสังคม หลักสูตรพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) อาจารย์ร่วมสอนรายวิชา ระเบียบวิธีวิจัยขั้นสูงเพื่อการพัฒนาสังคม หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) อาจารย์สอนรายวิชา การจัดการและประเมินผลโครงการ ภาคเรียนที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๖๒ หลักสูตรพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์สอนรายวิชาแนวคิดทฤษฎีทางการพัฒนาสังคม หลักสูตรพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) อาจารย์สอนรายวิชาประชากรศาสตร์และนิเวศวิทยามนุษย์ หลักสูตรพุทธศาสตร์บัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗) อาจารย์สอนรายวิชาประชากรศาสตร์และนิเวศวิทยามนุษย์ หลักสูตรพุทธศาสตร์บัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติโดยสังเขป

ชื่อฉายา นามสกุล	พระมหาสุเทพ สุปณฺธิโต ผิวเผือด
วัน-เดือน-ปี เกิด	๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๖
ประวัติการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> ■ ป.ธ. ๗ สำนักเรียนวัดราชบูรณราชวรวิหาร ■ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๔๐ ■ ปริญญาโท พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๕ (ทุนการศึกษา : ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๕ กรมการศาสนา) ■ ปัจจุบัน อยู่ระหว่างศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ประวัติการทำงาน	<p style="text-align: center;">มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย</p> <p style="text-align: center;">ตำแหน่งงาน</p> <p style="text-align: center;">๒๕๔๕-๒๕๕๔</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน เลขที่ ๖๘๒ กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี <p style="text-align: center;">๒๕๕๕-ปัจจุบัน</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ อาจารย์ประจำ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ (คำสั่งให้มีผลตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๕) <p style="text-align: center;">ตำแหน่งวิชาการ</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ในสาขาวิชาสังคมวิทยา ตามคำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯที่ ๑๕๓/๒๕๖๒ มีผลตั้งแต่วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๖๑ <p style="text-align: center;">ตำแหน่งบริหาร</p> <p style="text-align: center;">๒๕๕๐-๒๕๕๓</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ■ ผู้อำนวยการกองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี ๒๕๕๓-๒๕๕๕ ■ รักษาการรองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (๒๕๕๓-๒๕๕๔ (๒ วาระ รวม ๑๒ เดือน)) ■ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการต่างประเทศ ■ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายตรวจสอบและประเมินผล ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ■ ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายตรวจสอบ ■ รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานตรวจสอบภายใน ๒๕๕๙-๒๕๖๓ ■ หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ■ รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานตรวจสอบภายใน ๒๕๖๓-ปัจจุบัน ■ รักษาการผู้อำนวยการสำนักงานตรวจสอบภายใน วัดราชบูรณราชวรวิหาร ๒๕๔๐-ปัจจุบัน ■ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี สำนักเรียนวัดราชบูรณะ
<p>ประสบการณ์พิเศษ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ กรรมการจัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ (คำสั่งศึกษาธิการที่ วก ๑๓๔๙/๒๕๔๕) ■ บรรณาธิการและจัดพิมพ์ต้นฉบับ (คณะ) : หนังสือการจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาฯ ■ บรรณาธิการ (คณะ) : หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ) ■ ผู้เขียน (คณะ) : หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ■ ผู้ตรวจ (คณะ) : หนังสือเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ วิทยาการอบรมครูสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน : อริยสังค ปฏิบัติสมุปปาท กรรม, ไตรลักษณ์ ธรรมบรรยายทั่วไป ▪ ผู้ช่วยวิจัย “กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา” โดย รศ.ปาริชาติ วลัยเสถียร ▪ ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการพิธีการพระพุทธศาสนา (ตามคำสั่ง คณะกรรมการศาสนา จริยธรรม ศิลปะและวัฒนธรรมสภานิติ บัญญัติแห่งชาติ ที่ ๑/๒๕๔๙ สั่ง ณ วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๔๙)
ประสบการณ์การศึกษา งานด้านพระพุทธศาสนา ในต่างประเทศ	ร่วมเดินทางกับคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัยเพื่อปฏิบัติศาสนกิจและศึกษาดูงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมทูตในต่างประเทศหลายวาระในประเทศจีน เกาหลีใต้ ญี่ปุ่น กัมพูชา ลาว เวียดนาม เมียนมาร์ อินเดีย เนปาล ศรีลังกา สิงคโปร์ อินโดนีเซีย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ รัสเซีย คาซัคสถาน เชค ภูฏาน นอร์เวย์ ออสเตรเลีย ฮังการี
ผลงานหนังสือ	หนังสือรวมเล่มบทกวีนิพนธ์ “บางโทนสี่แห่งชีวิต” แพรว สำนักพิมพ์ ๒๕๕๓
ผลงานวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> ▪ โครงการวิจัยกลุ่มที่ ๒ การบริหารจัดการองค์กรและการพัฒนา คุณภาพชีวิตของกลุ่มสังคมพัฒนาเพื่อชีวิตและชุมชน ภายใต้ โครงการวิจัย การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการบริหารจัดการ องค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย (๒๕๕๕-๒๕๕๖) ทุน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ▪ โครงการวิจัยและพัฒนาพระนิสิตผู้อดมการณ์พระพุทธศาสนาเพื่อ สังคม ทุนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดราชบูรณราชวรวิหาร ๑๑๙ ถ.จักรเพชร แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระ นคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ โทร.๐๘ ๙๒๓๑ ๗๙๔๙ Email: sotthideva@hotmail.com Line ID: moonmate

ภาคผนวก ง การเผยแพร่ผลงานวิจัย